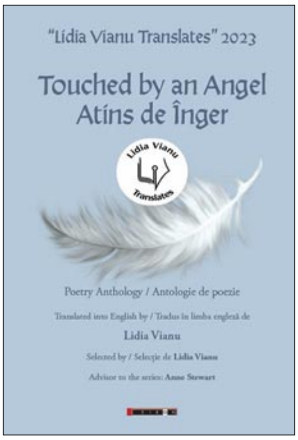
9/259
Septembrie 2024
Anul XXII

Cafeneaua literară

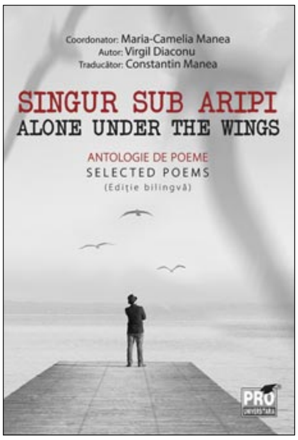
supliment ARTE POETICE

Jean Dumitrașcu: Criticismul kantian și imaginarul în cultura română

EDITURA EIKON a lansat la Bookfest (2 iunie 2024) volumul **TOUCHED BY AN ANGEL / ATINS DE ÎNGER, Poetry Anthology / Antologie de poezie**, Translated into English by / Tradus în limba engleză de **LIDIA VIANU**. Selected by / Selecţie de Lidia Vianu, Advisor to the series: **Anne Stewart** (Editura „Eikon”, 2024, 448 p.).

În volum sunt cuprinşi poeţii care au câştigat concursul organizat de către Lidia Vianu, distribuiţi astfel: **I.** Virgil Diaconu, Nicolae Silade; **II.** Toma Grigorie, Emil Dinga, Ionuţ Calotă; **III.** Ion Haineş, Zenovie Cârlugea, Felix Nicolau, Eugenia Ţarălungă, Ionel Bota, Şerban Codrin Denk, Nicu Ilie, Zoia Elena Deju, Lucian Domşa, Tincuţa Horonceanu Bernevic, Ana Ionesei, Emanuel Pope, Alice Popescu. Cartea se poate comanda la: https://www.librariaeikon.ro/poezie/1717-touched-by-an-angel-atins-de-inger.html

Antologia de poeme **Virgil Diaconu, SINGUR SUB ARIPI, ALONE UNDER THE WINGS**, ediţie bilingvă, a apărut la Editura Pro Universitaria, Bucureşti, 2023, într-o condiţie grafică deosebită. Coordonator Maria-Camelia Manea, traducător Constantin Manea.

Mihai Nicolae a publicat, de curând, volumul al II-lea al lucrării *Călătorii identitare. Românii megieşi*, la Editura Universul Academic, 2024. Pentru vol. I al acestei lucrări, cercetătorul Mihai Nicolae a primit în anul 2022 premiul revistei *Cafeneaua literară*.

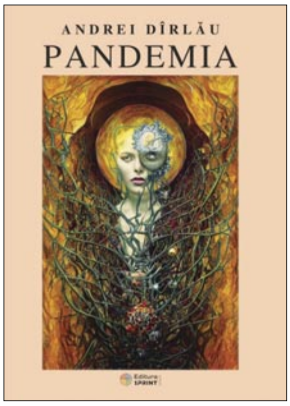

Prezentul volum continuă prezentarea comunităţilor româneşti din jurul ţării, studiile publicate aici fiind dedicate următoarelor ţinuturi istorice româneşti: Maramureşul din dreapta Tisei, Bucovina, Basarabia, Timoc, alături de prezentarea românilor din Ungaria. Studiul foarte documentat al lui Mihai Nicolae, unic în domeniul său, reprezintă o lucrare de referinţă.

Volumul de poezie **Die blaue Umarmung / Îmbrăţişarea albastră**, semnat de **Virgil Diaconu**, tradus în limba germană de către poetul Christian W. Schenk (128 de pagini), a apărut de curând la „Independently Published”, colecţia „Dionysos”, şi se găseşte deja în vânzare în Germania şi pe Amazon. Iată prezentarea făcută de către Christian W. Schenk: „Pentru Virgil Diaconu, versurile sunt porunca supremă, iar cuvântul, cu multele sale valenţe, este dulcele chin în nesfârşita căutare de imagini şi adevăruri noi. Poeziile sale sunt ca o vibraţie a existenţei noastre istorice, completând diversitatea eternă a umanismului cu noi atribute şi adevăruri. Poeziile sunt bine echilibrate, cu accente metafizice pentru a surprinde mai bine destinul fiinţei. Esenţa fiinţei umane împletită cu iubirea şi natura joacă un rol central: principiile lor domină nu doar condiţiile pământeşti şi cosmice, ci şi arta şi istoria existenţei naturii umane. Noul profil estetic independent pe care Virgil Diaconu îl reprezintă în literatura română se reflectă în acest volum într-un mod deosebit”.

Romanul **PANDEMIA**, semnat de către **ANDREI DÎRLĂU**, a apărut recent la Editura 1 PRINT, Bucureşti, 2024, cu un *Cuvânt înainte* semnat de către Radu SORESCU.

„Romanul lui Andrei Dîrlău conturează o frescă, în cheie distopic-parodică, a crizelor contemporane. Bazată pe trimiteri livreşti (...), cartea este un pamflet care nu refuză decodarea în registru politic, dar pare să privilegieze tâlcuirea moralist-metafizică”, afirmă recenzentul Radu SORESCU, pe coperta a IV-a a cărţii.

Andrei Dîrlău este scriitor, teolog, cercetător în istoria religiilor, editor, publicist, traducător. A obţinut doctoratul în Teologie, Magna cum Laude, al Universităţii de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, este posesor a trei licenţe universitare, în Teologie, Filologie şi Relaţii Economice Internaţionale. Este autor şi traducător al mai multor studii şi cărţi de specialitate. (**V. DIACONU**).

CE URMEAZĂ DUPĂ DICTATURA LUI NICOLAE MANOLESCU?

Câteva dintre opiniile scriitorilor

ALEXANDRU DOBRESCU

La vremuri noi, tot noi

Pe 5 aprilie a.c., am primit un e-mail din partea Asociaţiei scriitorilor Iaşi, prin care membrii filialei erau înştiinţaţi că, în 3 aprilie, Consiliul Uniunii Scriitorilor hotărâse crearea unei Comisii de statut, urmând ca doritorii să transmită, în termen de cinci zile, eventuale sugestii şi propuneri de modificare a acestuia.

Pe 4 aprilie, Aura Cristi cerea, într-o **scrisoare deschisă** tipărită tot în „Cotidianul", revenirea la vechiul statut al Uniunii, acela din timpul preşedinţiei lui Laurenţiu Ulici, precum şi reprimirea membrilor excluşi în ultimii zece ani. Sigur că statutul la care face referire colega noastră era în multe privinţe mai democratic decât varianta adoptată peste noapte în 2013. Numai că, dacă vrem să ne aducem aminte, şi în 2012 fusese constituită o Comisie de statut, semn că statutul atunci în vigoare era resimţit ca depăşit. Ştiu că acea comisie (din care s-a întâmplat să fac parte) s-a întrunit câteva luni bune şi a dezbătut articol cu articol, introducând nuanţe şi detalii menite să asigure o cât mai mare transparenţă a activităţii şi un control mai direct al membrilor asupra acţiunilor conducerii alese. Înainte de a pleca la ICR Paris în februarie 2013, am primit asigurări de la chiar preşedintele de atunci că proiectul redactat de noi va fi supus votului membrilor Uniunii, numai că ulterior am aflat că acestora li se pusese sub ochi *o versiune total diferită*, care e încă şi acum în vigoare.

E de salutat faptul că actuala conducere interimară a Uniunii a iniţiat modificarea statutului breslei, mai ales că asta se întâmplă la nici zece zile de la dispariţia fostului preşedinte, după chipul şi voinţa căruia fusese mutilat. Nicolae Manolescu rămâne, prin ceea ce scris înainte de 1990, un mare critic al literaturii române, cu siguranţă cel mai important dintre cei afirmaţi după război. Dar, după evenimentele din 1989, în umbra criticului respectat şi aproape necontestat, a apărut, a crescut până la dimensiuni urieşeşti şi s-a manifestat cu intoleranţă un demon niciodată sătul de putere. Nu s-a mulţumit cu autoritatea deplină asupra spaţiului literar. Şi-a dorit şi nu a precupeţit nici un mijloc pentru a cuceri şi stăpâni teritoriul politicii, numai că – dând greş în această direcţie – şi-a concentrat energiile pentru subjugarea administrativă a breslei scriitoriceşti.

Aşa s-a ajuns ca, la un deceniu de la mascarada de vot democratic din 2013, el să decidă tot ce mişcă în republica literelor, conduceri centrale şi locale, reviste, premii literare, primiri şi excluderi, accesul la publicaţii etc. E de la sine înţeles că la o asemenea performanţă nu ar fi putut ajunge de unul singur. L-au ajutat fără strângeri de conştiinţă talentele microscopice, care aveau nevoie de lupă spre a deveni vizibile. Iar criticul a consimţit să fie şi un astfel de instrument optic. L-au mai ajutat, apoi, cei lipsiţi de orice urmă de har, pe care criticul i-a mângâiat pe creştet, declarându-i *promiţători* şi *de perspectivă*. Şi pe unii şi pe ceilalţi i-a ţinut alături, i-a cultivat, i-a lăudat (chiar călcându-şi pe inimă), i-a premiat şi i-a pus în funcţii din care să-i aprobe cu aplauze deciziile. Să mai adaug că, în aceşti ani, celebra balanţă a criticului a luat-o de atâtea ori razna?

Ceea ce mă surprinde (deşi n-ar trebui) şi mă îngrijorează e faptul că autorii binevenitei iniţiative sunt tocmai cei care în urmă cu un deceniu au pus cu vârf şi îndesat umărul la siluirea vechiului statut şi la adoptarea odraslei rezultate prin viol drept copil legitim. Căci primii susţinători şi apărători ai falsificării statutului au fost nimeni alţii decât membrii Comitetului Director şi ai Consiliului Uniunii, care şi-au oferit fără ezitare serviciile de agenţi electorali criticului dornic de eternizarea propriului scaun.

Va să zică, astăzi, întoarcerea la normele democratice este pusă la cale tocmai de aceia care, în 2013, contribuiseră nemijlocit la abolirea lor. Nu-i aşa că vă este cunoscută situaţia? După decembrie 1989, exact fruntaşi ai regimului comunist s-au simţit datori să ne înveţe regulile democraţiei şi principiile economiei capitaliste. Iar noi, ascultători din fire, le-am permis să facă tot ce au poftit. Şi uite unde am ajuns! (...).

Cum să investesc încredere în conducerea centrală şi din teritoriu, când ea este aceeaşi din 2013 încoace? Cum să-i bănuiesc, fie şi ipotetic, de bună credinţă pe aceia care, într-o situaţie de cumpănă, n-au arătat decât rea credinţă şi laşitate?

ADVERTISING

M-am tot întrebat cum au reuşit aceşti vajnici apărători de ultimă oră ai democraţiei să determine masa membrilor Uniunii să le susţină prin vot opţiunile flagrant antidemocratice. Fiindcă majoritatea scriitorilor sunt, totuşi, fideli convingerilor proprii şi nu se lasă păcăliţi cu vorbe mieroase şi şantaje legate de pensii şi indemnizaţii. Până de curând nu am avut răspunsul. Dar citind ultimele comunicate

ale Comitetului Director m-am luminat. Metoda a fost practicată la scară largă în regimul comunist şi se numeşte prozaic *falsificare*. Iată dovada! La ultimul Comitet Director prezidat de Nicolae Manolescu (15 martie 2024), s-a adoptat o *Moţiune, Pentru Uniunea Scriitorilor din România*, prin care semnatarii își exprimau «*îngrijorarea, dar și revolta împotriva atacurilor ilogice și imorale la adresa singurului for de largă reprezentativitate al scriitorilor din România.*» «*Atacurile* – susţineau ei în continuare - *au început acum câţiva ani și s-au înteţit în vremea din urmă. Iniţial, ele au fost încercări de preluare cu forţa a structurilor de conducere, iar în faza actuală vizează distrugerea Uniunii înseşi ca instituţie.*» După care, ne asigurau că acţiunile duşmănoase «*Nu vor reuşi, deoarece Uniunea Scriitorilor este un reper cu amplă bază istorică și cu activitate neîntreruptă.*»

Fiecare e liber să susţină prin semnătura proprie ce crede de cuviinţă, deşi – ca să fim drepţi – Uniunea Scriitorilor şi-a cam minţit membrii, cel puţin în privinţa multelor şi lungilor procese cu persoanele excluse din breaslă pentru că au cârtit împotriva preşedintelui, procese pierdute în majoritate cu brio. Nici azi nu ştim câte case de avocatură au fost plătite cu banii Uniunii pentru capriciile şi orgoliile unui intelectual care-şi pierduse busola.

Revenind la *Moţiunea* în cauză, am fost foarte curios să văd cine o semnează. Şi am descoperit o listă impresionant de lungă, ce se suprapunea fără abateri peste opisul membrilor Uniunii. Nici măcar unuia nu i-a dat prin minte să nu semneze, nici măcar unul nu a lipsit la apel. E o unanimitate care te înfioară, căci aminteşte de alte timpuri. Bineînţeles că am avut surpriza să constat că şi eu m-am numărat printre semnatarii buclucaşei moţiuni, chiar dacă – se vede că din cauza vârstei – nu-mi aduc aminte când am făcut-o.

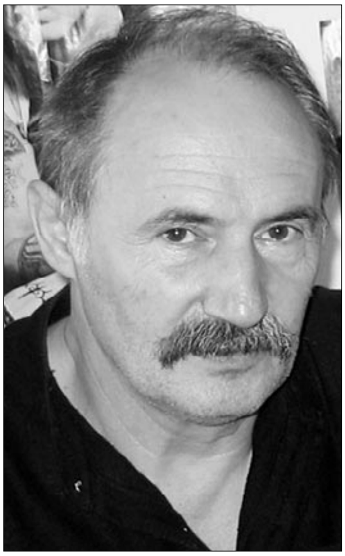
Aceasta este calea rapidă şi infailibilă de a strânge aprobări unanime sub ideile cele mai inepte şi sub ticăloşiile cele mai mari.

După primirea mesajului pomenit la începutul rândurilor de faţă, am contactat conducerea interimară a Uniunii pentru informaţii suplimentare. Mai ales că mă intriga precipitarea cu care urmează să se deruleze lucrurile. Am înţeles astfel că singurele modificări de statut urmau să vizeze numărul şi durata mandatelor preşedintelui, nu şi mecanismele de alegere a acestuia. (...).

În concluzie, nu mă aştept să se schimbe ceva în sindicatul nostru scriitoricesc, care va rămâne pe mai departe proiecţia liliputană, dar fidelă, a vieţii noastre politice. Şi probabil că toţi cei excluşi pe nedrept din Uniune nu vor fi reprimiţi cu scuzele cuvenite pentru că asta ar însemna recunoaşterea vinovăţiei acelora care pregătesc acum restauraţia.

* Articolul este fragmentat de către autor.

Virgil DIACONU

Tărâmul tăcerii

Oase albe pe drum.
Cum să nu citești în ele
calea pierzaniei?

Spiţele unui car de luptă
deschise stau în aer.
Enkidu poate, Ghilgameş poate,
ca două planete pe aici să fi trecut, să fi rămas...

Încă de dimineaţă, vulpea urcă pieptiş spre vizuina ei,
unde o așteaptă puii înfometaţi, cu blana ruginie.
Trandafirii sălbatici care se înalţă printre pietre
pictează cu sânge tăcerea.
Oricum, dacă nu i-aş saluta în fiecare dimineaţă
ar crede că și anul acesta au înflorit pentru nimeni.

Ariciul, care amuşinează printre frunze,
se va întâlni în curând cu şopârla cea verde.
Însă o va zări doar pentru o clipă,
înainte ca fiara cu aripi să o ridice la cer.
Putea să fie el, însă norocul i-a surâs și de data aceasta.

Săgeata din arc încă mai stă la pândă:
este atâta vreme de când tărâmul tăcerii
i-a promis vânatul mult așteptat.
- Fir de iarbă, fir de iarbă,
spune-i Pădurii să se îndure de mine
şi să-mi trimită o vietate în bătaia săgeţii!
Vântule, vânt subţire,
spune-i Pădurii să se îndure de mine
şi să-mi trimită o vietate în bătaia săgeţii!
Şi iată că săgeata prinde deodată puteri
şi ţâşneşte din arc.
Semn că rugile mele şi-au atins ţinta.

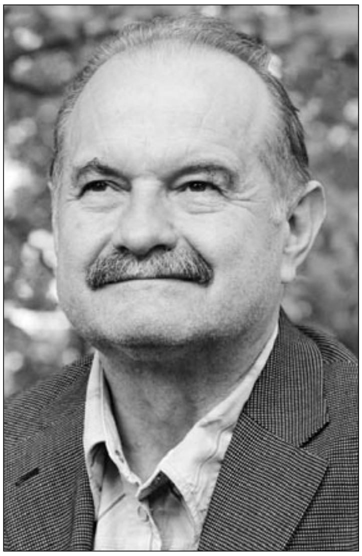
De-acum, la lumina focului pregătit pentru festin,
nălucile se vor întoarce și vor dansa din nou pentru mine.
Eu sunt noaptea.
Sufletele celor plecaţi dau buzna în mine.
Nu le mai pot stăpâni. Nu le mai pot.
Împreună, vom înfrunta lacrimile
şi de data aceasta.

Stelele, care privesc de sus,
ştiu prea bine ce se întâmplă.
Şi tot ce urmează să se întâmple,
la lumina ultimelor flăcări.

Simptome

ION SIMUȚ

Cele mai bune romane românești apărute din 2000 încoace

Am parcurs un sfert din secolul XXI, echivalent ca timp cu perioada interbelică. Avem noi o imagine clară a valorilor durabile? M-am întrebat şi am întrebat câţiva colegi ai mei de critică şi istorie literară: *Care ar fi cele mai bune zece romane româneşti apărute din 2000 încoace?* Mi-au răspuns doi, alţii au ezitat. Explorarea ar putea fi extinsă şi relativizată: de ce nu mai mult de zece romane? Ce înseamnă „cele mai bune"? cele mai reprezentative? **Excludem ideea de top şi ne gândim la un eşalon valoric cât mai restrâns în jurul a zece titluri**, **mai multe sau mai puţine, după părerea fiecărui cunoscător.**

E bine să ne întrebăm periodic cum stăm într-un gen sau altul, cu ce cărţi importante mergem mai departe. Eu am dat un răspuns detaliat într-o carte despre cele mai importante romane din anii 1945-2005, în volumul *Europenitatea romanului românesc contemporan*, apărut în 2008. Am ales acolo şi am analizat 35 de romane. Mă gândesc acum la perioada de după 2000, 25 de ani apropiaţi de noi, pentru care ne decidem mai greu să alegem decât pentru vremurile mai îndepărtate, la a căror limpezire valorică contribuie şi perspectiva.

Pentru răspunsul meu pot să-mi iau diverse **precauţii**: că nu am citit tot (cine a citit tot?), că nu am susţinut o cronică literară de proză în acest interval şi, prin urmare, nu am întreprins o lectură consecventă şi motivată, că suntem prea aproape de aceşti ani destul de tulburi, că nu mă pot restrânge la zece titluri (ca şi ceilalţi opinenţi), că e foarte fluidă limita 2000, că mă decid mai greu pentru romanele celor mai noi promoţii. Pot şi să apelez, pentru comparaţie, la lista publicată în „România literară", numărul 2 din 2019: *100 de cărţi de proză în 100 de ani (1918-2018)* şi să decupez intervalul de după 2000. Dar am găsit că e mai stimulatoare modalitatea de a apela la opinia unor colegi de generaţie şi să mă situez în raport cu ei. Dau la urmă alegerea mea, **o listă organizată cronologic (din 2000 până în prezent), nu ierarhic**, ca şi a celorlalţi.

Nicolae Bârna:

S-ar putea opina că pe listă ar fi trebuit să figureze *Cartea şoaptelor*, de Varujan Vosganian (carte excepţională, pe care eu personal o consider ca fiind cel mai bun lucru în proză scris în ultimii treizeci de ani în limba română...) , dar după părerea mea ea nu este cu adevărat un roman.

S-ar fi cuvenit, s-ar putea zice, ca pe listă să fie şi excepţionalul *Orbitor. Aripa stângă*, de Mircea Cărtărescu, dar a apărut în 1996, adică înainte de borna cronologică luată în considerare (iar volumele ulterioare ale seriei *Orbitor*, apărute ce-i drept după 2000, nu mi se par a „merita" să figureze pe o asemenea listă, ca şi, de altfel, „**remake**"-ul în cheie „sumbră" publicat sub titlul *Solenoid*). Aşa, ar mai fi romane cu totul remarcabile apărute înainte de 2000, pe care nu le pot în consecinţă menţiona (de pildă *Vestitorul*, de Dan Perşa, sau romanele lui D. Ţepeneag, *Hotel Europa* şi *Pont des Arts).*

(E adevărat că *Maramureş* a apărut în 2001, dar adăugarea lui pe listă ar ridica numărul titlurilor la 11 aşa că...)

Aşadar, lista:

***Povestea marelui Brigand*, de Petru Cimpoeşu, 2000**

***Cum se face*, de Mircea Horia Simionescu, 2002**

***Textele de la Monte Negro*, de Octavian Soviany, 2003**

***Pupa russa*, de Gheorghe Crăciun, 2004**

***Maşa şi extraterestrul*, de Nichita Danilov, 2005**

***Degete mici*, de Filip Florian, 2005**

***Asediul Vienei*, de Horia Ursu, 2007**

***Fantoma din moară*, de Doina Ruști, 2008**

***Cărțile vieții*, de Dan Perșa, 2009**

***Arca*, de Dan Perșa, 2012**

S-ar fi cuvenit să fac un loc pe listă şi romanului ***Noapte bună, copii !*, de Radu Pavel Gheo**, dar m-am resemnat cu formula propusă.

Adrian Dinu Rachieru:

■ **Gabriel Chifu (2000), *Cartograful puterii***; ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, 2021.

Ispitit de teme majore, plonjând în realismul imaginar, ambiţiosul Gabriel Chifu, dincolo de tămâierile uzuale sau de invidiile colcăitoare, propune, pe un itinerar simbolic (un triunghi balcanic: Calafat, Băile Herculane, Vârşeţ), cu infiltraţii fantastice, o izbutită parabolă demonstrativă, sub pretextul unui contract enigmatic. Inventiv, acumulativ şi digresiv, poetul-prozator, refuzând „codul optzecist" vrea – prin Matei Pavel – să desluşească metaforele Răului şi „urma misterioasă" a trecerii, descoperind, sub camuflaj profan, un scenariu mitic, pus la cale de un regizor (nedezvăluit): un Satan (Natas) postmodernizat.

■ **Petru Cimpoeşu (2001), *Simion liftnicul. Roman cu îngeri şi moldoveni.***

Fostul „outsider optzecist", decomplexat, postmodernist „fără voie", înţelegând romanul ca „mit desacralizat", ne oferă – urmărind „viaţa la bloc" – o microfrescă a primilor ani ai tranziţiei noastre, îngemănând satira socială cu umorul trist, îngăduitor şi cu meditaţia spirituală (prin schimnicul claustrat în lift). Parodist, de fapt, Petru Cimpoeşu reuşeşte prin acest roman de acută observaţie socială o radiografie (în eşantion) a

societății, prinsă în convulsiile tranziției, propunând, s-a remarcat, o „oglindă blajină”, complice și compasivă, colecționând povestiri în ramă.

■ **Dumitru Țepeneag (2001), *Maramureș*.**

Incomod, volubil, vindicativ, „onirograful” Țepeneag confirmă că vechea rețetă (democratizarea romanescă prin dialogul cu personajele, scriitura ca subiect, narațiunea fiind o căutare etc.) „funcționează” cu brio: expediția spre Maramou, în pofida fragmentarizării, procură pagini suculente, fără a anula, însă, o veche constatare, Țepeneag fiind, grație agitatorismului și zarvei revendicative, mai important prin *rolul* jucat în epocă decât prin *operă*, cum ne informa, cu temei, N. Bârna.

■ **Varujan Vosganian (2009), *Cartea șoaptelor*, Editura *Polirom*, Iași.**

Carte identitară, un „letopiseț” armenesc, făcând pandant cu recentul *Dublu autoportret* (2024), vorbește – ca roman „cu sertare” – despre o eroică istorie nescrisă, trasă într-o „poveste” care trebuia *spusă*; fiindcă, „trăind nespusul”, ne previne autorul, suntem condamnați la *netrăit*.

■ **Gabriela Adameșteanu (2010), *Provizorat*.**

Clasicizată deja, reluând un vechi proiect romanesc, prozatoarea ne readuce în atenție pe „adormita” Letiția Branea, devoalându-și viața sufletească, prinsă între un naufragiu conjugal (Petru Arcan fiind un soț absent) și un nou eșec (carieristul Sorin). Citit, parțial, ca document social, dezvăluind istorii secrete ale Clădirii (Casa Scânteii), romanul dezvoltă, printr-o autoscopie nemiloasă, tema corporalității, dovedind că G. Adameșteanu nu este doar autoarea unui mare succes (*Dimineață pierdută*).

■ **Radu Mareș (2010), *Când ne vom întoarce***, Editura *Limes*.

Sub un titlu echivoc, presimțind că lucrează la un „roman periculos” (cum mărturisea), Radu Mareș a dat „lovitura vieții”. Posibilă monografie a Bucovinei interbelice, provincia fiind un „vis invaziv” și un referent sentimental, romanul obligă la „redescoperirea” lui Radu Mareș, cel evadat din „provincialismul betonat” al Sucevei, oferindu-și o binefăcătoare grefă ardelеană. Fără a stăvili, însă, repetatele și doritele „regresiuni magice” în spațiul bucovinean.

■ **Marta Petreu (2011), *Acasă, pe Câmpia Armaghedonului*.**

Pentru a înțelege poezia Martei Petreu în deplinătatea și profunditatea ei, abia romanul *Acasă, pe Câmpia Armaghedonului*, tradus în Franța (2014) de Florica Courriol, apelând la graiul occitan, ne deschide o cale (esențială) de acces. E un roman acut-personal, s-a spus, plănuit de mult, ivit din nevoia de auto-înțelegere; un roman vorbind despre „lumea de origine”, un „monument funerar” închinat celor plecați, o saga familială (în destrămare) și o cronică a unui sat tinos (Cutca), așezat „pe acoperișul lumii”, un Macondo transilvan, cu dealuri sure, golașe; un *roman-recompensă* dedicat satului „cu burta în noroi” și familiei detestate, reconstituind, în limbaj dialectal și realism fantasmatic, „țara părinților”. „Pentru că nu pot învia oameni, mărturisea Marta Petreu, scriu despre ei”; adică despre Ticu, un tată iehovist, acceptând doar lectura Bibliei și o mamă (Mica), o țărancă aspră, risipind blesteme de neiubire (care „se leagă”) și, neapărat, dragostea lor, „o poveste de mult uitată”, devenită o dușmănie grea (fiindcă „iubirea și ura își împrumută una alteia chipul”); despre nedoriții copii (Ana, Tinu, Tabita-personajul narator, cu „febrilitate de prorociță”); și, mai ales, un roman ca „manual de vindecare”, de care Marta Petreu avea nevoie pentru o râvnită eliberare.

■ **Eugen Uricaru (2014), *Beniamin***, Editura *Cartea Românească*.

Interesat de „dedesupturile Istoriei”, lucrând în cicluri romanești de forță imaginativă, Eugen Uricaru ne oferă, prin cărți autonome, fragmente de istorie românească („cealaltă istorie”). Reținem, dintr-o pentadă politică, cu personaje migratoare, intricând fabulosul cu evenimențialul controlabil, romanul mesianicului Beniamin, examinând – sub o efigie cristică – sfârșitul domniei ceaușiste. Pentru a conchide că, întotdeauna, rămâne „ceva ce nu poate fi explicat”.

■ **Radu Aldulescu (2018), *Rezidenți în casa visurilor***, *Hyperliteratura*, Timișoara.

Spirit plebeian și voce insolită în peisajul prozastic, pândit de pericolul manierismului, Radu Aldulescu se dovedește, și în acest al zecelea roman al său, adeptul „realismului apocaliptic”, construind un Univers propriu, original, scufundat în abjecție. Un moralist mizantrop, interesat de fauna marginalilor, de învinșii vieții, trăind sub semnul hazardului, precum ratatul Grig, „falit pe toată linia”, primind cu seninătate loviturile.

■ **Matei Vișniec (2021), *Un secol de ceață***, Editura *Polirom*, Iași.

Trecut prin experiența lunedistă, primul Vișniec – ca poet – face loc dramaturgului (devenit nume european) și apoi prozatorului, acceptând și cultivând convergența genurilor. Arborescent, feliat epic, cu elan ideologizant, *Un secol de ceață* este „o ficțiune istorică”, fiind – deopotrivă – un metaroman distopic („mașina fricii”) și un poem suprarealist (dadaism politic), glisând între Paris și Rădăuți (ca centru al lumii).

■ **Mircea Cărtărescu (2022), *Theodoros***, Editura *Humanitas*, București.

Cu imaginație proteică și un stil fastuos arhaizant, topind lumi diferite și vădind o sârguincioasă documentare (săpând „în subteran”) și erudiție, inventând o viață (Tudor/Theodoros/Tewodros al II-lea) într-un roman arborescent, multistratificat, Mircea Cărtărescu își propune, testând limitele, un *pariu literar*: „primul meu roman adevărat”, zice narcisiacul scriitor, multipremiat, știind că „totul este scriitură”. Un roman picaresc, pornind de la o rescriere (epistola lui Ion Ghica către V. Alecsandri), închegând, cu irizări livrești, un destin și o carte cu miză mare (ratată, după unii).

■ **Angela Martin (2023), *Valentina***, Editura *Polirom*, Iași.

Poetă cândva, faimoasă hispanistă (traducând cărți mari), păstorind frumoasa revistă *Cultura*, Angela Martin ne oferă, surprinzător, un masiv roman, cu personaje memorabile și lumi credibile, pe axa multietnicității (Arad, Sânnicolau, Viena). Un roman „de familie”, depănând saga supraviețuirii în ciocnirea cu „timpul nou” și, în aceeași măsură, un roman politic, construind atentă o frescă arădeană a anilor ’50, înregistrând turbulențele epocii.

■ **Radu A. Cernătescu (2023), *Câinele gonfalonierului***, Editura *Junimea*, Iași.

După un șir de cărți provocatoare, încrezător în fondul arheal „imperisabil”, culminând cu *Literatura luciferică* (ca istorie ocultă a literaturii române), fostul poet Radu A. Cernătescu (pe atunci Constantin Rupa) a virat spre roman, decriptând „sublimul arhetipal al lumii”. Vădind erudiție și polemism, interesat de magism și esoterism, el reînvie, în 1494, visul florentin al republicanilor, împlinind – prin Gianni il Bello, un umil paj al casei Petrucci, „eroul nostru” – „un

destin numit libertate". Însoţit de Radamanto, fost câine de vânătoare, urmărit de iscoade, născut a doua oară, Giovanni de Bernardo Bellacci, admirator al Cabalei, descoperă, în timpuri de beznă, parfumul libertăţii. Dar şi „nefericirea de a gândi". Venind după un alt roman, *Ultimul kabbalist* (2022), luminat de „candela hermeneuticii", Radu A. Cernătescu pare a fi optat (definitiv?), prin *Câinele gonfalonierului*, pentru genul prozastic.

Ion Simuț:

Dumitru Ţepeneag, Trilogia *Hotel Europa* (1996), *Ponts des Arts* (1999), *Maramureş* (2001);

Mircea Cărtărescu, Trilogia *Orbitor*, I-III, 1996, 2002, 2007;

Petru Cimpoeşu, *Simion liftnicul. Roman cu îngeri şi moldoveni*, 2001;

Aureliu Busuioc, *Spune-mi Gioni*, 2003;

Radu Aldulescu, *Proorocii Ierusalimului*, 2004;

Gheorghe Crăciun, *Pupa russa*, 2004;

Florina Ilis, *Cruciada copiilor*, 2005;

Horia Ursu, *Asediul Vienei*, 2007;

Varujan Vosganian, *Cartea şoaptelor*, 2009;

Alexandru Vlad, *Ploile amare*, 2011;

Eugen Uricaru, Tetralogia *Supunerea* (2005), *Cât ar cântări un înger* (2008), *Plan de rezervă* (2011), *Beniamin* (2014);

Doina Ruşti, *Manuscrisul fanariot*, 2015 (alături de celelalte ficţiuni fanariote);

Florin Chirculescu, *Solomonarul*, 2022;

Bedros Horasangian, *Sala de aşteptare* (1987, ediţie prescurtată), 2024, ediţie integrală.

Îmi propun să revin cu explicaţii, interogaţii şi reflecţii critice pe acest subiect.

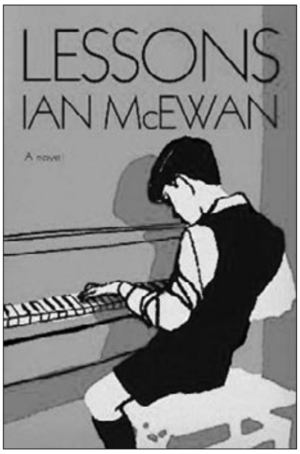
Lista respondenţilor rămâne deschisă. E regretabil că foarte puţini critici se încumetă să răspundă la o asemenea anchetă. Vom persevera.

Fiction review

Lecţii amare

Ian McEwan, unul dintre cei mai faimoşi scriitori britanici contemporani, distins cu Premiile Booker Prize şi Somerset Maugham Award, autor al unui număr impresionant de romane şi volume de povestiri, revine pe piaţa de carte cu una dintre cele mai bune cărţi ale sale intitulată **Lecţii**, tradusă în limba română de Dan Croitoru şi publicată în 2023 la *Editura Polirom*.

Romanul este o lecţie a risipei de sine, a ratării unei vieţi care începe tumultuos, sfârşind în mod nefericit într-una marginală, neliniştită, încărcată de întrebări cruciale. McEwan aduce în paginile cărţii sale teme familiare precum tinereţea pierdută, neînţelegerile în dragoste şi greşelile care modelează viaţa pentru totdeauna.

Eroul cărţii este Roland Baines, un copil englez în vârstă de 11 ani, care este trimis de părinţii săi, cu care locuia în Libia, să studieze într-o şcoală cu internat din Anglia, unde începe să ia lecţii de pian de la o profesoară al cărei interes pentru elevul ei talentat depăşeşte graniţele didactice. De aici, asemenea unei cozi de păun, naraţiunea se desfăşoară urmărind viaţa plină de tumult a personajelor, din copilărie (respectiv tinereţe) până în zilele noastre.

Aparţinând generaţiei copiilor postbelici, prototipul unui *baby boomer*, crescut de o mamă timidă şi de un tată cu o educaţie militară (marcat însă de experienţele dure ale războiului), Roland se confruntă mereu cu nehotărârea, lipsa de motivaţie şi neputinţa de a duce un lucru la bun sfârşit. El este într-un fel complice cu această stare de fapt căreia nu i se opune. Întâlnirea nefastă cu profesoara de pian va marca o linie de-a lungul întregii sale existenţe: „Îţi vei petrece restul vieţii căutând ceea ce ai avut aici", îl avertizează domnişoara Cornell, iar asta pare să fie un fel de predicţie, un blestem. Natura răului este disconfortul cu care Roland se va lupta pe tot parcursul vieţii sale. Vulnerabil, departe de casă şi lipsit de dragostea maternă, simţindu-se abandonat într-o şcoală de stat, ca adult el va merge în derivă către căsătorie şi paternitate, de la o carieră la alta, trecând printr-o perioadă sociopolitică complicată: Anglia postbelică, căderea Zidului Berlinului, reunificarea Europei, Brexitul, năvălirea Capitoliului american şi pandemia.

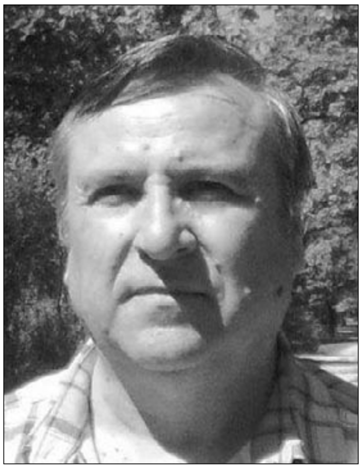
Lecţie după lecţie, Roland se vede nevoit spre senectute să-i înţeleagă pe cei alături de care a trăit în diferite momente ale vieţii: mama care ascunde o poveste ruşinoasă petrecută timpul războiului, domnişoara Cornell cu erotismul ei excesiv şi lecţiile stranii de pian, Alissa, prima soţie care alege cariera de scriitor în detrimentul maternităţii, şi Daphne, a cărei iubire statornică pentru el va fi întreruptă în mod zguduitor de o boală cruntă, apoi de moarte.

Sunt lecţii obositoare şi amare, un mijloc de explorare a unei copilării atipice „clocotind de emoţii prea mult înăbuşite□ şi a unei vieţi de adult marcate de momente intens-dramatice, de nesiguranţă şi resentimente.

„Începuturile ne fac ceea ce suntem şi trebuie înfruntate□, spune McEwan, unul dintre cei mai mari povestitori contemporani, în această carte fascinantă, profund umană.

Liliana RUS

Un „franctiror” sub pavăza daimonului...

VIRGIL DIACONU: „SUFLETUL PEREGRIN” (Editura Contrast, București, 2021, 216 p.)

Dedicând un comentariu volumelor „Atelierul de fluturi” (2016) şi „Eros şi lepocraţie / *Eros and leprocracy*”(2017), observasem că dl. **Virgil Diaconu** (n. 28. XI. 1948, Râmnicu Sărat, Buzău) este „un poet matur în concepţie şi cu o retorică distinctă, dar şi un eseist înclinat uneori chiar polemic spre teme grave ale creaţiei artistice şi valorizării estetice, faţetele acestui *Janus bifrons* definindu-se, intersectându-se şi completându-se reciproc, luminând din varii unghiuri portretul unui scriitor afirmat cu ani în urmă, dar cam ţinut în conul de umbră al unor ierarhizări privitoare nu numai la *de gustibus non disputandum*”... (*Un Janus bifrons*: VIRGIL DIACONU. *Departele şi aproapele Epimenides,* în „Portal-Măiastra”, Anul XIV, nr. 3 (56)/2018, p. 46).

Semnatar al unor interesante eseuri privind arta poeziei moderne ori estetica unor curente literare (*Destinul poeziei moderne*, 2007; *Poezia postmodernă*, 2015 ş.a.), dl. Virgil Diaconu îşi compune cărţile de versuri în tandem cu părţi consistente de eseuri, reflecţii, comentarii de interes cultural mai larg, menite a contura profilul complex al unui autor de azi, îndeosebi faţeta eseistică. Iată, bunăoară, partea a treia din „Atelierul de fluturi”, *O clipă de nemurire,* în care dăm peste meditaţii asupra copilăriei şi reflecţii asupra ludicului ca expresie umană a creaţiei, ori asupra a ceea ce poetul consideră, cu o consacrată sintagmă, „doctrina suferinţei”, moduri şi modele existenţiale, dialogul epistolar avut cu decenii în urmă cu Constantin Noica, pe care-l vizitează la Păltiniş ş.a. Am aminti, de asemenea, eseul *Epimenides, spiritul de după somn,* un elogiu al gânditorului presocratic din hexametrii *Purificărilor*, metaforă structurantă a volumului de debut, *Departele Epimenides* (1976), dar şi *Lăuntricele* (pp. 82-87), un fel de versete conţinând elemente de artă poetică.

Poezia, conform convingerilor sale estetice, este nu atât rodul învăţăturii, cât al unui „daimon al inspiraţiei ce ţine de zestrea genetică”. În adaosul „*Tratat de poezie* sau *Îndreptări pentru poetul tânăr*” (pp. 161-176), autorul desfide „limbajul siluit” şi „viziunea coborâtă în derizoriu”, propunându-ne „felul de a fi al poeziei autentice sau estetice, aşadar orizontul poetic pe care poetul trebuie să îl atingă”. Mai mult chiar, scriind despre „Conceptul sau arta poeziei moderne”, mai exact despre poezia „*de valoare, estetică sau autentică*” („destul de rară” în „producţia de carte” de azi, în care se amestecă poezia „de valoare” cu „poezia modestă /pseudoestetică”, aceasta din urmă dominând-o „cantitativ”), dl Virgil Diaconu propune un set de „*caracteristici, trăsături, principii sau norme poetice estetice*”, în total vreo zece, menite a distinge „poeticul” de „non-poetic” (*ea sunt*: „norma tensiunii existenţiale”, a „caracterului surprinzător-imprevizibil, neaşteptat, insolit şi totodată verosimil al ideilor”, a „coerenţei sau a inteligibilităţii”, a „unităţii ideatice”, „a unităţii stilistice”, a „nonprozaismului”, a „originalităţii”, a „caracterului simbolic-metaforic”, a „poeticităţii expresiei”, a „poeticităţii formei /muzicalitatea” etc.), care, în unitatea şi coerenţa lor, exprimă „*arta poetică estetică, conceptul* sau *canonul poeziei*”. Nu există, scrie poetul, niciun fel de *canon* „în starea lui pură”, în nicio artă estetică, „ci doar în mintea poeţilor autentici, ca un fel de *spirit* sau *duh nebulos al poeziei*”, graţie căruia operele estetice, întrupate în forme diferite, individuale exprimă un anumit concept estetic „general, universal al poeziei”. Prin urmare, referindu-se la poezia contemporană numită, de către poeţii şi criticii generaţiei ‹80, „postmodernistă”, teoreticianul distinge mai multe faţete ale acesteia: *hiperrealistă* (pseudo-estetică, glorificând „banalul”, existenţa rutinieră, „stupizeniile referenţiale de tot felul”, „biografismul atomizat etc.), a *influenţelor literare* (rescriere, reciclare, pastişare, plagiere, imitaţie, luând în răspăr sursele de inspiraţie), *eclectică* (împrumut de tehnică şi tipologii poetice), şi aceasta la fel de „pseudo-estetică”, şi, în sfârşit, „*poezia postmodernă estetică*”, căreia i-ar fi caracteristice cele zece trăsături amintite mai sus, „singura poezie autentică sau de valoare, deci singura care contează cu adevărat în cultura unei naţiuni”...

Astfel de teoretizări, care, desigur, pot incita şi chiar nemulţumi pe unii confraţi, care deja s-au văzut „canonizaţi” (cu dovlecii în căruţă, cum se zice), sunt urmate de consideraţiile deloc menajante privind „*Evaluarea, promovarea şi destinul poeziei contemporane”,* în care este incriminată vădita „luptă pentru promovare” în ierarhia literară a momentului („indiferent de calitatea poeziei”), „critica literară putând să promoveze atât poezia de valoare, cât şi poezia minoră, conform propriei competenţe sau incompetenţe.” Este vizată acea parte a criticii „corupte de prietenii literare, de interese de grup”, supraevaluând „poezia minoră” în detrimentul „poeziei de valoare” („exemplu de falsificare «la zi» a valorii şi ierarhiei scriitorilor români îl reprezintă canonul poetic sau lista canonică a poeţilor români, alcătuită în anul 2019 de către 35 de scriitori şi critici instrumentaţi de Nicolae Manolescu, listă care susţine că literatura română a perioadei 1918-2018 are nu mai puţin de 100 de poeţi canonici, adică de poeţi de mare valoare sau fundamentali” – p. 170). Dl. Virgil Diaconu, a cărui luptă cu aşa-numitul *Guvern Literar (Şaizecist sau Optzecist)*, iată, continuă, după atâtea intervenţii publicistice şi editoriale, este un scriitor incomod, rebel, nonconformist, crezând că, azi, „critica noastră nu prea desparte apele de uscat” (a se vedea ancheta „Poezia canonică românească”, Ed. Contrast, Bucureşti, 2020). Nerăsfăţat de spaţii în revistele breslei, nici de premii din partea Guvernului Literar, cu atât mai puţin de „recunoaşterea” realizatorilor de ierarhii oficiale, deşi poezia sa este superioară unor „canonizaţi” (care „ţin aproape” şi se bucură mereu de succesive nominalizări şi premieri!), dl. Virgil Diaconu constată, cu simţ istoric verificat, că „Guvernul Literar Şaizecist a fost răsturnat de la putere şi înlocuit cu Guvernul Literar Optzecist-Postmodernist, care, odată cu negarea valorii poeziei şaizeciste, a legitimat şi promovat îndeosebi poezia proprie, poezia optzecist-postmodernistă, a acordat premii literare propriilor poeţi şi a elaborat un canon poetic de opere «fundamentale» aglomerat de poeţi optzecişti, deşi generaţia poetică optzeci nu are niciun poet de talia şaizeciştilor Marin Sorescu sau Nichita Stănescu, cu toate rateurile poetice ale celui din urmă. (...) Guvernele Literare i-au fidelizat în trecut pe unii scriitori prin stipendii acordate de Fondul Literar, concedii gratuite, cărţi editate în tiraje-mamut, iar azi, prin favoruri editoriale, premii bine plătite, excursii literare şi recompense financiare, indemnizaţii pentru «merite literare deosebite», de 1000 sau 1400 de euro (cifra e la secret). Toate aceste recunoaşteri şi încurajări asigură «buna funcţionare» a Guvernului Literar, deci şi acceptarea decretelor care îi răsfaţă pe unii dintre scriitori şi îi ignoră pe cei mai mulţi. Toate favorurile şi toate nedreptăţile făcute scriitorilor nu vin din afară, ci din propriul Guvern Literar.”

Dar, crede poetul, în zece-cincisprezece ani „generaţia literară/ poetică 2000 şi critica douămiistă vor constitui un nou Guvern Literar, Guvernul Literar Douămiist”, care va schimba „dictatura scriitorilor/ poeţilor şi a criticilor postmodernişti optzecişti de azi (...), aşa cum a făcut cu osârdie fiecare generaţie literară predecesoare, la vremea ei.” Deci, fiecare Guvern Literar are libertatea şi „legitimitatea” să îşi „oficieze” propriul canon literar şi să impună noi ierarhii. Ar fi, aşadar, vorba de o „mutaţie a puterii literar-administrative”, a oficialităţii şi

„legitimității", „care conduce la mutația promovărilor și a ierarhiilor poetice generaționiste!" Cu alte cuvinte, „actorii generaționiști se schimbă", dar piesa e aceeași, cu tipuri și moravuri trase aproape la indigou. Așa se întâmplă cu evaluările și ierarhiile „construite de o mediocritate critică generaționistă ajunsă la putere, care își va pune pe soclu proprii poeți/ scriitori generaționiști modești și va nega totodată valoarea poeților transgeneraționiști."

Cu toate acestea, dl. Virgil Diaconu scrie răspicat: „Am credința că poetul minor nu poate fi tratat drept major la nesfârșit. În cele din urmă, ierarhia falsă, impusă de critica incompetentă sau coruptă a unui Guvern Literar sau altuia, va fi corectată, îndreptată (...) Pe de altă parte, nici poetul autentic nu poate fi subevaluat prea multă vreme. Nu se poate ca poetul care este atins de înger să nu fie văzut în îngereasca lui (?). Nu este toată critica eșuată estetic..." (considerații din „Tratat de poezie" consemnate în perioada „Septembrie 2018 – octombrie 2021").

Deși, în perioada 2002-2021, poetului Virgil Diaconu i s-au decernat diferite premii fie din partea Filialei Pitești a U.S.R. (2002, 2007, 2009, 2016) și APLER (2008), fie în cadrul unor festivaluri naționale sau internaționale (Deva-2005; Drobeta Turnu-Severin – 2006; Oravița – 2021), creația lirică a d-sale nu poate ocoli întregul complex de... frustrări, nemulțumiri, diatribe și justițiarități, atât de vizibile și de tranzitiv expuse în cadrul teoretizărilor despre poezie, în care autorul se dorește deopotrivă ideolog și estet.

Franctiror notoriu cu „obiecții" la vedere, nonconformist cu persiflări ironic-sarcastice și rămas credincios unui crez poetic mai mult raționalist decât fantezist, în care se reflectă poliedric o personalitate complexă, de creator și eseist în sfera esteticii literare, poetul Virgil Diaconu, în ciuda unei declarate „singurătăți" (singularități), face parte din categoria unui personaj celebru, invocat deja într-un poem – un *Don Quijote* „cu himera pe umăr", atras irezistibil, orgolios-macedonskian aproape, de aerul tare al înălțimilor și aventurilor spirituale. Asumându-și destinul unui Don Quijote rătăcitor prin „țara fără hotar a închipuirii", poetul, în numele „tristei figuri" asumate, o spusese franc: „Eu însumi sunt cu totul întrecut de viziunile mele, calea pe care o urmez este aceea a himerei.// Călăuzit de această himeră, eu mai caut și acum Cavalerul pe care să-l înfrunt. Poate că ținta mea ești chiar tu." (*Don Quijote*). Dar l-am putea apropia la fel de bine de „himera" lui Macedonski, din „Stepa": „*Într-o magică splendoare zbori de lume uitător,/ Nici săgeata nu te-ntrece și te-avânți fără-ncetare,/Sub un farmec de himeră, după ea urmăritor.//Din real ieșit afară nu mai ești ca orișicare.../ Te-nzestrezi cu mâneci roșii la tunică de satin,/ Chipeș, nalt, cu stemă-n frunte, pleci pe visul tău călare,// Și se uită, și se uită mizerabilul destin.*" (*Stepa*, IV).

Dar nu atât de abstract în idealitatea lui expresă este „excursul" poetic al lui Virgil Diaconu. *Sufletul peregrin* al poetului, în consemnări meditativ-dolorice, dar și persiflant-ironice, cutreieră un relief mai concret, mai palpabil, mai al zilelor noastre („Ziua deja a dat năvală pe străzi./ Inima mea este inima miilor de tineri/ care au ieșit în stradă./ Focule, vino cu mine!" - *Mutația*). Orașul pierdut în „ceața abatorului", cu „ghilotină" care „funcționează după un plan bine stabilit", cu biserica „sfâșiată de rugăciuni și de lacrimi" (de fapt, „cele două biserici"), cu cimitirul din deal „ca să aibă o bună perspectivă asupra celor de jos" și în care s-au mutat părinții, rude și bunii prieteni (*Prietenii mei*), cu vrăbiile îndrăgite și toată inocența, în general un topos pierdut, dar pe care poezia încearcă a-l recupera cu specificul și amintirile lui cu tot. Este orașul copilăriei cu toată vânzoleala lui caracteristică, cu toată rumoarea lui social-politică, față de o individualitate artistică retrasă în sine, reflexivă, dar care nu uită contextul și ca atare se exprimă aluziv, ironizând varii aspecte: „Afară, un oraș plin de oase care aleargă pe străzi./ Au care din ele sunt oase de om,/ care de regi și care de sfinți?/ Desigur, nu îl voi ruga pe Domnul/ să sufle din nou peste ele...// Maica Domnului, roagă-te pentru noi!" (*Umbrele acestui secol*). Și, tot în același spațiu al locuirii sale, poetul evocase imaginea pestriță a unei societăți cu „copii ai străzii", „sarmale electorale" și „hiene propagandistice", care se strecoară „elegant" precum țiparii „printre degetele împietrite/ ale Justiției", cu „tăietori de panglici" care „se sacrifică pentru patria lor/ pe toate posturile TV ale sărăciei noastre color": „Iată aleșii,/ care traduc binele universal în ajutoare de înmormântare (...)/ E vremea hienelor propagandistice/ (...)/ E vremea viermilor de serviciu..." (vol. antologic „Century"/*Secol*, 2011).

Declarându-se lucrător la „Fabrica de Visuri", poetul trece pe străzi „cu cireșul în brațe", pe care concitadinii nu-l văd: „Eu locuiesc într-un oraș obișnuit,/ printre oamenii obișnuiți./ Eu însumi sunt un astfel de om. -/ V-am spus cireșul nu se vede." Nu se vede nici Fabrica de Visuri, nici „prințesa" care „joacă șotronul în inima mea". Sau din același poem *Portret cu cireșul în brațe*: „Eu lucrez la Fabrica de Visuri./ Seara, când mă plimb prin centrul orașului,/ eu am întotdeauna la mine un vis / (...)/ Da, de cele mai multe ori/ eu îmi împart visurile pe străzi."

„Ceasul din turn strigă la mine cât e noaptea de lungă", scrie poetul în *Ceasornicul*, metaforă-obsesie deopotrivă a timpului scurs (cu atâtea voci/ glasuri, inclusiv a mamei „îmi leagă rănile cu mângâierile ei,/ care mă ceartă cu lacrima"), precum și a ineluctabilului timp-agresiv, ce se apropie „cu soldații întunericului./ Soldați pe care, în ultima vreme, nu-i mai dovedesc (...)// Da, va trebui să mă pregătesc pentru lupta cea mare!/ Să-mi adun oștile și să ies în câmp la bătaie.// N-am nicio teamă, Domnul este cu mine!"

Drama poetului este una existențială, de o luciditate extremă, dezvoltând neliniști și viziuni obsesiv-fantasmatice precum acelea din *Cetatea Ciulin,* rămasă cu porțile ferecate, ca un cimitir părăsit, însă deținând amintirea celor dragi: „Copilăria, floarea de cais care mă ceartă/ pentru Cetatea Ciulin pe care o țin în viață." Și biserica părăsită („bastion al singurătății") de la marginea orașului, „aproape căzută în genunchi", în care niște hulubi „și-au făcut cuiburi deasupra altarului" (*De sub pulberea veacului*).

Frecvent consemnate, cu deopotrivă gingașă și gravă emoție, sunt imaginile *copilăriei,* temă bine conturată, reluată în penultimul ciclu *Copilul pădurii* („Copilăria: cântecul de greier care răzbate prin somn./ Sufletul mai puternic decât trupul." – *Copilăria;* „Copilăria mea dintre două biserici/ Copilăria cu prințesa de mână. Cu lumina de mână" – *Copilăria, neînvinsa copilărie*), cu văzduhul albastru străbătut de rândunele, cu cireșul înflorit: „Florile lui – o amintire a Paradisului." Pe scurt zis: „Copilăria era o mare și secretă familie" (*Familia*), evocând timpul când „respiram sub o floare" (*Cărări*).

Într-o *Laudatio Domini*, poetul mărturisește că îl așteaptă pe Domnul „în turla pe care o port pe umeri" și în care „necredincioase umbre au cucerit clopotnița": „Să vină și să lămurim o dată pentru totdeauna lucrurile/ ca să îmi pot vedea mai departe de ale mele.": „În turla pe care o port pe umeri se face noapte./ Cineva vorbește singur acolo, / singur și într-o limbă necunoscută./ Vorbele lui răsfoiesc, de la Facere la Apocalipsă, Scriptura./ Iată-l pe Domnul! a strigat trandafirul,/ abia cățărat pe golgota frunții./ (...)/ De-acum, îmi voi deschide sufletul cu băgare de seamă,/ Ca nu cumva cineva să vadă ce se întâmplă în clopotniță,/ În scriptorium, unde cineva scrie/ De la Facere și până la Apocalipsă, lumea./ Unde cineva scrie cu flori de cireș și cu vrăbiile lumea./ Lumea, acest *Laudatio Domini*."

Tot atât de bine sunt evocate ipostazele *Îngerului*, ale acelui „daimon" călăuzitor, care, ca la Socrate, prevenind cu interdicții și avertismente, stăruie în preajma poetului: „Da, eu niciodată nu am putut să-mi înving Îngerul,/ și l-am lăsat să mi-o ia întotdeauna înainte.../ El va merge întotdeauna înaintea mea,/ iar eu pesemne că nu îl voi ajunge niciodată din urmă..." (*Sufletul peregrin*). Sau, mai nuanțat, amintindu-ne de „daimonul" din lirica lui Nichita Stănescu, în poemul *Daimon,* spirit absorbit de transcendent, „călare pe nori", indiferent la strigătul „oaselor" celor plecați în lumea umbrelor: „Daimonul meu/ umblă totdeauna călare, calcă pe nori./ El nu aude strigătul oaselor care umplu pământul." „Daimonionul" din ființa poetului „schimbă anotimpurile/ râsului meu războinic", dar și „ordinea lucrurilor/ de mine abia înțelese,/ viața și moartea", pe scurt zis, „în hieroglifa prezenței mele,/ doar răsuflarea daimonului meu trece./ El, și cu el nimeni..." (*Daimonion*). Deseori poemul se resimte de ritmul versetelor biblice ori de duhul sentențial al acestora, precum în piesa *Himere*, dezvoltând viziunea fantasmatică a „păsării în frac" vorbitoare, care îl strigă „din clopotnița de pe umeri,/ de unde visam să salvez, într-o bună zi, lumea./ Aripa ei înmuiată în noapte îmi atinge întotdeauna/ mâna scriitoare, cuneiformele. Orizontul":

„*Numai floarea de cireș este de partea mea.*
Ea a străbătut până la mine tot întunericul,
Și întunericul n-a biruit-o!"

În privința aceasta să amintim mai vechea mărturisire a poetului, din volumul precedent: „*Eu, unul, scriu sub daimon.*" Așadar, nu sub imperiul unei estetici generaționiste (ori mizerabiliste), de vreme ce poemele sale au „ținută" stilistică și relief estetic, irizate fiind de acel complex lectural al ideilor, de un livresc asimilat și inspirator, departe așadar de imageria centrifugă și retorica șleampătă a unei maniere demult socotită jemanfișistă...

Mai pregnant, însă, decât oricând, ni se pare acum prezența unui anumit spirit creștin, biblic, veterotestamentar, la autorul „Bibliei literare" din 2020 și al „Bibliei literare și Bibliei dogmatice" din 2021.

Este o amprentare de mai largă spiritualizare a acestui tip de discurs, poetul, „eşuat pe acest ţărm, printre şobolani şi barbari", simţind ocrotirea marianică: „Noroc că Maica Domnului, care mă ţine în viaţă./ Ea mă ajută să trec printre şobolani şi barbari./ Ea îmi arată calea spre casă.// Vezi, de grăbit ce sunt ca să îl prind pe Domnul/ eu mi-am uitat sufletul şi degetele în *Sfânta Scriptură*." (*Eşuat pe acest ţărm*).

„Daimonul" şi „Îngerul" („dublul acesta nevăzut" – *Omul cu înger*) sunt oglinzi ale Sufletului, eminenţe de pază şi bună călăuzire, de pacificare duhovnicească, favorabilă creaţiei, de înlăturare a Nopţii care „se ţine de mine scai şi stinge trandafirul/ care îmi dă lumină": „Dacă Îngerul nu ar scoate-o în brânci pe scări./ Doamne, şi eu care credeam că ai plecat de la mine/ şi că nu voi mai apuca dimineaţa." (*Lupta, I*). Dar şi o undă de nelinişte că ar putea fi părăsit de pavăza divină, precum în *Lupta II*: „Şi tu, unde eşti Doamne?/ Mai mult mă amăgeşti cu arătările tale (...)// Unde eşti?/ Eu ştiu că cineva stă la pândă,/ cât este noaptea de lungă./ Nu se aude decât piatra care îmi ascute sabia./ Deşi nu ştiu dacă voi ridica sabia împotriva lui.// *Lasă-mă, că deja s-a luminat de ziuă*, mi-a zis, *lasă-mă!/* Aşa mi-a spus şi deodată s-a făcut nevăzut.// Ca un foşnet de aripi a trecut pe lângă mine,/ ca un foşnet. El, cel cu aripi..."

Sunt frecvente ipostazele umilităţii, ale asumării coexistenţei/ întrepătrunderii cu divinitatea, din acest discurs poetic lipsind orice intenţie de revoltă, de îndoială ori de negare, precum în „Psalmii" arghezieni. Sub acest aspect, conştiinţa poetului este liniştită, pacificată de o indimenticabilă convingere, într-o miraculoasă „ieşire la lumină" şi fraternizare benedictină: „Doamne, eşti atât de aproape/ că împart cu Tine lumina şi vinul;/ rupem dintr-o singură pâine./ Şi în deşert îţi dau să bei din cana mea cu apă./ Eşti lângă mine, noaptea îţi face loc să treci (...)// Sufletul meu iese din întuneric." (*Sufletul*). Sau această stare de chietudine, o convingere liniştitoare faţă de „bătaia ceasului" din turn care „strigă toată noaptea la mine": „Noroc cu Domnul, care mă apără./ Noroc cu Domnul, care scoate noaptea din celulele mele." (*Noroc cu Domnul*). În isihia sa, poetul trăieşte, „în camera purpurie, în inima sa", amintirea celor plecaţi: „Cu bolta şi steaua petrec în această sihăstrie.// Prietenii mei trec prin mine ca printr-o clepsidră." (*Sihăstrie*). Şi totuşi, de atâta suflet „Nu mai am loc. Doamne, nu mai am loc în mine!// Eu voi decapita Tristeţea, fiara care mă are în pază." (*De-a hoarda prin lume*).

Dacă piesele din ciclul titular, *Sufletul peregrin*, amintesc, eponimic şi mai ales ca formă discursivă, de poemele din volumele precedente, dar cu un spor de dramatism pe latura trăirilor transfigurate, cele din ciclurile următoare merg pe forme verslibristice concentrate, sugerând fie starea de căutare a „pietrei filozofale", care consacră şi recuperează totul (*Piatra filozofală*), fie starea de isihie în care este aşteptată întâlnirea cu Domnul, „schimnicia"/ pustnicia fiind una din temele volumului (*Schimnic*), fie amintirea prietenului plecat (*Prieten apus*), a unor biografeme evocând familia, copilăria, natura cu revelaţiile ei...(*Copilul pădurii*) ori, în sfârşit, o privire metaforică a întreitului *drum* parcurs: „Om singur merge pe ele" (*Calea parabolei*).

În totul *Suflet peregrin* aduce, prin consistentul ciclu omolog, noi contururi, întregitoare şi pe o notă mai gravă, la universul liricii lui Virgil Diaconu şi anunţă, apoi, prin celelalte cinci cicluri, reduse numeric, o posibilă manieră stilistică în continuarea discursului poetic care l-a afirmat ca „voce" distinctă în peisajul poeziei noastre de azi.

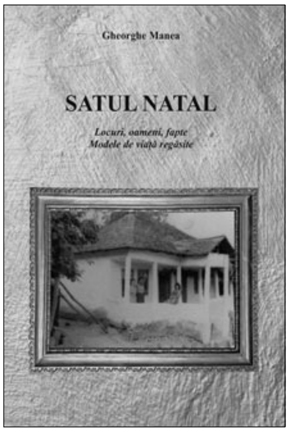
ZENOVIE CÂRLUGEA,

revista **Portal-Măiastra**, nr. 4/2022

„Satul Natal", un omagiu adus cărămizilor trecutului, pe care se înalţă prezentul

În ultima perioadă asistăm la un fenomen social de urbanizare a satului românesc, prin polarizarea sa de către şi înspre zonele metropolitane, multe din sate devenind sateliţi neoficiali ai oraşului în apropierea căruia gravitează. Gheorghe Manea ne deschide, prin intermediul volumului „Satul Natal", tipărit la Editura Sfântul Ierarh Nicolae, 2024, o fereastră prin care să privim cu nostalgie şi obiectivitate către trecut, tradiţii, datini, oameni şi fapte în inima unui sat tradiţional românesc. Cartea poate fi văzută ca o cronică a spiritului şi identităţii spaţiului românesc rural, păstrând şi promovând moştenirea culturală a locului.

Publicarea acestei cărţi reprezintă un omagiu al profesorului şi traducătorului Constantin Manea adus tatălui său, un învăţător cu ochii mereu deschişi şi întrebători la aspectele socio-economice, politice, culturale şi istoriile locurilor prin care a trecut şi trăit. Închipuindu-mi-l cu ochi din care izvorăsc apele trecutului, fiul aduce tuşe întăritoare în creaţia tatălui său, prin postfaţă, note de subsol şi anexe, reuşind să nuanţeze şi să dea obiectivitate de detaliu afirmaţiilor autorului, dar şi o rigurozitate împrumutată din sfera didactică. Momentul ales pentru editarea volumului este unul special: autorul, Gheorghe Manea, născut în anul 1924, ar fi împlinit 100 de ani!

Autorul îşi reaminteşte cu dragoste şi respect locurile natale, oamenii şi tradiţiile care i-au marcat copilăria şi adolescenţa. Nostalgia şi sondarea memoriei sunt tematicile centrale, prezentate precum o vată pe băţ ce ţi s-a lipit de degete şi nu te înduri să cureţi, sub şuvoiul de apă, dulceaţa şi pufoşenia lor. Copilăria şi adolescenţa sunt evocate cu multă căldură, clipele trecutului fiind prezentate cu o claritate şi vivacitate surprinzătoare. Ca o coloană se înalţă trăsătura comună a senectuţii când se trăieşte intens din amintiri, mai ales cele din copilărie şi adolescenţă, care, deseori, se aşează pe genunchii reumatici precum o călduroasă pătură de lână. Gheorghe Manea pune un accent deosebit pe importanţa familiei şi educaţiei. Valorile tradiţionale ale comunităţii rurale se reflectă în această prismă axiologică a familiei, regăsindu-l subtil, aluziv, pe Niculae din „Moromeţii" şi dorinţa sa continuă de cunoaştere.

Maniera de construcţie a volumului îmbină amintirile personale ale autorului cu descrierea detaliată a vieţii satului, inclusiv intruziuni în viaţa politică şi socială a comunităţii. Fluxul descriptiv nu urmează neapărat o cronologie strictă, ci mai degrabă se concentrează pe momente şi aspecte semnificative ale vieţii rurale, precum un calendar ce fixează prin cruce roşie momentele de mare însemnătate.

Stilul lui Gheorghe Manea este bogat în detalii şi foarte descriptiv, ducând deseori către unul narativ specific prozei, care permite cititorului să-şi imagineze cu uşurinţă peisajele şi evenimentele zugrăvite.

În prim-planul volumului se află comunitatea satului Beleţi (comuna Beleţi-Negreşti), din judeţul Argeş, prezentată prin prisma unor personaje colective, ce dăinuie de multe generaţii, precum alegoricele cruci de piatră, semn al veşniciei şi continuităţii pe acele meleaguri: „două cruci de piatră vechi, care sînt clasificate ca monumente istorice de interes naţional: Crucea lui Piroi (situată în centrul satului Beleţi, vis-à-vis de fosta cooperativă), care datează de la 1719-1720, şi o altă cruce, aflată în satul Negreşti, cruce care datează din anul 1707." Personalităţile locale care au avut un impact semnificativ asupra comunităţii, cum ar fi folcloristul Constantin Rădulescu-Codin şi coregraful Gheorghe Popescu-Judeţ, apar prin tuşe descriptive complexe, subliniind contribuţia lor la păstrarea şi promovarea culturii tradiţionale şi un impact propagat la nivel naţional.

Cartea se remarcă printr-o atentă documentare a obiceiurilor şi tradiţiilor locale, oferind cititorilor o imagine autentică a vieţii rurale din România secolului al XX-lea. Aceasta include descrierea detaliată a evenimentelor sociale, a structurilor de învăţământ şi a ritualurilor folclorice. Autorul nu se limitează doar la descrierea satului, ci îşi implică şi propria viaţă, experienţele şi emoţiile, ceea ce conferă operei o notă de autenticitate şi sinceritate.

„Satul Natal" este o lucrare literară cu importantă valoare documentară şi emoţională, reuşind să capteze esenţa vieţii rurale româneşti prin prisma amintirilor şi a descrierilor minuţioase. Volumul nu este doar o simplă evocare a trecutului, ci şi un omagiu adus tradiţiilor şi valorilor, dar, mai ales, oamenilor, care au trăit, au visat, au iubit şi-au plecat puţin, să vadă de sus Beleţiul lor drag.

Cristian MELEŞTEU

Florin Mugur: „voluptatea de a deveni un receptacol al suferinței umane”

„Testament? Nu, poetul care pare că n-a trăit ne cere să ne îndrăgostim, postum, de viața lui. Asta și facem, la un an de când iubitorul de lună pare că s-a zidit în soare („soare, acest război civil/soarele această populație legendară.”) și versurile lui netezitoare de ofense, gravate în sarea indicibilă a milei cu vîrfurile nervilor, versurile lui zornăie în „bibliotecile nebune” ale unor zile poate nebune și ele, în care poeții dispar din ceața cetăților spre a se întoarce în regatele lor de risipire și fum, spre a reface-spectacol îndelung repetat-deznădejdea, tremurul, frica și spre a lumina întunericul cu înlăcrimatul obraz al pietrelor palide...” asta scria Gheorghe Tomozei la un an de la sinuciderea lui Florin Mugur (9 februarie 1991).

Pentru că una din prieteniile de durată din viața lui Gheorghe Tomozei, total diferită de „stilul” altor prietenii sau amiciții, a fost aceea cu Florin Mugur.

Porniți amândoi dintr-un creuzet de școală considerată mai târziu ba eronată, ba nepotrivită, ba demnă de a fi uitată (remarc insistența cu care revine în aprecieri calificativul de „controversat”), cei doi erau prieteni prin afinitate literară mai degrabă decât prin asemănare.

S-au prețuit reciproc și s-au susținut de-a lungul vieții.

Despre el, Tomozei teoretiza aparent neutru și savant: *„Se numea - se numește - Florin Mugur. Îndeobște generoși cu propria lor proiecție în exterior, poeții își metamorfozează ursita. Acesta, autorul evocat în doar câteva vocabule, se descria cu amară obiectivitate: când prinț nefericit instalat într-o condiție precară, când înger friabil. Exagerând un minim defect fizic, se credea jumătate de om călărind un iepure șchiop, cu trupul mișcat de tremur, cu chipul urâțit de fisuri”.*

„Fum inefabil al sticlei topite”

Cel care îi publicase lui Tomozei cărțile cele mai importante (dar făcuse asta cu o sumedenie de scriitori contemporani!), un mare muncitor, era un om reținut și care ducea în trăsăturile sale așa-zis evreiești, dacă o fi existat așa ceva, o amintire prea temătoare, ca fiu al ziaristului Legrel. Născut în februarie 1934 la București, deci cam de-o seamă cu Tomozei, și întâlnindu-l pe acesta la *Școala de literatură „Mihai Eminescu”,* Florin Mugur și-a continuat studiile la Facultatea de filologie, a fost o vreme și profesor și a devenit un mare profesionist al editării de carte. Unul din cei mai mari editori de carte din România acelor ani.

Era foarte exigent, cumva de neclintit, avea un gust format, foarte fin. Am avut experiența colaborării cu el la *„Peisajul din care lipsesc”,* cartea mea de versuri apărută în 1981, după ce Marin Preda murise. (De ce a putut să apară taman atunci, într-o altă poveste care să mă privească pe mine și nu pe Tomozei.)

Apoi mi-a fost redactor (foarte exigent) la cartea de versuri *„Aproape imaginară”*, unde, obligat de sistem, mi-a cerut un ciclu de poezii cu temă de iubire de țară, temă care îi era impusă de cenzură. Benefic pentru mine până la urmă, poeziile despre Probota, Voina, Câmpulung sau Bistrița, adunate atunci, mi-au rămas dragi și deloc nu mi-e rușine de ele peste iată, 40 de ani, le-am inclus în Antologia mea **„Anii scurți”.**

Personajul era însă cumva tragic, iar Tomozei îl caracterizează ca atare: **„Predominante sunt în opera poetului tonurile sumbre.”**

Asta ar fi de fapt concluzia, dar Tomozei o așază în frunte.*„Împalidat romantic de aspirațiile începuturilor literare, când invoca gustul lumii vegetale și exalta, din furtună, ivirea biruitoare a fulgerului, el și-a contrazis repede gestica și pseudonimul de două ori floral, regăsind în sine voluptatea de a deveni un receptacol al suferinței umane.”*

Acestea fiind spuse, nu pot să nu evoc circumstanțele apariției cărții mele *„Aproape imaginară”(1987)* care exulta de bucuria triumfală a maternității, de iubirea față de copii, ca imn al vieții. Eram cumva exact pe dos față de propensiunea lui către suferință și obscur.

Totuși, Florin Mugur a suportat-o, mai greu și cu multe amânări, dar a suportat-o. Realizam faptul că eram cumva cu totul altceva față de starea lui sufletească și literară. În vremea bună a căsniciei mele cu Gheorghe Tomozei ne întâlniserăm odată în patru, adică cele două familii, soția lui Florin Mugur, Iulia, pe care o diviniza și care avea o influență totală, absolută, asupra lui, era o făptură delicată, distantă și care emana nefericire. Aflasem că e bolnavă tare.

La apariția cărții, ca să îmi exprim recunoștința, i-am dăruit un enorm buchet de orhidee, căci era iarnă grea, violete, superbe, spectaculoase, aduse cu mare dificultate de la Bankok, iar dânsa le-a aruncat spunând că urăște orhideele fiindcă ar semnăna cu sexul femeii!

Tot ce ținea de maternitate, de naștere, de procreare și de viață, îi repugna. Ne despărțea un pacific.

Doamna Iulia a murit și, la puțin timp după, Florin Mugur însuși s-a sinucis fără să înțeleg dacă de boală, de durere sau de singurătate. Asta nu o știa nici Tom, care îl vizitase totuși până cu puțin înainte de tragicul moment care-l adaugă unui șir de scriitori români, precum Ilarie Voronca și Paul Celan.

Și totuși, Florin Mugur se bucurase și el de iubire, o spune chiar Tomozei: *„E orașul în care se prăpădește Iisus, iar poetul e un registrator al morții compus la rându-i din cărbune animal, el scrie versuri greoaie, negre cum fierul de călcat rufele îngerilor, etern răbdător cu propriile-i boli.*

Grupaj de fotografii de la sărbătorirea revistei „Argeş", când redactor-şef era poetul Gheorghe Tomozei. În imagine: Florin Mugur, Gheorghe Tomozei, Nichita Stănescu, Ion Bănuţă, Nicolae Breban, Dan Deşliu.

Iubirea? Iubita? Înscrise în același fum inefabil al sticlei topite.".

Forța cuvântului: atrage realitatea pe care o clamează

Au existat câteva persoane care prin drama lor personală l-au influențat mult pe Tomozei în acea perioadă, grea de dinainte de revoluție, în care spectrul sărăciei, al cenzurii și neputinței l-au deturnat pe poetul solar și veșnic îndrăgostit. Una din aceste amprente tragice a fost cea a lui Florin Mugur, o alta a fost cea a Danei Dumitriu.

În relația cu ei, moartea și suferința căpătau locul câștigător, iar Tomozei - ludicul și solarul -, se îngropa sub dureri, ale lui sau de multe ori ale altora, mereu exacerbate.

Florin Mugur declara că *„va muri cândva de mult prea multe zgomote mărunte, se vedea conversând concentrat cu focul înainte de irosire, încă în stare să audă suspinul moale în pahar al apei, îngropând în arhivele îngerilor palidul chip stigmatizat cu sigla ereziei când e tîrziu și inima devine un nerv."*

Transferul de tematică, de suferință exacerbată, ne face să ne gândim la forța cuvântului: aceea de a atrage realitatea pe care o clamează.

Florin Mugur era bolnav, își chema moartea să-i populeze poeziile, o jelea pe Iulia lui, cea care detesta nașterea, copiii, bucuria zglobie a vieții, considerată de ea nepotrivită și vulgară.

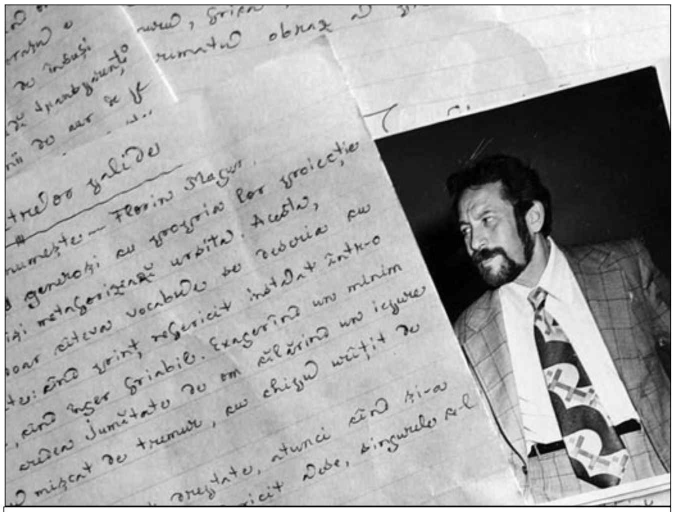
Tomozei și-a administrat acest autovaccin al lecuirii de bucurie, această otravă perfidă a invocării morții. Florin Mugur s-a sinucis. Tomozei s-a neglijat, preferând să ia din când în când câte o pastilă de nitroglicerină (!) pentru boala de insuficiență cardiacă pe care o dobândise, așa că pe frig și pe neîngrijire (îl văzuse de câteva ori un cardiolog de la Spitalul Floreasca, după cum îmi spusese el însuși, dar să ne gândim, erau tratamentele medicale sărăcăcioase și neperformante ale

Florin Mugur alături de Nichita Stănescu. *„Rar o construcție mai lucid articulată, rar o atât de perfectă disimulare a etapelor de posibilă derută, ori doar de nealint"*, scria Tomozei în 28 octombrie 1981 despre Florin Mugur.

Prima din stânga în această fotografie este Iulia Mugur, într-o imagine surprinsă la un eveniment scriitoricesc la care participau și soțiile: Maria Breban, soția lui Nicolae Breban, Elena Preda, soția lui Marin Preda, și Geta Ungheanu, soția lui Mihai Ungheanu.

Pagini de manuscris în memoria lui Florin Mugur, sub titlul „Lumina pietrelor palide” de Gheorghe Tomozei.

anilor 90), pe o viață neadecvată și pe legături stranii, adeseori inexplicabile, se prăbușește de-un infarct în fața blocului sărăcăcios din Aleea Deleni într-o zi oribilă, friguroasă, de 31 martie 1997.

Venise cu o seară înainte dintr-o călătorie în vestul țării, călătorise într-un tren înghețat, la un eveniment de comemorare a lui Nichita Stănescu a cărui zi de naștere era 31 Martie, ajunsese acasă seara, iar dimineața ieșise să facă mici cumpărături pentru că pe 2 Aprilie era ziua de aniversare a mamei lui, Franța, cumpărase două roșii (căci erau tare scumpe) și câteva lămâi. Le-am găsit, în acea după-amiaza cruntă, în frigider...

Florin Mugur și Mircea Iorgulescu.

Și fiindcă atunci când i se făcuse rău nu era acolo nimeni, cam pe la 11 jumătate, și fiindcă era frig, o vreme câinească cum se zice, și fiindcă nu existau telefoane mobile pe vremea aceea, se forțează să urce cele 13 trepte până la apartamentul lui, lovește ușa și Franța îi deschide, iar el îi spune: „Mamă, mor.” Și așa a fost. Avea 60 de ani.

Puține fotografii cu Florin Mugur: nu-l regăsesc în pozele de petreceri, la mesele de la restaurantul Uniunii, nici în călătoriile bahice sau festivitățile tovărășești. Discret, doar în evenimentul imortalizat de la Pitești, legat de sărbătorirea revistei *Argeș* al cărei adjunct era... *„Florin Mugur, cu acel aer transparent „defensiv” cu care și-a conceput cărțile anilor din urmă, ni se vădește între coperte de antologie a fi de un teribil orgoliu și avem posibilitatea să vorbim despre el ca despre un poet care (parafrazându-l pe Bacovia) și-a îndeplinit toate profețile lirice. Metafore care dau trup și tipar logic Himerei, care conferă consistență bucuriilor iluzorii și care*

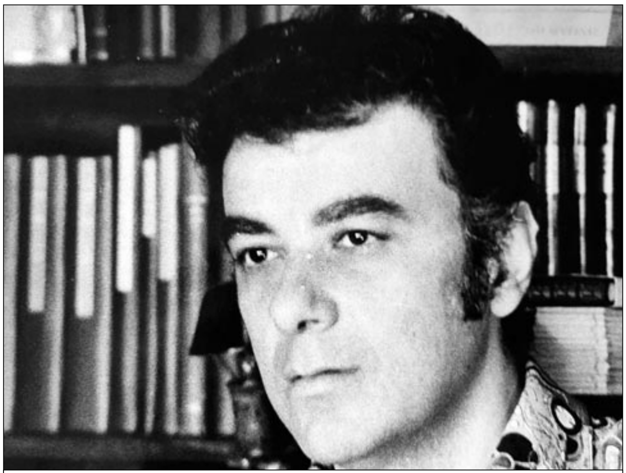
Fotografie de grup așa cum este ea în Albumul Arhivei, în partea stângă este legenda scrisă de mâna lui Tomozei.

demontează maşinăriile visului, făcând din translucida lor carcasă o materie ce pare varul aripilor de fluture, dar e de fapt un mortar capabil să sigileze emoţia şi să ne-o ofere, cu abur pur:

S-a înţeles
că nu sunt altceva
decât un om la urma urmei fericit
trei versuri singure, acestea
de-un deceniu
cum trec dintr-un poem al meu în altul
şi nu-şi pot găsi
locul
nicăieri"

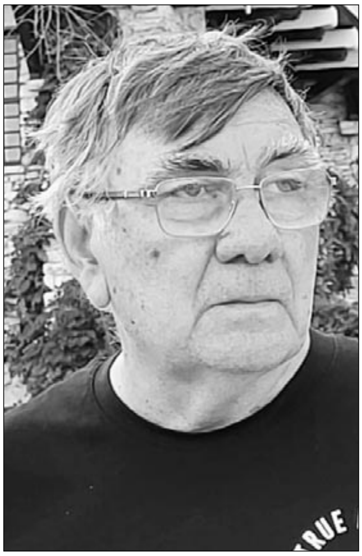
(Gheorghe Tomozei – ***„La urma urmei fericit"***. Din volumul „Plantaţia de fluturi", editura Cartea Românească, 1988).

Cleopatra LORINȚIU

Gheorghe Tomozei în perioada în care era redactor-şef al revistei culturale de la Pitești.

De Rusalii

Ţin minte când eram copil, de Rusalii, ne dădeam de-a verii cu alţi copii de vârste apropiate. Trebuia să ţinem cont, să nu fim între noi neamuri. Alegeam dintre prietenii de joacă pe cel în care aveam mai mare încredere. Jurământul îl făceam solemn, într-un loc anume la fântâna lui Ciocioc, sub un tei bătrân. Fântâna ne era martor şi ne supraveghea să respectăm riguros tradiţia, cu un ochi rece şi limpede din adâncuri, deschis în peretele de ciment care susţinea baza drumului ce se strâmta acolo destul de mult.

De cealaltă parte a drumului, urcată pe coastă gata să lunece la vale, era casa lui Ciocioc, o casă mică din două odăi. Cu siguranţă ar fi lunecat ca o sanie dacă nu s-ar fi proptit pământul în tulpinile pomilor plantaţi de jur-împrejur. Mai uşor ar fi fost să zboare ca o parapantă peste gârla Pribei, oprindu-se sus, sus, peste pădure pe Dealul Tomii în cer.

Casa lui Ciocioc nu era mai mare decât carlinga unui aviator şi în mintea mea de copil chiar am presupus că Ciocioc ăsta, bătrân şi singur, nu-l vedeai niciodată prin curte, îşi petrecea cea mai mare parte din vreme în cerul lui. De fapt, eu l-am văzut o singură dată, o umbră de om ca o mogâldeaţă ghemuită în genunchi, secera iarba din jurul unei cruci de fier. Aflasem povestea crucii, o ştia tot satul.

Îşi îngropase acolo soţia, tânără şi frumoasă ca o cadră. Abia se terminase războiul, cel de-al doilea. A găsit-o spânzurată de creanga nucului din spatele casei. N-a putut să-şi ierte păcatul!... O maşină militară se oprise în dreptul fântânii cu motorul încins. Ea tocmai ce intra pe poartă cu găleata plină cu apă proaspătă.

Ofiţerul neamţ a văzut-o când s-a dat jos din maşină şi strigând-o, i-a cerut prin semne o cană ca să poată bea apă din găleată. L-a invitat pe străin în curte deschizând poarta şi el politicos i-a luat găleata din mână şi s-a ţinut după ea, urcând pe săliţa mică de lemn şi cum lăsase uşa deschisă, a îndrăznit să intre în casă.

Între timp şoferul s-a ocupat să răcească motorul. Ce s-a întâmplat înăuntru n-am cum să ştiu! Era răcoare şi bine, iar ofiţerul a tras uşa după el să nu intre muştele.

N-a putut să-şi ierte că a cedat atât de uşor şi pe deasupra i-a mai şi plăcut!... Neamţul fiind un bărbat fin şi priceput, nu ca omul ei cu palmele aspre şi acrit de muncă.

Cum să mai dea ochii cu Ciocioc (!?), îl iubea sincer! Nu putea să-l mintă! Parcă-i furase cineva minţile, s-a urcat în nuc şi şi-a pus ştreangul de gât.

Popa Gheorghe nu l-a lăsat să-şi îngroape soţia în cimitirul din luncă şi atunci i-a săpat mormântul în grădină să-i fie aproape şi cu mâinile lui, era sudor pe un şantier, i-a făcut crucea.

– Îmi zici vere pân' la moarte?
– Îţi zic vere pân' la moarte!
– Îmi zici vere pân' la moarte?
– Îţi zic vere pân' la moarte!
– Îmi zici vere pân' la moarte?
– Îţi zic vere pân' la moarte!

De trei ori, în faţa fântânii ne-am rostit jurământul. Am schimbat apoi între noi cănile cu cireşe. Am mâncat cireşele, după care am luat apă cu cana din fântână şi am băut-o până la fund. Eu m-am făcut văr cu Gogu Ologu, stătea cu casa lângă a lui Ciocioc. Nu ne-am mai întâlnit de-atunci, a ajuns subofiţer în armată. În anul ăla a murit tata şi împreună cu mama am părăsit satul copilăriei.

Se pierd din păcate prea uşor tradiţiile şi cedăm în faţa asaltului modernităţii bruxelleze. Nu mai e mult şi vom fi de ocară când, în faţa fântânii lui Ciocioc, vom auzi prima oară doi transgenderi scurtând jurământul:

– Îmi zici vere pân' la moarte?
– Da, verişoară!

Ion Toma IONESCU

Supliment îngrijit de Virgil DIACONU

ARTE POETICE

■ Nr. 127
■ Septembrie 2024
Cafeneaua literară

Kant – 300 de ani

Criticismul kantian și imaginarul în cultura română

Anul acesta, la 22 aprilie, s-au împlinit 300 de ani de la naşterea lui Kant. An Kant, aşadar. Deşi a influenţat enorm cultura română, în biata noastră ţărişoară s-au făcut prea puţine lucruri legate de Kant. În ce ne priveşte, am publicat, din „Kant pe înţelesul tuturor", fragmente în „Convorbiri literare", „Argeş", „Bucovina literară", „Tribuna", „Hyperion", „Litere", „Acolada". Ne aşteptam ca Academia Română să-i dedice un simpozion cu rezonanţe. Tăcere şi ignoranţă.

Preocuparea pentru stabilirea rolului jucat de Immanuel Kant în cultura şi gândirea românească datează din secolul al 19-lea. Primul care a făcut cercetări sistematice în această direcţie este Constantin Rădulescu-Motru, în „Zur Entwickelung von Kant's Theorie der Naturcaus". Dar nu putem rămâne doar la Petrovici. Motru, Bagdasar, Noica, Boboc, Croitoru, Colţescu, Flonta. Pentru că ei nu au vorbit de influenţa lui Kant asupra gândirii estetice româneşti. Nu trecem cu vederea traducerile din Kant făcute de Maiorescu şi Eminescu, dar rămase în manuscris. Nu avem pretenţia de a cuprinde tot ce s-a făcut la noi asupra lui Kant, dar o încercare merită întreprinsă.

Cel care a făcut cercetări în această direcţie este G. Bogdan-Duică, în 1904, cu prilejul împlinirii a o sută de ani de la moartea marelui filosof de la Königsberg/**1**. Îl urmează Ion Petrovici, în 1924, cu prilejul unei alte aniversări, despre care vom vorbi mai departe/**2.** Dumitru Cristian Amzăr este cel care îl completează şi corectează pe I. Petrovici, în 1934, în prefaţa sa la *Critica raţiunii practice*, pe care o traduce împreună cu Raul Vişan/**3**. Cu trecerea timpului, o dată cu completarea traducerilor din opera lui Kant şi a lucrărilor dedicate concepţiilor sale, apar noi studii privind receptarea criticismului kantian în cultura română. Sunt de menţionat, în acest sens, studiile lui Radu Tomoiagă/**4**, Radu Pantazi/**5**, Simion Ghiţă/**6** şi, mai recent, cele ale lui Mircea Flonta/**7** şi Alexandru Boboc/**8**. Dar să vedem cum a pătruns Kant în conştiinţa românească.

Primii paşi spre... Königsberg. Ion Petrovici are, probabil, mare dreptate atunci când afirmă, la 1924: „Cum de renaşterea intelectuală a Apusului se leagă numele lui Platon, de-a noastră se leagă numele lui Kant"/**9**. Primii noştri cărturari care au participat la făurirea învăţământului filosofic în limba română au cunoscut, fie şi prin intermediari, opera lui Immanuel Kant. Ruptura de limbile latină şi greacă prin care se intermedia contactul cu marea cultură a lumii a fost o necesitate pentru intelectualii români care au înţeles, la începutul secolului al XIX-lea, că „mai mult place muzelor a vorbi în fieştecare neam cu limba lui, decât cu alta străină, fiindcă numai limba patriei este destulă a învăţa pe cei doresc a le şti, spre a le învăţa cu desluşire şi cum că fără limba patriei nu numai puţin folositoare s-au arătat şcoalele şi cărţile, ci şi fără nici un spor"/**10**. *Limba gândeşte*, ştim de la Martin Heidegger, şi, de aceea, a fost nevoie, mai întâi, de crearea unei terminologii româneşti a filosofării, lucru posibil prin traduceri şi prin cursuri de filosofie în limba naţională (lăsăm deoparte prezenţa unor scrieri kantiene în biblioteci din România încă de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, precum a arătat Iosif Hasöș, în cazul Clujului, în *Studii de istorie a filozofiei universale*, IX, 1984). La Bucureşti, primul care predă, în 1818, un asemenea curs este Gheorghe Lazăr. Este urmat, la Iaşi, în 1834, de Eftimie Murgu, şi la Blaj, din 1839, de Simion Bărnuţiu. Chiar dacă G. Bogdan-Duică găsea în *Ţiganiada* lui Ion Budai-Deleanu prima influenţă kantiană asupra culturii româneşti/**11**, totuşi cei care au fost primii în răspândirea filosofiei kantiene în spaţiul românesc au fost profesorii: Gheorghe Lazăr, Eufrosin Poteca, Eftimie Murgu, A. Treboniu Laurian, Timotei Cipariu şi Simion Bărnuţiu/**12**.

Numai pentru că se înfiripase un învăţământ filosofic în limba română, orientat spre luminile kantianismului, a fost cu putinţă susţinerea primei teze de licenţă de către un român din opera lui Kant, şi încă în Germania, cea a lui Ion Zalomit. Acesta îşi publică dizertaţia *Principiile şi meritul filosofiei lui Kant*, scrisă în limba franceză (*Principes et merites de la philosophie de Kant.Dissertation inaugurale*), la Berlin, în anul 1848. Profesor la Bucureşti şi chiar rector (între 1871 şi 1885) al Universităţii, Ion Zalomit, în dizertaţia sa de la 38 de ani despre Kant, dovedeşte o capacitate hermeneutică deosebită. El nu numai că expune critic concepţia lui Kant, dar găseşte şi apropieri interesante între aceasta şi cea a lui Descartes: „unul (Descartes - n. ns.) a făcut legea criticii, celălalt (Kant - n. ns.) a pus-o în practică. Unul a propus libertatea absolută a omului, filosoful de la Konigsberg a dovedit-o. Unul a inventat adevărata metodă a ştiinţelor pozitive, celălalt a practicat-o"/**13**.

Simion Ghiţă a propus (pe urmele lui Radu Tomoiagă, de fapt) o periodizare corectă a istoriei receptării operei kantiene în România/**14**. Despre prima perioadă (1818-1860) am vorbit mai sus. Celelalte perioade semnalate de Simion Ghiţă sunt cele de la 1860 la 1890 (de asimilare a kantianismului), de la 1890 la 1920 (Kant ca punct de plecare pentru concepţii proprii româneşti), de la 1920 la 1944 (maturizarea filosofiei din ţara noastră), de la 1944 („Eliberare") şi până în anii '80/**15**. De adăugat la cele spuse de S. Ghiţă, perioada de după 1990, de eliberare a cercetării de sub comandamentele politicii de stat.

Rolul jucat de Maiorescu. Cultura română îi datorează mult lui Titu Maiorescu. Viitorul critic literar dovedeşte o precocitate filosofică uimitoare. Aflat la studii la Academia Theresianum din Viena, la 18 ani scrie, influenţat de Herbart şi compilându-l, lucrarea *Grundzuge der Logik fur Gymnasien*. La 20 de ani, în 1860, publică la Berlin volumul *Einiges philosophische in gemein fasslicher Form* /**16**. Avid de cunoaştere, tânărul Maiorescu e influenţat de mai mulţi filosofi, ce-i drept, dar Kant va rămâne o constantă a vieţii sale. La 13 august 1861 îi scria tatălui său următoarele: „Voi continua mai departe traducerea *Criticii raţiunii pure* de Kant, pe care am început-o de câtva timp. Eu îmi promit mult de la această lucrare şi o urmez cu toată căldura cuvenită. Cu acest op, gândesc a debuta în România ca publicist. Pe de altă parte, o asemenea traducere îmi este cea mai bună preparare la profesura filosofică...Cu filosofia lui Kant o să încep cursul filosofic la facultatea din Bucureşti..."/**17**. Fragmentele sale traduse din *Critica raţiunii pure* vor apare abia în 1975, ca anexă la volumul: Mihai Eminescu, *Lecturi kantiene* /**18**. De predat, l-a predat pe Kant studenţilor din Bucureşti, începând cu 1884, în cadrul cursului de *Istoria filosofiei germane contimporane*. Din 1887, la capitolul, introductiv, despre Kant, adaugă şi o „viaţă" a gânditorului/**19**.

Tot Maiorescu este cel care îl îndeamnă pe Mihai Eminescu, aflat la studii la Berlin, nu numai să-şi dea doctoratul în filosofie pentru a-l putea numi profesor în ţară, ci şi să traducă în română *Critica raţiunii pure*. Eminescu acceptă propunerile, începe să traducă, dar, curând, exigent cu sine, abandonează. Atât Kant, cât şi Schopenhauer îl „confiscă". Spirit liber, Eminescu doreşte să şi-i anexeze pe cei doi mari filosofi germani gândului propriu. Pe moment, nu reuşeşte. De aceea, îi face, în 1874, câteva precizări epistolare ministrului Maiorescu: „O docenţă liberă, deci privată, având în vedere prelegeri asupra unui domeniu strict determinat al filosofiei, cum ar fi de pildă abordarea specială a filosofiei kantiene sau schopenhauriene, aşa cum se găsesc ele în scrierile respective, aş fi îndrăznit să primesc, căci (în astfel de cazuri) nu se poate depăşi decât cu puţin textul, iar (prelegerea) depinde mai mult de redarea fidelă şi

clară a celor ştiute decât de prelucrarea extensivă a sistemelor respective. Dar pentru a reda filosofia schopenhauriană astfel încât să formeze un curs complet, cum prescrie de altfel autorul însuşi, se cer cunoştinţe pentru care ar trebui neapărat să mă pregătesc în mod special, îndeosebi de ştiinţele naturii, de antropologie.

Încă ceva. Kant mi-a căzut în mână relativ târziu, Schopenhauer de asemenea. Ce-i drept, *îmi sunt familiari, însă renaşterea intuitivă a gândirii lor în mintea mea, cu mirosul specific de pământ proaspăt al propriului meu suflet, nu s-a desăvârşit încă* (subl. ns.) La Viena, am stat sub influenţa nefastă a filosofiei lui Herbart, care prin natura ei te dispensează de studiul lui Kant. În această prelucrare a noţiunilor s-a prelucrat însuşi intelectul meu ca o noţiune herbartiană, până la tocire"/**20**.

Primul doctorat despre Kant. Tot Maiorescu îşi va trimite pe cei mai buni studenţi la studii în străinătate. Printre aceştia, şi, probabil, cel mai dotat, se numără şi C. Rădulescu-Motru. După ce studiază mai mulţi ani cu W. Wundt, C. Rădulescu-Motru îşi va susţine doctoratul cu teza: *Zur Entwickelung von Kants Theorie der Naturcausalitat* (*Despre evoluţia teoriei lui Kant despre cauzalitatea naturală*). Este prima teză de doctorat românească pornind de la Kant (a urmat, în 1912, cea a lui Eugeniu Sperantia: *Apriorismul pragmatic. I. Elaborarea conceptelor*, tipărită în acelaşi an la Fundaţia Universitară Carol I, Bucureşti). Teza lui Motru a fost tipărită în 1893 la Leipzig, chiar în publicaţia lui W. Wundt, *Philosophische Studien*. Opiniile lui Rădulescu-Motru atrag atenţia specialiştilor, ele fiind citate, de pildă, în 1903, de H. Bergson în a sa *Introduction a la Metaphysique* /**21**. Influenţa lui Kant asupra lui Motru se resimte şi în alte lucrări, precum *Realitatea empirică şi condiţiile cunoştinţei* (1889), *Valoarea silogismului* (1898) ori *Elemente de metafizică pe baza filosofiei kantiene* (1912), până la despărţirea de aceasta, o dată cu *Personalismul energetic* (1927).

Kantianismul e receptat creator şi de către alţi tineri filosofi de la sfârşitul secolului al XIX-lea. De menţionat, Ştefan Michăilescu (*Introducere la psihofizică*, 1892) şi P.P. Negulescu (*Critica apriorismului şi a empirismului*, 1892)/**22**. În 1907, Constantin Antoniade denunţă apriorismul kantian, în teza sa de doctorat *Iluziunea realistă*/**23**.

Traducerile încep să apară timid. În anul 1901 este publicat, în sfârşit, un prim capitol dintr-o operă kantiană, *Spre pacea eternă*. Capitolul e intitulat *Disensiunea dintre morală şi politică cu privire la pacea eternă*, nu are menţionat numele traducătorului, şi apare în volumul *Crestomaţie. Bucăţi alese din autori germani* /**24**. În 1912, C.V. Buţureanu traduce, din franceză, *Tratatul de pedagogie*, în *Biblioteca pentru toţi*. Tot în acelaşi an, Adrian Sulcină publică, într-o ediţie trunchiată, „pe sărite", sub numele de *Filosofia creştinismului*, lucrarea kantiană *Religia în limitele raţiunii*. Tot într-o manieră neştiinţifică, în 1915, Ioan Gorun publică o traducere din *Spre pacea eternă* /**25**. Filosofii de profesie sunt, după cum se observă, ocupaţi cu scrierea propriilor opere, traducerile din Kant fiind lăsate în seama nespecialiştilor. Unul dintre aceştia, Marin Ştefănescu, publică în Franţa o lucrare „hazardată": *Le Theisme de Kant* (Paris, Alcan, 1915), în care încearcă să demonstreze că este greşită teza împărţirii gândirii kantiene în două faze, pre-critică şi critică.

Un amănunt semnificativ pentru climatul acelei epoci. Printre studenţii care îl preferă pe Kant la examenul de licenţă se numără şi Camil Petrescu. Acesta absolvă Facultatea de Filozofie şi Litere la 16 martie 1919, după ani de front, vorbind, în faţa unei comisii formate din Constantin Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu şi I. Rădulescu-Pogoneanu, despre *Originile filosofiei lui Kant* (ulterior, în *Doctrina substanţei*, Camil Petrescu îl va corecta pe Kant, din punctul său de vedere substanţialist).

Aniversarea a două secole de la naşterea lui Kant. Un moment important în istoria receptării kantiene de către cultura noastră l-a constituit împlinirea, în 1924, a două secole de la naşterea gânditorului german. În acest sens, înainte de toate, trebuie remarcată publicarea primei traduceri integrale a unei opere a lui Kant, şi anume *Prolegomene la orice metafizică viitoare care se va putea înfăţişa ca ştiinţă*/**26**. Traducerea a fost realizată de către Mihail Antoniade, fratele filosofului şi traducătorului (lui Th. Carlyle), Constantin Antoniade, şi ea a apărut la Editura *Cultura Naţională, Biblioteca filozofică*, editură condusă la acea vreme de Vasile Pârvan. Meritul lui Mihail Antoniade (născut în anul 1883, cu studii juridice şi filosofice, a fost între 1910-1914 asistent al profesorului C. Rădulescu-Motru, după care a intrat în avocatură până la sfârşitul vieţii, în 1946) a fost salutar în epocă.

O altă traducere este datorată lui C. Rădulescu-Motru. Profesorul de filosofie publică, tot în 1924, volumul *Religia în limitele raţiunii* (la Imprimeria Fundaţiei Culturale ,,Principele Carol", Bucureşti). Probabil presat de timp (pentru a nu rata anul aniversar), trebuie spus că Rădulescu-Motru nu a tradus integral opusul kantian, rezumându-se la pasajele esenţiale din Religia în limitele raţiunii. Totuşi, a adăugat, în finalul ediţiei sale, sub titlul *Filosofie şi morală*, fragmente semnificative din *Întemeierea metafizicii moravurilor* şi *Critica raţiunii practice* /**27**.

Pe de altă parte, întrucât, se ştie, ,,traducţiunile nu fac o literatură", în toamna anului 1923, *Revista de filosofie*, condusă de C. Rădulescu-Motru, a luat hotărârea să dedice, în întregime, primul număr din anul următor, aniversării a 200 de ani de la naşterea lui Immanuel Kant. Secretarul de redacţie al revistei, Nae Ionescu, a fost însărcinat cu strângerea articolelor. Iată ce-i scria acesta lui Ion Petrovici la acea vreme: ,,Abia primirăţi rândurile mele şi iată-mă cu altele. Aşa suntem noi. Nu lăsăm pe om nici să-şi tragă sufletul. Iată ce e: concomitent cu rândurile către dvs. scriam la Berlin, lui Liebert, de la *Kant-Gesellschaft*, rugându-l să-mi facă, personal, un serviciu. Cu acest prilej îi vorbeam, în treacăt, de proiectatul nostru număr «Kant» din «Revista de filozofie». Şi – cu ce să ne fudulim şi noi? – adăugam că ne-am adresat dvs. pentru un articol pe care îl socotim ca cel mai de seamă: *Istoria kantismului în România*. Acum, astăzi, primesc o întrebare foarte stăruitoare de la *Kant-Gesellschaft*, pe care, în parte, v-o redau: «Wurden Sie wohl din Gute haben, und Herr Prof. Dr. Petrovici fragen, ob er diesen Artikel nicht auch in deutscher Sprache schreiben mochte, und wie umfangreich dieser Artikel sein wurde. Wir wurden namlich sehr gern in den *Kant-Studien* einen derartigen Artikel veroffentlichen, konnen aber nich mehr als etva acht Druckseiten zur Verfugung stellen...».

Deci..., întreb. Dacă în adevăr v-aţi hotărî să faceţi acest articol, pe care şi dl. Motru, întors de la ţară şi pus de mine în curent, il doreşte şi îl nădăjduieşte, şi dacă mai apoi v-aţi hotărî să-l daţi şi nemţilor, eu m-aş oferi să vă supun o traducere a lui în nemţeşte, pentru cazul în care nu aţi vrea să pierdeţi timpul cu a doua redactare în limba germană. Acele «etva acht Druckseiten» n-au nici o importanţă. Că doară la noi nu se scrie cu metrul, ci cu ideea. Asta mă însărcinez eu să i-o spun respectivului.

Şi acum, în dorinţa noastră indiscretă de a avea articolul, să comit şi o necuviinţă, care se prea poate să fie inutilă; ca informaţie, îmi permit să vă amintesc că s-ar putea utiliza şi un articol al lui Bogdan-Duică, publicat pe vremuri în «Sămănătorul»: *Primii kantieni români* – sau aşa ceva..."/**28.**

Articolul lui Petrovici a apărut în *Revista de filosofie*, ca şi în Germania, dar abia peste trei ani, în *Archiv fur Geschichte der Philosophie und Sociologie*, sub titlul *Kant und das rumanische Denken* (XXXI, Band, Heft 1 und 2, Berlin, 1927, p. 92-103). Într-adevăr, nr. 1-2/1924 al *Revistei de filosofie* a fost închinat lui Kant. Pe lângă studiul lui Petrovici, *Kant şi cugetarea românească*, primul situat, au mai adus contribuţii: Mircea Florian - *Kant şi cugetarea modernă*, C. Narly - *Estetica transcendentală la Kant*, Mihai Ralea – *Legitimitatea apriorismului-justificarea psihologică*, C. Siegel – *Geneza criticismului lui Kant*, Marin Ştefănescu - *Rolul ideilor în filosofia lui Kant etc.*/**29**

Alături de numărul dublu (1-2), apărut pe lunile aprilie-iulie, al *Revistei de filozofie*, aniversarea celor două secole de la naşterea gânditorului din Konigsberg a mai fost marcată, la timp, şi de revista *Ideea europeană*. Astfel, C. Rădulescu-Motru semnează studiul *Immanuel Kant în lumina gândirii europene. 1724-1924* (an V, nr. 143, 20-27 aprilie 1924)/**30**, iar Nae Ionescu vorbeşte despre *Mihail Antoniade - traducător al lui Kant* (an VI, nr. 148, 29 iunie-6 iulie 1924)/**31**.

După acest moment aniversar, receptarea operei kantiene cunoaşte o rapidă extensiune în mediile culturale româneşti. Se acordă o mai mare grijă traducerilor, se publică studii aprofundate, deseori polemice, apar şi primele cărţi despre viaţa şi opera lui Kant, se recenzează lucrări apărute în străinătate.

Se traduc: *Analitica frumosului* (cartea I din *Critica facultăţii de judecată*), în traducerea lui I. Gherincea (broşura apare la Galaţi, în 1927), *Întemeierea metafizicii moravurilor* (de Traian Brăileanu, 1929), *Critica raţiunii pure* (de acelaşi Traian Brăileanu, 1930), *Critica raţiunii practice* (de C.D. Amzăr şi Raul Vişan, 1934), cinci capitole din *Critica facultăţii de judecată* (de Tudor Vianu, în *Istoria esteticei, de la Kant până azi, în texte alese*, 1934), *Despre forma şi principiile lumii sensibile şi ale celei inteligibile* (de Constantin Noica, 1936), *Ideea unei istorii universale în înfăţişare cosmopolită. Răspuns la întrebarea: ce este „luminarea"? Spre pacea eternă. Un proiect filosofic* (de Traian Brăileanu, 1943).

De remarcat, traducerile nu nasc polemici, contând faptul că acestea apar, chiar dacă, deseori, limbajul e abrupt şi neclar. Astfel, N. Bagdasar recenzează favorabil traducerea lui Traian Brăileanu a *Întemeierii metafizicii moravurilor*, dar nu şi pe aceea din *Critica raţiunii pure*. I. Brucăr apreciază traducerea *Criticii raţiunii practice*, în schimb, Al. Posescu laudă traducerea lui Constantin Noica, dar îi critică introducerea.

Filosofii români din epocă sunt atenţi cu mişcarea de idei din Europa cu privire la Kant. Astfel, Constantin Floru recenzează un almanah dedicat lui Kant în *Reichles philosophischer Almanach auf. Das Iahr 1924*/**32**, apreciind accesibilitatea abordării operei, dar denunţând perspectiva creştină. Nicolae Balca vorbeşte despre cartea lui R. Kroner, *Von Kant bis Hegel*/**33**, I. Brucăr semnalează studiul lui A. Liebert, Kants Ethik, apărut în 1931/**34**, Mircea Florian scrie despre Max Adler: *Das Sociologische in Kants Erkenntniskritik. Ein Beitrag zur Auseinandersetzung zwischen Naturalismus und Kriticismus (Sociologicul în critica cunoaşterii la Kant. O contribuţie la controversa dintre naturalism şi criticism*)/**35**, V. Godeanu despre Bernhard Jansen şi a sa: *La Philosophie religieuse de Kant*/**36**, N. Bagdasar despre studiul lui Reinhard Kynast: *Kant. Sein System als Theorie des Kulturbewusstseins*/**37**, Constantin Noica semnalează lucrarea lui Edmund Husserl: *Meditations cartesiennes-Introduction a la phenomenologie*/**38**, ca şi pe a lui Erich Adickes: *Kants Lehre von der doppelten Affection unseres Ich als Schlussel zu seiner Erkenntnistheorie (Doctrina lui Kant privitoare la dubla dispoziţie a eului nostru, ca o cheie a teoriei sale a cunoaşterii*)/**39**.

Ceea ce este mai important, în această perioadă, este faptul că Imm. Kant este citit, citat, studiat, privit din perspective diverse, combătut deseori, nu numai de către filosofi, ci şi de către jurişti, pedagogi, psihologi - cunoscuţi sau uitaţi (astăzi). O listă, sumară, a acestora ar arăta astfel: C. Rădulescu-Motru, Nae Ionescu, Mircea

Florian, Ion Petrovici, Lucian Blaga, Tudor Vianu, Walter Biemel, N. Bagdasar, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Al. Posescu, Şt. Zisulescu, Mircea Djuvara, Paul Zarifopol, Ion G. Popescu-Argişel, Marin N. Ştefănescu, Emilian Vasilescu, N. Bagdasar, Nicolae Bărbulescu, Anton Dumitriu, Paul Georgescu, Petru P. Ionescu, C.D. Munteanu, Florian Nicolau, I. Brucăr, Nicolae Petrescu, Al. M. Solomon, C. Botez, D. Drăghicescu, Eugeniu Sperantia, Gr. Tăuşan, Mihai Uţă, Ştefan Kiett, I. Nisipeanu, Nicolae Tatu, Petru Comarnescu, G.G. Antonescu, Vasile Băncilă, C. Narly, Nicolae Balca, Mircea Mancaş, Zevedei Barbu, G. Zapan, Victor Iancu, Ion Oana, Ilie Decusară, Constantin Calotă, I. Sulea, I. Nisipeanu ş.a.m.d. /**40.**

Sunt publicate monografii despre Kant, precum cea a lui Ion Petrovici (*Viaţa şi opera lui Kant. Douăsprezece lecţii universitare*, Editura Casei Şcoalelor, Bucureşti, 1936, în care filosofia kantiană este văzută ca un veritabil ,,Nou Testament al cugetării moderne"), Constantin Noica (*Concepte deschise în istoria filosofiei la Descartes, Leibniz şi Kant*, care cuprinde şi teza-i de licenţă din 1931, *Problema lucrului în sine*), a lui Mircea Florian – *Immanuel Kant* (în: *Istoria filosofiei moderne*, vol. II, Bucureşti, 1938) şi cele trei volume ale lui P.P. Negulescu (*Istoria filosofiei moderne. Criticismul kantian*, 1943), Dumitru Isac (*Cunoaştere şi transcendenţă*, 1943) etc.

De pe poziţii marxiste, despre ,,reacţionarul" Kant. După cel de-al Doilea Război Mondial, în România, sub ,,protecţia" tancurilor sovietice, se impune ideologia marxist-leninistă, mai exact, poate, stalinistă. Aşa se face că şi Kant este tratat, mai bine de un deceniu, în termenii impuşi de *Micul dicţionar filozofic* şi de *Istoria filosofiei universale* traduse din limba rusă. Kant era blamat ca idealist, agnostic, ca un burghez retrograd ce fusese. Întemeietor al idealismului german, Kant era prezentat, de M. Rozental şi P. Iudin, ca unul ce... înarmase ,,întreaga filozofie burgheză ulterioară cu teoria incongniscibilităţii lumii, pe care filozofii reacţionari de toate nuanţele au folosit-o şi o folosesc şi astăzi în fel şi chip în scopul luptei împotriva materialismului, în apărarea fideismului"/**41**. Dacă Lenin îl comentase parţial, în fugă, în ale sale *Caiete filozofice*, pe Kant, în schimb, cel care subliniase (anterior!) rolul ,,nefast" al lui acestuia în domeniul cunoaşterii fusese revoluţionarul socialist N.G. Cernîşevski.

Confuzia ideologică (pentru cei care stabileau, în acei ani, cum trebuie gândit) era atât de mare încât s-a tradus şi lucrarea unui autor obscur englez, Maurice Cornforth, *În apărarea filosofiei împotriva pozitivismului şi pragmatismului*. Pozitivismul şi pragmatismul erau şi ele, din perspectivă stalinistă, filosofii reacţionare. Ca şi platonismul, şi altele. Lupta cu filosofia ,,veche" era dusă, în special, cu argumente venite de la Moscova, fiind traduse lucrări de genul: *Filosofia şi sociologia burgheză americană în slujba imperialismului* (de A.P. Gagarin) ori *Morala burgheză - armă a reacţiunii imperialiste* (de A.F. Şişchin)/**42**. Totuşi, e tradusă şi monografia lui Asmus despre *Filosofia lui Kant*, în 1958.

De remarcat că până şi Mircea Florian (re)scrie, în ,,obsedantul deceniu", un studiu întins, publicat postum, de pe poziţii marxiste, contrazicându-şi, practic, pertinentele opinii anterioare, intitulat sugestiv *Elemente viabile în filosofia lui Kant* (publicat abia în volumul de *Scrieri alese*, Editura Ştiinţifică, 1968, ediţie de Nicolae Gogoneaţă, p. 239-377).

A-l citi pe Kant, în acei ani, era interzis. De pildă, studentului Gheorghe Vlăduţescu i se confiscă, de pe noptiera dormitorului comun, *Critica raţiunii pure*, în traducerea lui Traian Brăileanu. ,,Cine citeşte cartea reacţionarului acesta?", a tunat un responsabil de partid venit în vizită. Prefăcându-se că doarme, studentul a fost bucuros că a scăpat doar cu confiscarea cărţii, deşi cumpărată pe bani grei/**43**.

Reabilitarea filosofului. Alexandru Boboc, arată recent acad. Gheorghe Vlăduţescu/**44**, este cel care are meritul de a fi readus cercetarea operei kantiene pe tărâmul obiectivităţii. După un doctorat obţinut la Moscova cu o teză despre neokantianism (cu un bătrân filosof rus, V.F. Asmus, filosof adevărat, încredinţează Gh. Vlăduţescu), Alexandru Boboc avea să ajungă lector la Facultatea de Filozofie a Universităţii Bucureşti, la începutul anilor '60, la cursul de Critica filozofiei şi sociologiei burgheze. Doctoratul obţinut cu Asmus îi dădea autoritatea şi abilitarea necesare pentru a discuta, dincolo de presiunile ideologiei marxiste, tehnic, la obiect, despre neokantienii Rickert, Cohen, Cassirer. ,,Bun cunoscător al limbii germane, adaugă Gh. Vlăduţescu, Alexandru Boboc a dat ceva mai mare greutate filosofiei germane, ceea ce n-a fost rău deloc. Filosofia românească tradiţională, de la Maiorescu şi până la Mircea Florian şi Blaga şi Nae Ionescu fusese de sorginte sau, mai exact, poate, în sincronie, pentru a zice astfel după Lovinescu, cu aceea a nemţilor. În paralel cu predarea, Alexandru Boboc a trecut şi la scrierea unor cărţi cu accentuat caracter didactic. Ceea ce era şi necesar. O *Filozofie contemporană* în trei volume este încă de bază ca informaţie, pentru că, în primul rând, autorul ei a dat mare importanţă acesteia"/**45**.

Ulterior, apariţia, în 1968, la Editura Ştiinţifică, a volumului *Kant şi neokantianismul* al lui Alexandru Boboc, a demonstrat că se poate scrie fundamental (toate generaţiile de studenţi la filozofie au învăţat după această carte!) despre Kant şi despre filosofia contemporană în plin regim socialist, dominat de materialismul dialectic şi istoric. Imediat, în 1969, Constantin Noica publică *Douăzeci şi şapte trepte ale realului*, în care face parte dreaptă categoriilor kantiene. Apare, în acelaşi an, şi traducerea *Criticii raţiunii pure*. Aşa au... îndrăznit şi alţi filosofi români să abordeze nedogmatic istoria filosofiei universale, de la Platon până la Heidegger. Treptat, sunt publicate la noi, până în 1989, cele mai importante opere ale lui Kant, celelalte două *Critici*, *Prolegomenele*, alături de o antologie în două volume.

1981: 200 ani de la apariţia *Criticii raţiunii pure*. Împlinirea, în anul 1981, a două secole de la apariţia primei ediţii a *Criticii raţiunii pure*, a însemnat pentru elita filosofiei româneşti un fericit prilej pentru aprofundarea cunoaşterii operei kantiene.

Fireşte, *Revista de filozofie* şi-a făcut datoria, dar lucrurile nu s-au oprit aici. În primul rând, a apărut ultimul element din triada *Criticilor*, şi anume *Critica facultăţii de judecare*. Aniversarea fusese luată în calcul din timp, întrucât o ediţie de nivelul ştiinţific atins de traducerea românească a *Criticii facultăţii de judecare* nu se realizează peste noapte, mai ales în condiţiile restrictive de atunci (plan editorial, cenzură). Traducerea *Criticii facultăţii de judecare* a fost întreprinsă de către Vasile Dem. Zamfirescu şi Alexandru Surdu, iar traducerea *Primei Introduceri la Critica facultăţii de judecare* de către Constantin Noica. Volumul, apărut la Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică într-o prestigioasă colecţie, a beneficiat de două studii introductive. Primul este cel al lui Mircea Florian, în fapt o reluare parţială a lucrării sale din 1937, *Kant şi criticismul până la Fichte*. Al doilea, intitulat *Diferitele forme de înţelegere a frumosului la Kant*, este semnat de Joachim Kopper, profesor la Universitatea *Johannes Gutenberg* din Mainz şi unul (în acea vreme) din cei doi responsabili ai revistei *Kant-Studien*. Ediţia a fost întregită de contribuţia traducătoarei şi exegetei kantiene Rodica Croitoru, cea care a realizat notele, comentariile, bibliografia, indici de autori şi de concepte.

În al doilea rând, a apărut, într-un tiraj de masă, antologia de texte din Immanuel Kant, în două volume, *Despre frumos şi bine*, selecţie, prefaţă, tabel cronologic, mic dicţionar kantian şi note de Ion Ianoşi. Esteticianul Ianoşi a grupat textele kantiene în funcţie de trei mari domenii: filosofia, estetica, etica. Ediţia oferă o viziune de ansamblu asupra traducerilor (dar şi asupra operei) din Kant, mai vechi şi mai noi, ultimele cu adevărat perfecţionate, apelându-se nu numai la tălmăcirile datorate lui Nicolae Bagdasar, Elena Moisuc, Constantin Noica, Vasile Dem. Zamfirescu, Alexandru Surdu, dar şi la cele ale lui Mihail Antoniade, C. Rădulescu-Motru şi Traian Brăileanu. Unele texte kantiene despre estetică şi etică au fost traduse special pentru ediţia în discuţie de către Janina Ianoşi.

În fine, a apărut (dar abia în 1982), la Editura Academiei, consistentul volum *Immanuel Kant. 200 de ani de la apariţia Criticii raţiunii pure. Studii*. Coordonatorii acestei contribuţii esenţiale la mai buna înţelegere a kantianismului au fost Alexandru Boboc, Mircea Flonta, Radu Pantazi şi Ilie Pârvu. Tematica a ţinut cont de problemele ridicate de ***Critica raţiunii pure***, probleme ce permit abordări diverse (din perspectiva filosofiei, logicii, matematicii, fizicii, psihologiei etc.). După introducerea clarificatoare a lui Alexandru Boboc (*Semnificaţia istorică a criticismului kantian*), sunt publicate interpretările originale semnate, printre alţii, de Octav Onicescu (*Contribuţii asupra filozofiei naturii la Kant*), Mircea Flonta (*O explicaţie a conceptului „fizică pură" în **Critica raţiunii pure***), Alexandru Surdu (*Probleme intuiţioniste în **Critica raţiunii pure***), Adrian-Paul Iliescu (*Adevăruri necesare. De la Kant la Putnam şi Kripke*), Constantin Noica (*Kant şi metafizica, după interpretarea lui Heidegger*), Alexandru Boboc (*Interpretări semnificative ale **Criticii raţiunii pure** în „Kantforschung" astăzi*), Gheorghe Vlăduţescu (*Comentariu la o critică a argumentului ontologic*), Vasile Tonoiu (*Consideraţii de ontologie, lectură şi interpretare a operei de filozofie*) ori Nicolae Gogoneaţă (*Kant în interpretarea lui Mircea Florian. O încercare de a discerne elementele viabile ale filosofiei kantiene*).

Renaşterea asimilării kantiene. La 22 martie 1990 se înfiinţează *Societatea Kant din România*, reunind cei mai de seamă filosofi ai momentului din centre universitare din Bucureşti, Timişoara, Cluj şi Iaşi, precum Rodica Croitoru, Claudiu Baciu, Ana Bazac, Niculae Bellu, Alexandru Boboc, Angela Botez, Viorel Cernica, Mihai Ciurdariu, Mircea Flonta, Adrian-Paul Iliescu, Valentin Mureşan, Viorel Colţescu (dec.), Ilie Pârvu, Dragan Stoianovici, Alexandru Surdu, Vasile Dem. Zamfirescu, Constantin Grecu, Cornel Hărănguş, Eugen Tudoran (dec.), Tudor Cătineanu, Aurel Codoban, Andrei Marga, Vasile Muscă, Nicolae Râmbu, Ştefan Afloroaei, Teodor Dima, Ioan Petru ş.a.m.d. Societatea Kant din România (coordonată de către Rodica Croitoru) are o bogată şi susţinută activitate dedicată traducerii şi interpretării operei kantiene, organizând, totodată, o serie de simpozioane internaţionale. Din lipsă de fonduri, activitatea principală a S.K.R. s-a orientat spre publicarea de ediţii critice ale operelor kantiene. Site-ul oficial al S.K.R. cuprinde şi o bibliografie kantiană românească, una cvasi-completă.

Foarte activă se dovedeşte a fi Rodica Croitoru, care traduce (iniţiază seria ştiinţifică de *Opere*) şi scrie numeroase lucrări. Aceasta întregeşte în chip fericit corpusul kantian din limba română, publicând: *Scrieri moral-politice*(1991), *Antropologia din perspectivă pragmatică*(2001), *Visurile unui vizionar interpretate prin visurile metafizicii* (2003), *Religia doar în limitele raţiunii* (2007), *Critica facultăţii de judecare. Prima Introducere la Critica facultăţii de judecare* (2007), *Observaţii asupra sentimentului de frumos şi sublim* (2008).

Cercetările asupra lui Kant se înmulţesc. Formula *Înapoi la Kant!* este din nou actuală. Colecţia *Revistei de filosofie* stă mărturie. Apar noi traduceri. Se reeditează cele vechi. Apar cărţi scrise de cercetători din generaţia tânără, precum cele ale lui Viorel Cernica şi Claudiu Baciu.

Apare, în 1992, volumul lui N.N. Bobică, *Apriorismul kantian*/**46**; Mircea Flonta publică, în 1994, *Cognitio. O introducere critică în problema cunoaşterii*, o epistemologie în spirit kantian;

Viorel Cernica publică volumul comparatist *C. Rădulescu-Motru şi proiectul antropologic kantian*, în anul 2000, iar în 2001 o lucrare specială despre Kant/**47**; Claudiu Baciu vine cu o perspectivă nouă în anul 2001, în volumul său *Conceptul filosofiei transcendentale: nucleu tematic şi diversitate de perspective*/**48**. În anul 2000, apare un util volum coordonat de Mircea Flonta şi Hans-Klaus Keul, *Filosofia practică a lui Kant*/**49.** Sunt reeditate volumele lui Ion Petrovici (*Douăsprezece prelegeri universitare*, 1994)/**50**, P.P. Negulescu (*Istoria filosofiei contemporane. Criticismul kantian*, 3 vol., 1997)/**51**, Dumitru Isac (*Cunoaştere şi transcendenţă*, 2003)/**52** etc. Sunt traduse cărţi despre Kant, precum monografia lui Roger Scruton (1997)/**53** şi prelegerile lui Jean-Baptiste Botul (*Viaţa sexuală a lui Immanuel Kant*, 2003)/**54**, interpretarea lui P.F. Strawson (2004), deja amintită .

Alexandru Boboc scoate la lumină noi studii de interpretări ale kantianismului şi neokantismului, evidenţiind rolul jucat de Kant în gândirea contemporană/**55**, Petru Ioan descoperă *Matricea kantiană a filosofiei lui Blaga*/**56**, Alexandru Surdu remarcă *Influenţele kantiene în* **Estetica** *lui Tudor Vianu*/**57**, Rodica Croitoru insistă asupra *Interpretării legii morale kantiene de către Wilhelm Windelband*/**58**, Mircea Flonta demonstrează ce a însemnat *Kant în cultura filosofică românească/***59**, Claudiu Baciu subliniază în ce constă *Critica, filosofia transcendentală şi metafizica la Im. Kant*/**60**, Niculae Bellu relevă care este *Locul cercetărilor antropologice kantiene în filosofia critică*/**61**, Viorel Cernica propune *Kantianismul* (ca o) *filozofie a proiectelor*/**62**, Mihail Ionescu întreabă retoric *Poate fi opusă în mod ireductibil teoria relativităţii apriorismului kantian?/***63**, Silviu Nicolae face vorbire despre *distincţiile dintre idealismul subiectiv şi cel transcendental*/**64**, ş.a.m.d.

Două sute de ani de la moartea filosofului. Aniversarea a 200 de ani de la moartea (12 februarie 1804) lui Immanuel Kant a reprezentat, cum era de aşteptat, un eveniment memorabil în viaţa spirituală a contemporaneităţii. Faptul a fost reliefat de Alexandru Boboc, în studiul *Kant şi gândirea contemporană*/**65** şi de Mircea Flonta (*Receptarea lui Kant în cultura română*, în Revista de filosofie).

Din păcate, dincolo de mediul academic, aceste lucrări nu se regăsesc şi în prim-planul culturii de azi. Nici măcar micile dispute de idei. De pildă, în 2004, apare prima traducere completă, la Editura Humanitas, din *Die Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft*. *Religia în limitele raţiunii pure*/**66**, propune traducătorul Radu Gabriel Pârvu. ,,Religia în limitele raţiunii", susţine Alexandru Boboc pe urmele lui C. Rădulescu-Motru (primul traducător, din 1924). Rodica Croitoru publică o variantă nouă, la Editura All, ,,Religia doar în limitele raţiunii". Disputa aminteşte de ediţia ,,Criticii facultăţii de judecare". Noica venise, în anii '80, cu argumente că e mai corect *Critica judecării* decât *Critica facultăţii de judecare*. Conving însă Vasile Dem. Zamfirescu şi Alexandru Surdu. Rodica Croitoru adoptă şi ea, în 2007, aceeaşi traducere pentru termenul *Urteilskraft*.

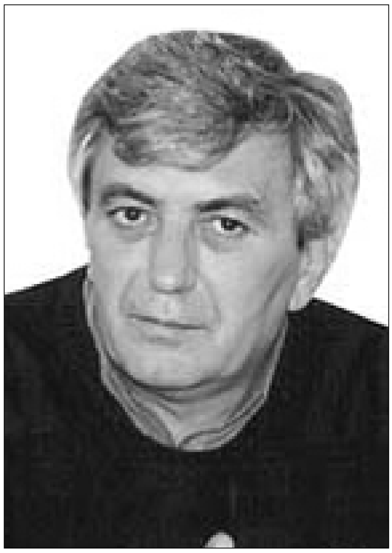
Dar cel care, în ultimele decenii, și-a îndreptat cercetarea asupra lui Kant a fost acad. Mircea Flonta (deși îl pune, nedrept, ca infuență, pe același plan cu Wittgenstein), care a și tradus din ultimele scrieri kantiene (după ce publicase volumulul „20 de întrebari și răspunsuri despre Immanuel Kant" (Humanitas). De această dată, intenţia a fost de a prezenta mai multe texte scurte din ultimii ani, socotite mai accesibile, dar nu sunt deloc acccesibile. Unele texte mai apăruseră în limba română, să nu nu facem că nu știm (traducere de Alexandru Boboc), dar volumul de acum are consistență, dacă știm să citim. Știm?

Jean DUMITRAȘCU

NOTE:

1. Bogdan-Duică, G. (1904). *Cantiani români*, în: *Sămănătorul*, an III, nr. 6, 8 februarie 1904, p. 81-84.
2. Petrovici, Ion. (1924). *Kant şi cugetarea românească*, Revista de filozofie, vol. X, nr.1-2, apr.-iul. 1924, p. 1-10.
3. Amzăr, Dumitru Cristian. [1934] (2001). *Kant în româneşte*, prefaţă la *Critica raţiunii practice*, în româneşte de Dumitru Cristian Amzăr şi Raul Vişan, Editura Institutului Social Român, Bucureşti, republicat în volumul *Gând, cuvânt şi faptă românească*, ediţie îngrijită de Marin Diaconu, Editura Eminescu, Bucureşti.
4. Tomoiagă, Radu. [1974] (1976). *Immanuel Kant şi cultura română*, în: *Personalităţi şi tendinţe în perioada paşoptistă*, ediţie îngrijită, postfaţă şi bibliografie de Vasile Vetişanu, Editura Minerva, Bucureşti.
5. Pantazi, Radu. (1974). *Prezenţa lui Kant şi acţiunea Criticii în gândirea românească din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în: Revista de filozofie, XXI, 6, Bucureşti, p. 757.
6. Ghiţă, Simion. (1982). *Influenţa Criticii raţiunii pure în filozofia românească*, p. 217, în *Immanuel Kant. 200 de ani de la apariţia Criticii raţiunii pure*. *Studii*, Editura Academiei, Bucureşti.
7. Flonta, Mircea. (1994). *Kant în cultura filosofică românească*, Revista de filozofie, XLI, 6, p.543-555, Bucureşti.
8. Boboc, Alexandru (2004). *Kant şi gândirea contemporană*, în: Revista de cultură *Argeş*, Piteşti, nr.2, p. 12-13
9. Petrovici, Ion. (1924). *Kant şi cugetarea românească*, Revista de filosofie, vol. X, nr. 1-2-, apr.-iul., p. 1-10.
10.Grigore, episcopul Argeşului [1825] (1974). [Cuvânt înainte], p.6, la traducerea sa din I. Damaschin, *Logica*, apud Radu Pantazi: *Prezenţa lui Kant şi acţiunea Criticii în gândirea românească în prima jumătate a sec. XIX*, în: Revista de filozofie, XXI, 6, p.757, 1974.
11. Bogdan-Duică, G. (1904). *Cantiani români*, în: *Sămănătorul*, an III, nr. 6, 8 februarie 1904, p. 81-84.
12. Pantazi, Radu. (1974). *Prezenţa lui Kant şi acţiunea Criticii în gândirea românească din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în: Revista de filozofie, XXI, 6, Bucureşti, p. 757.
13. Zalomit, Ion [1848] (1985). *Principes et merites de la philosophie de Kant.Dissertation inaugurale*, Berlin, apud Vasile Vetişanu, cap. *Ion Zalomit*, p. 442-445, în *Istoria filozofiei româneşti*, I, ediţia a II-a, coordonatori Dumitru Ghişe şi Nicolae Gogoneaţă, Editura Academiei, Bucureşti.
14. Ghiţă, Simion. (1982). *Influenţa Criticii raţiunii pure în filozofia românească*, p. 217, în *Immanuel Kant. 200 de ani de la apariţia Criticii raţiunii pure*. *Studii*, Editura Academiei, Bucureşti.
15. *Ibidem*, p. 217
16. Ghiţă, Simion. (1974). *Titu Maiorescu, filozof şi teoretician al culturii*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, p. 20.
17. Ghiţă, Simion. (1982). *Influenţa Criticii raţiunii pure în filozofia românească*, p. 218-219, în *Immanuel Kant. 200 de ani de la apariţia Criticii raţiunii pure*. *Studii*, Editura Academiei, Bucureşti.
18. Eminescu, Mihai. (1975). *Lecturi kantiene*. Traduceri din *Critica raţiunii pure*, editate de C. Noica şi Al. Surdu; în anexă: două fragmente traduse de Titu Maiorescu, Editura Univers, Bucureşti.
19. Maiorescu, Titu. (1980). *Prelegeri de filozofie*, ediţie îngrijită, note, comentarii şi indice de Grigore Traian Pop şi Alexandru Surdu, cuvânt înainte de Grigore Traian Pop, Editura Scrisul Românesc, Craiova, p. 3-37.
20. Eminescu, Mihai. (2001). *Şi când gândesc la viaţa-mi...Confesiuni, fragmente autobiografice, jurnal*, prefaţă, tabel cronologic, ediţie îngrijită şi note de Jean Dumitraşcu, Editura Argeş Press, Piteşti, p. 45.
21. Rădulescu-Motru, C. (1984). *Personalismul energetic şi alte scrieri*, studiu, antologie şi note de Gh. Al. Cazan, text stabilit de Gheorghe Pienescu, Editura Eminescu, Bucureşti, p.7.
22. Ghiţă, Simion. (1982). *Influenţa* ***Criticii raţiunii pure*** *în filozofia românească*, p. 220, în *Immanuel Kant. 200 de ani de la apariţia* ***Criticii raţiunii pure***. *Studii*, Editura Academiei, Bucureşti.
23. Antoniade, Constantin. [1907] (1985). *Iluziunea realistă. Încercare de critică filosofică*, în: *Opere*, studii selectate, prefaţă, note şi comentarii de Ion Mihail Popescu, Editura Eminescu, Bucureşti.
24. Amzăr, Dumitru Cristian. [1934] (2001). *Kant în româneşte*, prefaţă la *Critica raţiunii practice*, în româneşte de Dumitru Cristian Amzăr şi Raul Vişan, Editura Institutului Social Român, Bucureşti, republicat în volumul *Gând, cuvânt şi faptă românească*, ediţie îngrijită de Marin Diaconu, Editura Eminescu, Bucureşti, p. 124.
25. *Ibidem*, p.124, 125.
26. Kant, Immanuel. [1784] (1924). *Prolegomene la orice metafizică viitoare care se va putea înfăţişa ca ştiinţă*, traducere şi introducere de Mihail Antoniade, Editura Cultura Naţională, Bucureşti.
27. Ianoşi, Ion. (1981). *Cu privire la alcătuirea culegerii de faţă*, p. 77, în *Kant*: *Despre frumos şi bine*, Editura Minerva, Biblioteca pentru toţi, Bucureşti.
28. Mezdrea, Dora (2002). *Nae Ionescu. Biografia*, volumul II, Editura Acvila, Bucureşti, p. 76-77.
29. Pop, Grigore Traian. (1979). *Reviste de filosofie şi sociologie*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, p. 33-205, dedicate *Revistei de filosofie*.
30. Constantin Rădulescu-Motru [1924] (1999), în: *Personalităţi şi curente filosofice*, ediţie îngrijită, cuvânt înainte şi note de Petre dan, Editura Polirom, Iaşi, 1999, p. 116-121.
31. Nae Ionescu [1924] (2002), în: *Opere, VII, Publicistică*, ediţie îngrijită de Marin Diaconu şi Dora Mezdrea, Muzeul Brăilei, Editura Istros, Editura Aritmos, Brăila, p.63. Este vorba de traducerea volumului kantian *Prolegomene la orice metafizică viitoare care se va putea înfăţişa ca ştiinţă*, amintit anterior.
32. Floru, C. (1925). *Reichles philosophischer Almanach auf. Das Iahr 1924*. Otto Reichl Verlag. Darnstadt, 1924. Herausgegeben von Paul Feldkeller, în: Revista de filozofie, nr. 3-4, vol. X, oct.1924 - ian.1925.
33. Balca, Nicolae (1937). R. Kroner: *Von Kant bis Hegel* (Mohr Tubingen, 1922), în: Revista de filozofie, volumul XXII, nr. 1.
34. Brucăr, I. (1931). A.Liebert: *Kants Ethik*, 1931, în: Revista de filosofie, volumul XVI, nr. 3-4.
35. Florian, Mircea. (1924). Max Adler: *Das Sociologische in Kants Erkenntniskritik. Ein Beitrag zur Auseinandersetzung zwischen Naturalismus und Kriticismus (Sociologicul în critica cunoaşterii la Kant. O contribuţie la controversa dintre naturalism şi criticism),* Viena, 1924, în: Revista de filozofie, volumul X, nr. 3-4.
36. Godeanu, V. (1934). Bernhard Jansen: *La Philosophie religieuse de Kant* (traduit et adapte de l'allemand par Pierre Chaillet, Paris, J. Vrin, 1934), în: Revista de filozofie, volumul XIX, nr. 1, 1934.
37. Bagdasar, N. (1928). Reinhard Kynast: *Kant. Sein System als Theorie des Kulturbewusstseins*, Munchen, 1928, în: Revista de filozofie, volumul XIII, nr.1-2.
38. Noica, Constantin. (1933). Edmund Husserl: *Meditations cartesiennes-Introduction a la phenomenologie* (Paris, Armand Colin, 1931), în: Revista de filozofie, volumul XVIII, nr. 3-4.
39. Noica, Constantin (1931). Erich Adickes: *Kants Lehre von der doppelten Affection unseres Ich als Schlussel zu seiner Erkenntnistheorie* (*Doctrina lui Kant privitoare la dubla dispoziţie a eului nostru, ca o cheie a teoriei sale a cunoaşterii*), Tubingen, 1929, în: Revista de filozofie, volumul XVI, nr. 1-2.
40. Pop, Grigore Traian. (1979). *Reviste de filosofie şi sociologie*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti. Pentru a nu încărca aceste ,,note" nu am mai precizat denumirile articolelor şi studiilor ce se referă la Kant, semnate de către cei menţionaţi în paginile *Revistei de filozofie, Arhivei pentru ştiinţă şi reformă socială, Sociologie românească* şi *Saeculum*.
41. *** (1954). *Mic dicţionar filozofic*, redactat de M. Rozental şi P. Iudin, Editura de stat pentru literatură politică, Bucureşti.
42. Cornforth, Maurice [1950] (1953). *În apărarea filosofiei împotriva pozitivismului şi pragmatismului*, traducere din limba engleză de N. Minei, Editura de stat pentru literatură ştiinţifică, Bucureşti.
43. Vlăduţescu, Gheorghe (2003). *Filozofie şi politică. 1957-1962,* Editura Paideia, Bucureşti, p.34
44. *Ibidem*, p. 123
45. *Ibidem*, p. 123-124
46) Bobică, N.N. (1992). *Apriorismul kantian*, Editura Academiei, Bucureşti.
47) Cernica, Viorel. (2000). *C. Rădulescu-Motru şi proiectul antropologic kantian*, Casa de Presă şi Editură Mihai Dascăl Editor, Bucureşti
48) Baciu, Claudiu (2001). *Conceptul filosofiei transcendentale: nucleu tematic şi diversitate de perspective*, Editura Anatios, Oradea
49) Flonta, Mircea şi Keul, Hans-Klaus (2002). *Filosofia practică a lui Kant, Editura Polirom, Iaşi*
50) Petrovici, Ion [1946] (1994). *Douăsprezece prelegeri universitare despre Immanuel Kant*, ediţie îngrijită şi prefaţată de Nicolae Râmbu, Editura Agora, Iaşi
51) Negulescu, P.P. – *Istoria filosofiei contemporane. Criticismul kantian*, 3 vol., Editura Moldova, Iaşi, 1997
52) Isac, Dumitru [1943] (2003). *Cunoaştere şi transcendenţă*, ediţie îngrijită de Ionuţ Isac, cu un cuvânt de însoţire de Vasile Muscă, Editura Grinta, Cluj-Napoca
53) Scruton, Roger [1982] (1998). *Kant*, traducere de Laurenţiu Staicu, Editura Humanitas, Bucureşti
54) Botul, Jean-Baptiste. [2000] (2002). *Viaţa sexuală a lui Immanuel Kant*, traducere de Valentin Dumitrescu, Editura Humanitas, Bucureşti
55) Boboc, Alexandru. (2000). *Al IX-lea congres internaţional Kant, Berlin, 2000: Contribuţii de referinţă în cultura europeană*, Revista de filosofie, XLVII, 3-4, p. 391-394, Bucureşti
56) Ioan, Petru. (1997). *Matricea kantiană a filosofiei lui Blaga*, în: Revista de filozofie, XLIV, 3, p. 213-221, Bucureşti
57) Surdu, Alexandru (1998). *Influenţe kantiene în* **Estetica** *lui Tudor Vianu*, în: Revista de filozofie, XLV, 1, p.19-22, Bucureşti
58) Croitoru, Rodica. (1998). *Interpretarea legii morale kantiene de către Wilhelm Windelband*, în: Revista de filozofie, XLV, 5, p. 551-557, Bucureşti
59) Flonta, Mircea. (1994). *Kant în cultura filosofică românească*, Revista de filozofie, XLI, 6, pp. 543-555, Bucureşti
60) Baciu, Claudiu. (1997). *Critică, filozofie transcendentală şi metafizică la Im. Kant*, Revista de filosofie, XLIV, 3, p. 253-261, Bucureşti
61) Bellu, Niculae. (1992). *Transcendentalul în pasul filosofiei de la Kant la Fichte*, Revista de filosofie, XXXIX, 5, pp. 473-479, Bucureşti
62) Cernica, Viorel (2000). *Kantianismul-filosofie a proiectelor*, în: Revista de filozofie, XLVII, 3-4, p.307-323, Bucureşti
63) Ionescu, Mihail. (1995). *Poate fi opusă în mod ireductibil teoria relativităţii apriorismului kantian?,* Revista de filosofie, XLII, 4, pp. 429-433, Bucureşti
64) Nicolae, Silviu. (1997). *Immanuel Kant: despre distincţiile dintre idealismul subiectiv şi cel transcendental*, Revista de filosofie, XLIV, 3, p. 263-272, Bucureşti
65) Boboc, Alexandru (2004). *Kant şi gândirea contemporană*, Revista *Argeş*, nr. 2 (260)
66) Kant, Immanuel (2004). *Religia în limitele raţiunii pure*, traducere din limba germană de Radu Gabriel Pârvu, Editura *Humanitas*, Bucureşti
67) Kant, Immanuel (2024). *Mici scrieri despre morală, religie şi politic*ă, traducere din germanî de Mircea Flonta şi Hans-Klaus Keul, Editura Humanitas

Poezia mirajelor nostalgice

Dan Drăgoi face parte din falanga poeţilor harnici şi neobosiţi, care o ţin într-o adevărată frenezie editorială. Lăsînd deoparte volumul de debut din 1978 – *Dreptul la demnitate* -, care pare rătăcit în tinereţea poetului, după ce a redeschis robinetul (în 2016, cu *Lumini tîrzii*), nu l-a mai putut închide şi debitul lui euforic s-a concretizat în volume anuale (mai cu cîte-o antologie printre ele). Pauza de aproape 38 de ani nu face, însă, irelevant debutul, căci în el se pronunţă deopotrivă opţiunea de poetică – pentru ceea ce se numeşte îndeobşte poezie tradiţionalistă - şi liniile tematice transversale. Dan Drăgoi nu pare deloc interesat de mersul contemporan al poeziei – o opţiune cu risc (şi nu mic!) asumat -, angajîndu-se entuziast în continuitatea neo-sămănătoristă şi-n cultul pentru versul clasic (dar nu fără concesii făcute, la nevoie, celui alb). Pe coperta antologiei din 2019 – *Acasă, aproape de cer* (Editura Ecou Transilvan), Horia Bădescu îl trece în categoria ”ultimilor poeţi cu satu-n glas”, a celor ce încă mai evocă o ”lume rurală şi agrestă care se atinge de ceruri pillatiene ori eseniene”; se atinge, ce-i drept, dar mai ales se stinge. Se atinge de cer şi se stinge şi lumea satului lui Dan Drăgoi, iar această stingere e una din nostalgiile structurale ale tuturor volumelor. Nu-s de lipsă încă poeţii ”cu satu-n glas” (ba chiar fac un cor mărişor), dar Drăgoi pare mai dureros şi mai înflăcărat ataşat de lumea iradiantă a copilăriei, iar pierderea ei devine o frustrare existenţială foarte productivă. Poezia lui rulează, de fapt, cîteva pachete tematice de care nu se poate desprinde - şi de care, mai ales, nu se poate lipsi -, pe care le desface în fiecare volum, împărţindu-le între nostalgie şi voluptatea visării ori evocării. E vorba de un fel de programe tematice unitare şi sintetice, în care fiecare componentă le invocă în mod necesar pe celelalte: lumea satului invocă mitologia copilăriei, copilăria invocă dragostea (şi doliul) filial, dragostea trece în reverii naturiste (păduratice îndeosebi) şi-n erotica domestică iar aceasta se ridică la erotica pasională şi la iubirea divină - şi divinizată. Se adaugă iubirii de plai şi cea de ţară, iar evlaviei filiale – cea religioasă. Drăgoi ar fi fost, neapărat, un poet pe gustul lui Iorga. În multe madrigaluri (care-s chiar multe) linia dintre erotica propriu-zisă şi adoraţia celestă e lăsată să gliseze dintr-o parte în alta, ba chiar lăsată adesea să suprapună cele două registre. Lirica de evocare (a satului, copilăriei, părinţilor, tinereţii) melancolizează, fireşte, versurile, transformîndu-le în litanii elegiace şi reflexive, mărginite de rugăciune. E un pachet complex de nostalgii şi reverii, pus pe sentimente de duioşie şi adoraţie, graţie cărora toate capătă un fel de sacralitate devoţională. Decorul acestei *saga* de inimă şi de suflet e riguros cel campestru (o strictă imaginaţie arcadică persevererează fără angoase citadiniste), cu o topografie mitizată şi chiar sacralizată, dar care are ataşat, metodic, un registru cosmic şi celest. Nu există copaci care să n-aibă şi stele printre frunze, nu există grădină în care să nu sălăşluiască luna, nu există apă care să nu fie un cer răsturnat. Cele de sus întregesc scenografia de jos şi peisajele trec regulat printr-o peripeţie celestă. Măcar că-s tratate imnic, pămînteştile nu-s întregi dacă n-au în componenţă şi cereşti. Nici nu e nevoie ca poetul să le transfigureze: ajunge să le fotografieze pentru a se vedea amestecul de transcendenţe şi mundane, aflate într-o permanentă comunicare şi familiaritate. Nu e nimic pămîntesc – ori din lumea de jos – care să n-aibă un stigmat ceresc (iar iapa cu stea în frunte a copilăriei e cel mai elocvent – dar nu singurul – exemplu). Asta înseamnă, fireşte, că descripţia e pură fervoare, dar mai înseamnă şi o conduită emfatizantă a descriptivelor. Elanul religios al nostalgiei duce la exaltări imagistice care năzuiesc să prindă în enunţ un fel de rumoare metafizică. Năzuiesc, desigur, şi să menţină linia caligrafică, după manualul eufemistic, practicînd astfel gingăşia imaginativă simultan cu elanul – uneori pasional, alteori retoric. În gramatica imaginaţiei, Dan Drăgoi se bizuie mai mereu pe un binom oximoronic, încercînd să topească impetuozitatea în delicateţe sau, dimpotrivă, să dea suavităţilor avînt şi dulceţilor - durere. Ceea ce relevă o dualitate pasională a compoziţiilor, mizînd cînd pe diafanităţi, cînd pe entuziasm exploziv (de regulă muzicalizat, dar nu neapărat cu rime – riguros vorbind, rare - ci doar cu asonanţe) – în cazul în care entuziasmele n-au suavitate, iar suavităţile – entuziasm. Dar ideea compoziţională e să aibă simultan şi una, şi alta.

Pe acest registru tensionat merg poemele, dar sînt şi zone afective în care cele două facultăţi imaginative şi devoţionale merg separat. Lirismul filial, bunăoară, e strict evlavios, cel evocativ – elegiac, pe cînd cel erotic – îngînat cînd duios, ca-n romanţe, cînd focos pasional – mizează mai totdeauna pe ecuaţia patetică a iubirii sfîşietoare, fie prin intensitate, fie prin pierdere. E o iubire cu cuţite pasionale, cu focuri bengale şi în egală măsură una cu tandreţe şi cu rituri de beatificare. Dar preferata e varianta tumultuoasă în care pasionalitatea devine agresivă prin excesul imnifor. Uneori tensiunea dintre focoasele pasionale şi finalitatea lor letală e reglată însă prea riscant, cum se întîmplă, de-o pildă, în acest *Spectacol* în care puţini cititori vor da credit – presupun eu – dialecticii dintre senzualitatea şi lascivitatea iubitei şi dorinţa ei de neantificare: ”De neant erai însetată şi flămîndă,/ Trupu-ţi fremăta. Tu – fiinţă plămîndă (plăpîndă? n.n.),/ Iar locul sub cer a rămas pîrjolit/ În vara fără început şi sfîrşit.// Întreaga ta făptură era aur şi miere,/ Trupul ţi-era scăldat în ambră şi plăcere” etc. După cum arată şi după cum freamătă, fetei ăsteia nu de ”neant” îi pasă. Se-ntîmplă - şi destul de des – ca entuziasmul

versului să atingă o stare de dopaj care forţează limitele acceptabile ale aforisticii la care Drăgoi recurge frecvent: ”Dincolo de iluzia minţii e viaţă,/ Dincolo de sfîrşit e fără sfîrşit,/ Dincolo de noapte e dimineaţă,/ Dincolo de abis este infinit” etc. (*Viaţă fără sfîrşit*). Iluzia versului greu, cu încărcătură cît mai elocventă şi emfatică, duce la un fel de versuri îndopate, în care principiul acumulativ devine, de fapt, un risc de supra-aglomerare care dă în pur retorism: ”Acest copil zidit în inimi./ Acest copil zidit în cîntec./ Acest copil zidit în lacrimi,/ în sîsîitul şarpelui, în foşnetul nopţii,/ în privighetorile cîntătoare în întuneric,/ din călcîiul timpului-netimpului” etc. (*Zidit în cîntec*). Tot un fel de dopaj practică Dan Drăgoi şi cînd vrea să dramatizeze imaginile, forţîndu-le pînă la un fel de bombastică: ”Lumina e tăişul din pietre ascuţite,/ Zăgazurile vremii-s în gîndul vechi din noapte./ Pe cîmpul alb de geruri securile-s tocite/ Şi nu mai vedem, Doamne, lumina de aproape” etc. (*Rămîn tot în poveste*). Astfel de supra-dozaje apar tot mereu - şi tot din credinţa că idilicelor le trebuie o contra-greutate dramatică. De fapt, n-au întotdeauna nevoie şi de regulă e suficient entuziasmul nostalgiei: ”Copilăria mea umbla întotdeauna călare,/ călca peste lătratul gros al dulăului,/ cîinele de basm al copilăriei./ Acum mă pierd în zgomotul căruţei hodorogite,/ în tălăngile nostalgiei./ Satul şi copilăria mea,/ pline de ciopoare de oi şi capre,/ de vaci şi cai, de poveşti nemaiîntîlnite,/ de miracolul din oul sunător./ Satul meu, plin de clocotul sărbătorilor,/ al şezătorilor, de tropotul cailor./ Satul meu viu, satul pierdut./ Nimic nu mai este la fel, totul a murit.” etc. (*Copilăria călare pe iapa cu stea în frunte*).

Devenită un miraj nostalgic şi iradiant, copilăria - şi lumea ei – constituie refrenul de fond al poemelor lui Dan Drăgoi, dublat de refrenul pasional; ambele ţinute în proximitatea reflecţiilor puse adesea în aforistică. Şi unul şi celălalt refren trec din volum în volum, ţinîndu-le astfel într-o unitate creativă aproape monocordă, în pofida tematicii extinse imperialist. Că de o unitate de fond e vorba se vede nu doar din aceste recurenţe, ci şi din migraţia poemelor dintr-un volum într-altul şi – mai ales – din revenirea obsedantă a unor versuri-emblemă (”eu nu mai sunt”, bunăoară) şi din reluările de motive. Practic, principiul creativ pare a fi cel al ”fugilor” muzicale.

Al. CISTELECAN

Fugă printre anotimpuri

Mireasma florilor de prun
scaldă acest răsărit, iar
Dealurile se albesc de frumos.
Grădina cântă, albina zboară,
natura în suflet coboară,
e primăvară.

***

Marea îneacă ţipătul albatrosului
care se afundă-n algele
ochilor tăi – pe cer funigei.

***

Se frâng nori pe crestele
munţilor şi pe înaltul tău.
Iedera tremură sub
adierea respiraţiei tale.
Macii înfloresc chiar dacă
ai plecat. Mă îmboldeşte
cu cotul acest asfinţit
peste lac.

***

Se suge nisipul clepsidrei,
Hai vino iubito să-l bem.
În ochi îţi răsar trandafirii
Ca ultimul toamnei blestem.
Acest cuvânt piatră se face,
Pământ se face, izvor,
Apă curgătoare ce tace
În ultimul, năstruşnicul zbor.

***

Mă gândesc toate
anotimpurile, de-o vreme.
Toate, toate vor să mă cheme
În lumea lor de lumină,
Dar nu ştiu în care grădină.
Iar eu şovăiesc, şovăiesc
Tot în tină, dar oare-s de vină.

***

Frigul unei stele căzătoare
mi s-a aşezat pe pălărie,
când te-am văzut aşa de pustie,
toamnă de sânge şi brumă hazlie.

***

Cerşesc dragostea ta
în hainele de toamnă.
Toată ziua am cosit
iarba vieţii,
obosit frânt m-am culcat,
dar în somn cosesc,
cosesc neobosit iarba vieţii,
ochii nepăsători
ai destinului
învăluie clipele visului.

***

Tu, ultimul meu prieten,
pasăre mică – codiţă roşie –
vino la mormântul viselor
mele, străjuieşte-l cu
zborul tău frânt, pâlpâietor,
cu ceata ta de păsări
vorbitoare - gânduri de sare.
Iarnă, iarnă – visătoare,
Lumea renaşte, nu moare.

***

O nouă ispită adăugată
celei vechi – vara asta.
Vrăbiile sporovăiesc
prin viaţa mea şi peste
pietrele de mormânt.
Vrăbiile mângâie cu zborul
vitraliile zărilor.
Soare roşu, necruţător,
necurmat, fierbinte
pe obrazul fin al verii.
Această floare
muiată în rouă
este chiar inima mea,
alunecată într-o lacrimă,
căzută pe o cupă de magnolie.
Ierburile verii strălucesc
în diamantul razelor fierbinţi.
Luna şi florile de tei
umplu un suflet de mireasmă.
Nehotărâtul cer
în faţa bujorilor
îşi scoate armura
şi ne scoatem şi noi
armura inimii în faţa lor.

Era şi nu era

Era tot aşa... – frumoasă,
Tot aşa de... căprioară,
Tot aşa de frunză tremurată,
Tot aşa – o cupă de magnolie,
Tot aşa – o albină.

Era şi nu era
Toată tinereţea mea.

Era cântecul de noapte al păsării,
Florile târzii din grădină,
Era raza soarelui jucându-se
de-a v-aţi-ascunselea,
Era zâmbetul izvorului atârnat
de cer,
Vitraliile palide pe însinguratul
octombrie,
Era rugăciunea muntelui,
pâlpâitoarele stânci.
Toate s-au făcut să le cunoşti
din vise,
Erau şi nu erau porţile deschise.

Era şi nu era
Toată tinereţea mea.

Când ai de gând să întregeşti
anotimpul,
Să scuturi florile cireşilor din cer?
Toate s-au făcut ca să cunoşti
Olimpul.
Azi toate te slăvesc, te iubesc
şi te cer.

Dan DRĂGOI

Sub cupola amintirilor

Spuneam, cu un alt prilej, că *Lumina amintirilor*, un mic roman (2022), propunea un titlu-acoladă, sub care putem aşeza întreaga creaţie a Mariei Elena Cuşnir. Cei care i-au urmărit scrisul prozastic vor fi sesizat amprenta lirică a textelor. Poetă în primul rând, Maria Elena Cuşnir râvnea a ancora la himericul mal al idealităţii, poemul fiind „dialogul dintre pământ şi cer". Având la îndemână această *cheie hermeneutică*, înţelegem că poeta locuieşte între „hotarele himerelor", ascultând „cântecul efemer al silabelor"; şi, în pofida „muşcăturii reci a morţii", propune o salvatoare confesiune. Acest lirism încearcă *să inocenteze lumea*, redescoperind candoarea şi naivităţile romantice, hrănind iluzia că „trupul clipei", lunecos, ar putea fi crucificat. Ori că dulcea amăgire, ascultând muzica tăcerii, ar însufleţi „o picătură de timp". Fără a considera poezia o „relicvă romantică", Maria Elena Cuşnir înţelege poemul ca „spaţiu sacru". Încât, frisonul existenţial capătă, în paginile sale, un accent confesiv, o infuzie autobiografică (ficţionalizată). „Blestemat", aşadar, de a fi *un fir de lumină*, poetul, în această viziune, este sortit a-şi îmblânzi, prin scris, chinul existenţial, chiar dacă ecoul speranţei are „gust de ţărână".

Observator atent, cu o impresionantă memorie a amănuntelor, Maria Elena Cuşnir aduce la rampă un şir de „visători curaţi", într-o epocă tulbure, răvăşită de atrocităţi, abuzuri, arestări, umilinţe. Paradoxal, *Orele toamnei* (2015) era o carte tandră, decupând amintiri luminoase, desluşind, sub vraja toamnelor maramureşene, respiraţia pădurii, mirosul ierbii, surâsul soarelui etc., vremurile întunecate nereuşind a înăspri sufletul. Încât şi tonul jurnalelor, cercetând „comoara trecutului", iradiază, surprinzător, optimism. O bucurie necunoscută pulsează febril odată cu reînvierea naturii; zvâcnetul ei, pompând sevele tinere, purifică sufletul şi *cântecul luminii* se revarsă generos asupra celor din jur, ca o muzică tămăduitoare.

Silinţele prozatoarei repertoriază, cu adoraţie castă, *o lume paralelă*, pierdută. Spirit silvan, cu vocaţia călătoriei, Maria Elena Cuşnir ne împărtăşeşte, cu emoţie naturistă şi date culturale, în exces (uneori), frumuseţea lumii, plonjând în adâncul sufletesc al personajelor, învăluite, din acelaşi imbold liric, de un abur romanţios. Dar iluziile protectoare nu elimină poverile dubitative. După cum, încrezătoare în valorile tradiţionale, ruinate în haosmosul epocii, prozatoarea refuză net, prin visătorie, transumanismul în vogă, anunţând tenebros un viitor computerizat. Maria Elena Cuşnir invocă obsesiv „rădăcinile emoţionale", depoziţiile sale scriptice fiind o convingătoare pledoarie. Romanul, scris în vremuri pandemice, alternează între notaţia frustă, directă şi retrospectiva catifelată, filtrată livresc. Cum, cu ceva vreme în urmă, Ioan Holban ne anunţa că, în plină postmodernitate (efervescentă), asistăm la „resuscitarea (neo)romantismului", romanul / romanele Mariei Elena Cuşnir trebuie citit / citite în această cheie.

Există în scrisul Mariei Elena Cuşnir un *topos sacru* (*casa*, ca „adăpost al reveriei", cum ne prevenea G. Bachelard, dar şi ca spaţiu protector) şi o nostalgie irepresibilă, invocând „tăişul timpului pe umeri". Fie că e vorba de „colţul maramureşean", depănând saga „neromanţată" a părinţilor pe fundalul unei epoci tumultuoase, fie că invocă anii senini, închişi „între hotarele copilăriei" sau preumblările (ritualice) în raiul de la Strigoaia sau pe străduţele unui oraş „înghesuit" (Suceava), autoarea ne oferă, livrându-se fără rest, un şir de „trăiri neruginite". Gustând din muzica diafană „a zilelor cu aripi deschise".

Viziunea neoromantică, sub ambalaj ficţional, reînvie, o lume dispărută, de o civilitate fără cusur, refuzând mizerabilismul. Eroii prozatoarei „suferă", cu toţii, de sentimentalism, fac parte din aceeași familie de spirite, cultivă, fără pusee moralizatoare, arta admirației. Prelungesc, dincolo de granițele copilăriei, un posibil medelinism care înfruntă nu doar timpul coroziv, ci și babilonia unei lumi cinice, intolerantă, alienată, egoistă, în vârtej relativist, refugiindu-se, salvator, în reverie și călătorie. Maria Elena Cușnir reconstituie, sfidând moda, acceptând aerul vetust, atins, părelnic, de anacronism și refuzând *trend*-ul epocii, o lume care a fost și care, prin eroi exemplari (moralicește), încearcă să supraviețuiască.

Se înțelege că noul roman, *Visul lui Arin*, respectă rețeta. Delicat, fire solitară, informatician și scriitor cunoscut, Arin vrea să se smulgă din „prizonieratul berlinez" (era angajatul unei prestigioase firme) și, cufundat în „visare", redescoperă, după ani de uitare, locurile copilăriei. Brusc, dezrădăcinatul hotărăște să se reîntoarcă acasă, părăsind un viitor asigurat și un spațiu în care „totul pare perfect". Și în care se simțea *absent*. Torturat de întrebări, reînviind, sub cupola amintirilor, lucruri mărunte, pornește spre casă, în căutarea „rădăcinilor". Timpul „vorbea", întoarcerea poate să pară *o înfrângere*. Uitată o vreme, lumea ascunsă a copilăriei erupe din străfundurile memoriei. Încorsetat de amintiri, adâncit în trecut, în preajma celor dragi (părinți, bunici), în pofida unor pasagere iubiri (Anita, oferindu-i „clipe înaripate" sau Hanna, îmbătată de muzica naturii ca dar suprem), Arin / Arinel știe că doar flacăra iubirii poate „însufleți timpul".

O va cunoaște pe Hélène, o fostă profesoară, ocupată cu grădinăritul. Își oferă ajutorul, vor avea lungi dialoguri (romanul însuși fiind dialogal), încât cel închis în sine, excelând în profesie, cucerit de „tinerețea" pensionarei va realiza, odată cu apariția Brighittei, că iubirea este o poezie a sufletului. Johan, fratele Brighittei (ambii fiind copiii doamnei Hélène) îi oferă sfaturi și încurajări. Romanticul Arin, în compania lor, are răgazul de a-și limpezi nelămuririle și de a-și înfrânge temerile. După ani de lâncezeală, tulburat de Brighitte (o fire reținută, nedorind să-și „complice" viața), Arin descoperă, într-o lume nesigură, o oază de liniște, încercând să o „descifreze" pe misterioasa fată. Brighitte e „îngerul binelui" și cei doi, hărăziți unul altuia, pornesc în căutarea unui nou început. Un *happy-end* previzibil, Arin aflându-și rostul și împlinindu-și visul.

Iar autoarea, credincioasă formulei romanești (cultivată cu obstinație), ne propune un segmentat discurs confesiv; fie în pagini de turism cultural (aglomerând informații), fie invocând muzica ascunsă a naturii (lăudând respirația ei vindecătoare), fie, privind în oglinda timpului, atentă la metamorfoze, chemând elixirul iubirii și al credinței. Chiar dacă, pentru unii, romanul de dragoste pare „uzat", iar călătoriile, așa cum s-a observat, sunt un *leit-motiv* al prozei sale poematice. Un grupaj liric închide micul roman, prelungind reveria.

ADRIAN DINU RACHIERU

Poezia-viață și viața-poezie

Un răsfăţat al lirismului ardent, chiar dacă nu doar opţiunea fericirii domină topografia creaţiei sale, este **Nicolae Preda**, poet care şi-a reglat din mers ritmul apariţiilor editoriale. În aşa fel încât, acum, cu volumul ***rugina roţilor dinţate*** (prefaţă de Daniel Marian, postfaţă de Daniel Mariş, Giroc, Editura Castrum de Thymes, 2023, 128 p.), ca o construcţie normativă a precedentului, poezia pare a i se rostui ca instanţă estetic-etică şi eveniment dual în biografia sa. Poezia-viaţă sau viaţa-poezie devine subit, aşadar, prilej de semnificări (ale eului auctorial într-o lume a aderărilor la un context factual, efazat) şi resemnificări (ale fiinţei auto-instituindu-se ca substanţă a ipotecării onirice într-un nou *organon*) sub sigiliul alianţelor metaforei cu încărcătura ideatică.

Poeme mai vechi şi mai noi se află, estimp, într-un raport al reciprocităţilor eu – topografie (re)creativă, melancoliile tinereţii sunt revizitate cu luciditatea autorului neo-modern, descifrările anatomiei fiinţei interioare („*Vin spre mine drumurile/Şi nu se mai duc.*”) alcătuind un *transsumt* de operări sub masca-joc, a inocenţei risipirilor, pierderilor. Nostalgia poartă acum „ridurile” maturităţii, iar concesiile făcute simplităţii calme sunt puţine, poetul este fan al poemului-sintagmă, un neoplatonician până-n plăsele. Ataşamentele biografice poartă marca dedicaţiilor (ce-i drept, cam multe într-o singură carte), exuberanţa vizionară este doar o mimare a intruziunilor unui fel de fundamentalism oniric/onirizant. Totul, aici, se raportează în majoritatea poemelor la drame ale vârstelor, eul liric valsează ca un tragedian captiv între anotimpuri: „*Nu mă crezi? De ce mereu te miri?Am văzut lumina unui curcubeu/File zdrenţuite, frunze, amintiri/În oglinda sufletului meu//Aşteptând să-mi lumineze uşa/M-am hrănit cu stelele în post/Patru zări mi-au măcinat cenuşa/Cititor în astre când am fost//Să mă-mpărtăşesc lângă altar/Bunule părinte mi-e ruşine/Ard în mine mari bucăţi de jar/Altele nestinse vor rămâne//Cititor în astre nu am fost/Pe pământ mi s-a ascuns doar gândul/Caut şi eu în cer un adăpost/Şi aştept să nu îmi vină rândul.*” (*Împărtăşanie*, p. 66).

Spiritul poeziei, însă, este mai degrabă auster, numai discursul, decantat în retortele unui timp suspendat, întreţine viziunea panteistă. O ramură mereu înflorită, viaţa subjugă mitologii ale supremei confruntări („*Înăuntrul pădurilor/Nu te înfricoşa/Vezi ceaţa pe munţi, dimineaţa/Când tunetele vor lumina/Ultima clipă/Eliberându-te/În esenţele/Reîntoarcerii în pământ/Acolo vei regăsi/Lumina purităţii eterne.*”), eul clamează o singurătate non-anihilantă, multe *reel*-uri devin şi ele simulacre de alegorii, ambiguizările clasicitate - (neo-) modernitate nu fac decât întreţin reconfigurarea strategiilor. Până la urmă poemul e un act scriptural, ireconciliabilul nu duce la în-criptare iar cruzimea reflecţiei transmite nimic altceva decât mesajul repugnant faţă cu dezintegrarea sincroniilor sufletului Lumii: „*Diafan/Sufletul luminos/Seridică deasupra izvorului.//Ruşinat/Părintele se ascunde-n altar/Şi plânge îngenunchiat/Lângă sfânta sfintelor.//Din biserică/Ies pe furiş/Păcătoşii.*” (*Se stinge sufletul*, p. 48).

Rugina, mitul timpului revărsat în pozitivismul istoric şi în anotimpul post-industrial, al valorilor mundane hipertrofiate, „roţile dinţate”, exprimă un sentimentalism para-fin, dar cu accente tandru-dureroase. Volumul lui Nicolae Preda, însă, e o carte de panoplie şi trebuie salutat ca un nou succes editorial.

Ionel BOTA

lecția despre nefericire

trăiesc într-un orologiu albastru
şi predau istoria nefericirii
într-o şcoală de fiţe
din centrul vechi al oraşului;
e dimineaţă, este ora nouă fix,
şi directorul mă convoacă
la o şedinţa disciplinară pe covorul roşu
(este negru de supărare)
doreşte să-i spun de ce elevii plâng mereu
după ora mea futuristă despre nefericire...
timidă, încerc să-i explic că lecţia nefericirii
trebuie aprofundată de mic copil
pentru a supravieţui
    secolului artei cibernetice
ce va urma
şi că lacrima este apa vie a vieţii
fără de care nu am putea respira
feliile de oxigen denaturat;
nervos, continuă:
tu unde locuieşti femeie în rândul celor vii
ori în rândul celor duşi
    ascultând tăcerea râului?
îmi dă un ultimatum -
de mâine vei preda copiilor istoria fericirii
şi vei elogia omul
ca pe cel mai evoluat patruped...
nu-i răspund, zâmbesc,
şi privesc în linişte manechinul da Vinci
pe care ar urma să-l predau
experimentând fericirea
ca o ultimă reacţie chimică a omenirii...
îmbrac roba violet,
culeg anotimpul cireşelor
şi plec în căutarea lui Pegas...

Nicole SERE

Fotografie - experimentând lecţia de fericire...

Lungul drum al Eului spre Sine

Cu un titlu provocator, **Aroganţe**, **Lidia Zadeh Petrescu** nu face decât să-şi drapeze smerenia, modestia, disociind în aparenţe, în rezonanţa disjuncţiei jungiene dintre *persona* şi *umbra*.

„Aroganţele” poetei ţin de imperativele fiinţei profunde, de necesitatea de a depăşi *umbrele* pentru a ajunge la *persona*, o căutare a Sinelui pe itinerarul semnificant de la Eu la Sine, de la particular la general, la arhetip.

Pentru C.G.Jung, *persona* era masca socială, *imaginea* pe care fiecare este tentat să şi-o construiască şi cultive pentru a relaţiona cu ceilalţi într-un mod care să-i satisfacă nevoia de vizibilitate. Efortul este orientat, în virtutea unui scop/ideal, pentru atingerea căruia, Eul crede că are nevoie de anumite trăsături şi caracteristici. Cultivarea acestora înseamnă, implicit şi, totodată, inhibarea *umbrelor*, acele aspecte (vulnerabilităţi) ale personalităţii considerate ca dezavantajante pentru împlinirea scopului/idealului.

Lidia Zadeh Petrescu transformă, potrivit imperativelor proprii, această balanţă, metamorfozând *umbrele*, *aroganţe*, în aspecte luminoase, translate în perimetrul *personei*, aspecte pe baza cărora vrea să interacţioneze, în poezie, cu virtualii receptori. Autoanaliza poetei este extrem de lucidă.

Dominanta personalităţii pe care o identifică în alcătuirea psihismului său este *singurătatea*, har şi blestem, întrucât este, simultan, moment de contemplaţie, de reflecţie şi de creaţie, în relaţia intrinsecă cu sine, dar şi un posibil moment de însingurare, de îndepărtare de ceilalţi. Cu nuanţele ei semnificative, asupra cărora medita Constantin Noica, *singurătatea creatoare*, benefică Eului în căutarea de Sine, este har; blestem poate fi *marginalizarea*, inhibantă, întrucât implică îndepărtarea din agora.

Singurătatea devine, în poeziile Lidiei Zadeh Petrescu, un laitmotiv obsedant. Sensurile se relevă în poezia omonimă, *Aroganţe*, în dialogul intim interiorizat dintre Eu şi Tu: „Tu suflet trist pictat pe mucava/ Cu semnătura prea protocolară (...)// Eu te-aş fi invitat şi la vin fiert/ Şi m-aş fi prefăcut în scorţişoară”. *Aroganţele* poetei sunt, mai degrabă, *îndrăzneli*, probe de curaj în raportul interiorizat cu sine. Relaţia cu ceilalţi, complexă din perspectiva determinismului microcosmic, înseamnă depăşirea *aroganţelor*, *umbrelor*, şi antrenarea în competiţia proprie, cu sine însăşi. Scopul intercomunicării devine *ideal*, în aspiraţia *devenirii întru fiinţa proprie*, devenind *ceea ce este*, adică, poetă, potrivit acelor *bareme noi*, stabilite de ea însăşi: „Voi fi poetă mare căci pana mi-o ascut (...)// Voi fi poetă mare post-mortem evident/ Să mă cinstească lumea cu IQ decent/ În versuri mă asum şi mă prezint succint/ Sunt Lidia Zadeh şi jur că nu vă mint”.

Liniile pentru conturul portretului par, în virtualitatea lor analitică, proiecţii ale unor *constelaţii* desenate în vederea realizării *procesului de armonizare* dintre *persona* şi *umbra*. Chipul creatorului precedă realizarea *templului* poeziei, pentru care Lidia Zadeh Petrescu închipuie patru trepte, fiecare sugerând o stare a eului, figurat afectiv prin *inima încăpătoare*, asemenea *cântecului încăpător*, pentru realizarea *timbrului* poetic specific: „În inima mea este închisă memoria eternei singurătăţi/ şi tot ce am trăit va fi mereu purtat cu mine/ În traversarea timpului incert doar singurătatea îmi/ este muză”. E, apoi („Când alegi viaţa/ să mergi până la capăt/ Purtând pe umeri povara poemului imperfect”), sugestia călătoriei iniţiatice în interiorul visului de creaţie, urmată de invocaţia către muză: „Te invoc uneori când îmi lipseşti/ Mi-am pierdut liniştea printre umbrele cuvintelor/ Şi viaţa mea a devenit un butoi cu pulbere”, finalizată, prin sugestia perfectului compus, trecutul absolut, *am învăţat*, aşadar, a experienţei de viaţă, cu lecţia suferinţei, pentru a ajunge, pe cont propriu, la cunoaştere, credinţă şi iubire/creaţie: „Am învăţat să plâng aşa dintr-odată/ Fără să fie un moft/ Abia aşteptam ceva care să mă doară/ Şi aşa m-am întâlnit cu poezia”.

După urcarea acestor trepte, gândite în scenariul iniţiatic al călătoriei în spaţiul imaginarului, urmează intrarea în templul poetei, universul ei poetic. Spaţiul poeziei coincide cu spaţiul intimităţii profunde al Eului, athanorul în care *persona* şi *umbra* se armonizează. Este aceasta *miza* ei, cartea pe care pariază în spectacolul evanescent al vieţii, tinzând spre împlinirea destinului: „Destinul meu îl joc numai pe-o mână/ Pe mâna mea, de alta nu îmi pasă...”.

Imaginea vieţii ca un cazino, „cazinoul vechilor credinţe”, se completează cu ideea *jocului*, a vieţii ca joc, în dubla manifestare – *agonală* şi *ludică*, întrucât presupune, în angrenajul social, o competiţie, o luptă – cu sine, dar şi cu ceilalţi, cu lumea, iar, în visul de creaţie, ludicul, gratuitatea, viaţa putând fi un *ludens*, iar poetul un *homo ludens*, având posibilitatea de a o construi potrivit unui ideal de armonizare a contrariilor.

Pentru W. Faulkner, viaţa era *zgomot şi furie*. Lidia Zadeh Petrescu reia metafora, dar îi conferă propriile conotaţii, extinzând imaginea vieţii ca un cazino spre cea a unui spital, un *ospiciu*, în care ludicul s-a neantizat, lăsând loc de manifestare agonalului. Desacralizarea înseamnă degradarea omenescului. Lumea-ospiciu trăieşte în delir, un delir al istoriei. Ochiul înfiorat al poetei identifică anomaliile: „Nebunii stau liniştiţi/ Furia lor este doar o chestiune de timp/ Şi de spaţiu”.

Fotograma realului conţine, în excerpte poetice, secvenţele răului secolului: „Orele de singurătate se măsoară/ De la dreapta la stânga/ Cadranele moarte/ trăiesc viaţa unui individ necunoscut// Maşinile claxonează asurzitor/ Îmi astup urechile şi vorbesc în gând/ Repetând fraze fără sens// Felinarele sunt acoperite/ Cu pânze albe”. Intenţia poetei se traduce prin dorinţa („Inventez anotimpuri”) de a o supune unei metamorfozări alchimice, pentru ca, aşa cum alchimistul

urmărea, în athanorul lui, să transforme plumbul în aur, tot aşa să devină posibilă transfomarea/ transfigurarea banalului în frumos, în poezie. Metamorfoza nu este posibilă, lumea este un *spital de nebuni*: „Saloanele cu gratii sunt date-n gestiuni/ Unui spital uitat demult plini de nevrotici/ În care se tratează bolnavi cu viziuni/ Ca pacienţi din lumi şi iaduri cu psihotici". Ceea ce rămâne ca posibilă soluţie existenţială se aplică doar personal, e o soluţie individuală, la care poeta ajunge, invocând *poemul invizibil*, fantasma frumuseţii capabile să-i salveze lumea.

Iubirea rămâne soluţia universală, colectivă, tărâm la care poeta ajunge traversând cuantele propriului labirint, culegând sensurile și semnificaţiile risipite cu generozitate în lume, ca *semne* ale izbucnirii sacrului în profan.

În faţa tainelor lumii, cu acces la revelaţie, poeta realizează propria *sinteză*, suprapunând microcosmul eului macrocosmului, armonizare benefică, întrucât conduce spre armonizarea Eului cu Sine. Realul se topeşte în oniric, visul lumii, viaţa ca vis coincid cu visul poetic: „Te mai visez în nopţi printre năieri/ În vise rătăcite fără hartă/ Când naufragiez spre nicăieri/ Trecând nejudecată pe sub poartă". Dacă viaţa este vis, prin urmare, iluzie, Lidia Zadeh Petrescu crede, în virtutea liberului arbitru, în posibilitatea opţiunii, alegând înfăptuirea propriului vis, ca *devenire întru fiinţă*.

Ivirea în lume pare aleatorie: „Eu n-am cerut să mă nasc..."; însă, în planul divin fiecare viaţă este înzestrată cu propriul destin, nicio viaţă nu este aleatorie, fiecare viaţă este unică şi irepetabilă, adevăr însuşit de poetă şi radicalizat: „Eu n-am cerut nicicui ca să mă nasc/ Dar nici trecutul nu o să-l prescriu". Ideea poetică rezonează în credinţa arhaică a catarilor, potrivit căreia numărul de suflete a fost limitat şi irevocabil la Facere, aşa încât sufletele în supranumăr sunt pură materie, lut pieritor, faţă de ceilalţi înzestraţi cu suflet, deci cu conştiinţă.

Oricum ar fi lumea aceasta care-şi desfăşoară pe marea scenă specatacolul evanescent al văzutelor şi nevăzutelor, poeta alege viaţa, opţiune afirmată în ultima poezie, *Respir*: „Uşa care mă cunoaşte/ Nu se mai deschide/ este fugită pe un şantier plin de moloz/ Căzut din inima ta tencuită cu negru// Oamenii mici din tine vor supravieţui/ în acelaşi ventricul// Iar cei neaveniţi să plece, să plece// Vreau să respir". *A închide*, *a deschide* capătă valoare simbolică, la fel cum *uşa* marchează posibila intrare în absolutul accesibil. „Vreau să respir", spune poeta, vers cu semnificaţiile deschise receptorului posibil care îl poate completa cu propriile sensuri: vreau să respir într-o lume a frumuseţii, acea frumuseţe care salvează lumea şi viaţa.

Poematicul este coroborat prin imaginile plastice, modalitate de reflectare a ideii în oglinzile reflectorizante ale artei, oglinzi care reţin, în multiplicări succesive, deopotrivă, imaginea creatorului şi a creaţiei.

ANA DOBRE

26 iulie 2024

Lidia ZADEH

Hahalerisme

Dragă Angela vin să ne-ntâlnim
Să bem la greu și să ne cherchelim
Cu fusta scurtă ca o panaramă
Că n-are tiv și văd că se destramă
Vom străluci ca două diademe
Mă faci să nu mai scriu astăzi poeme
Mai bine să ieșim la o beție
Decât să mai stricăm câte-o hârtie
Așteaptă-mă că vin curând spre tine
Dar o să-mi pun brățara cu rubine
Să mă împodobesc ca o regină
Și o să chem un uber limuzină
O să ajung devreme nu te teme
Cu părul ciufulit și prins în cleme
Dar fără bani că nu am luat chenzina
Și nu pot să îmi cumpăr nicotina
Eu nu mai port inele în buric
Pentru că are diametrul mic
Dar buzele-s umflate injectate
Dintr-o nevoie de vulgaritate
Eu zic să nu ne dăm în stambă iară
Nu vreau să ne mai facem de ocară
Să-mi zică olandezul „panaramă"
Să facem ţării noastre-antireclamă
Și olandezul asta de belea
Era cu un amic care puțea
De-i împărțim o să ne sufocăm
Mi-e tare frică să nu regretăm
Au vrut să viziteze Romania
Acum ne caută și nouă compania
Deci să ieșim la bar să bem un vin
Apoi să ne-mbrăcăm și să fugim
Ți-ai aruncat bun simțul din dotare
Eu îmi arunc șosetele în mare
Și dacă vin turiștii irlandezi
O să zburăm în nord la olandezi

Te-aş iubi cu sete

Te-aş iubi cu sete, te-aş iubi total
Şi pe verticală şi orizontal
Te-aş iubi romantic, chiar bacovian
Dar sunt combinată tocmai în Iran
Am și un defect grav ovarian
De când hoinăream precum Magellan
Tare aş fi vrut să te întâlnesc
Dar m-am îngrăşat şi te ocolesc
Te-aş iubi cu dorul nopţilor de mai
Ţi-aş citi povești cu un dulce grai
Te-aş iubi amar până la Pitești
Dacă te ascunzi vezi că o belești
Ai cosit și fânul, speri că o să vin
Fierbe mămăligă, toarnă niște vin
Taie o găină că mi-e foame rău
Eu mănânc doar pește dacă e șalău

NICULAE GHERAN ÎN OGLINDA CORESPONDENŢEI

JAPONEZUL ION (Sumiya Haruya)

Personaj fascinant, născut la 5 februarie 1931 în satul Kokufu-mura, într-o familie de agricultori (crescători de viermi-de-mătase) ce numără în spate vreo 18 generaţii (poate de aceea a fost atât de fascinat de întâlnirea cu *Mioriţa*, apoi de basmele românilor pe care le-a tradus în japoneză [1]), într-un mediu cultural cu tradiții rurale ancestrale – bunicul Tomota primar, fratele acestuia, Tenrai, un cunoscut poet și militant pacifist, care a editat revista de propagandă creștină „Seika", desființată de autoritățile japoneze în 1936, tatăl, Saburo, poet-agricultor; unchiul Etsuji, un renumit istoric al economiei

și rector la Universitatea Doshisha din Kyoto, un alt unchi, Iwane, pictor al MAVO [2] (poate de aceea, din universul rural rebrenian cel mai mult l-a impresionat „situaţia şi sentimentul naționalist al intelectualilor transilvăneni de atunci" [3]).

Pasionat, pe rând, de engleză, de matematică, de literatură franceză, de Rebreanu și Eliade, în cele din urmă de România, botezat ortodox Ion, recăsătorit cu o româncă din lumea largă [4], pasionat, tot timpul, de GO, cu al cărui microb îl contaminează pe tânărul viitor academician Gheorghe Păun, joacă teatru No [5] de la 35 de ani, cântă la chitară clasică.

Sumiya Haruya se retrage din când în când din Japonia de teama cutremurelor, merge în Maramureş, unde nu ajung seismele, 4 martie 1977 îl găseşte însă la Bucureşti. Între 1986 şi 1990 urmează studiile doctorale la Universitatea Bucureşti. Tot la Bucureşti, şi tot la Universitate, dar pe baricada de acolo, s-a aflat şi în decembrie 1989.

În 1986 a primit Premiul Asociaţiei Traducătorilor din Japonia pentru versiunea niponă a romanului *Ion* de Liviu Rebreanu, în 1999 a primit Premiul Fundaţiei Culturale Române pentru integrarea literaturii române în circuitul internaţional, în 2004 Preşedintele României l-a decorat cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Comandor, iar din 2007 este Cetăţean de Onoare al oraşului Năsăud.

Dacă-l întrebi, e „mulţumit de toate", „probabil pentru că sunt năuc".

Din cele 13 înscrisuri (olografe) purtând semnătura lui Sumiya Haruya, păstrate în arhiva N. Gheran, înainte de lectură, adică la primul contact vizual, atrag atenţia cărţile poştale ilustrate, reprezentând fie personaje din teatrul kabuki, fie reproduceri ale unor capodopere japoneze. La lectură, din spatele rândurilor aşternute

uneori pe aşa-numita hârtie de biblie, atrage atenţia recunoştinţa neştirbită pe care semnatarul i-o poartă peste ani destinatarului bucureştean, pentru „colaborarea amabilă şi foarte folositoare în linia apropierii spre Liviu Rebreanu”. Românii spun că recunoştinţa e floare rară!

***

Prima scrisoare păstrată datează din 20 mai 1982, e expediată din Kawasaki şi rememorează vizita niponului la Puia Rebreanu.

[1]

Kawasaki 20.V.1982

Stimate domnule Nicolae Gheran,

M-am întors acasă cu o impresie deosebit de plăcută de o zi petrecută împreună cu dv. şi d-na Puia-Florica. Mai înainte am făcut contact cu Liviu Rebreanu numai prin cele trei romane tipografiate, dar de atunci îl simţ pe autorul ca în [un] om în carne şi oase, ceea ce mă va ajuta mult în lucrarea în vedere.

Puia-Florica e o femeie deosebit de simpatică şi m-a emoţionat sentimentul ei pentru tată şi delicateţea ei primindu-mă în haina japoneză.

În camera memorială de autor, alături de lucruri bine păstrate, m-au impresionat lucrările impunătoare ale dv. privitoare la Liviu Rebreanu. Aici n-am avut şansa să-l cunosc până astăzi. Sunt fericit şi nerăbdat în aşteptare, gândind că în curând pot primi şi eu câteva din cele mai importante realizări în studiul dv.

Acum sunt ocupat de afacerile amânate în răstimpul călătoriei însă, când voi mai avea timp liber, voi pregăti fotografii şi banda pentru trimis.

Vă rog să-i trimiteţi doamnei Puia urările mele de sănătate şi fericire, şi recunoştinţa pentru întâmpinarea călduroasă şi pentru masa delicioasă de prânz, şi mai cu seamă pentru trei cărţi de Fanny şi Puia.

Vă mulţumesc, domnule Gheran, pentru colaborarea amabilă şi foarte folositoare în linia apropierii spre Liviu Rebreanu. Vă urez sănătate şi succes în toate cele proiectate.

Cu recunoştinţă şi prietenie,

Sumiya Haruya

P.S. Vă rog să-i trimiteţi una din cărţile ilustrate în plicul. [6]

În vara aceluiaşi an (5 iulie 1982), într-o nouă epistolă, S.H. îi scrie de la Kawasaki despre boala soţiei; despre conferinţa cu subiectul *Cuibul visurilor* ţinută la Asociaţia de Prietenie Japonezo-Română; îl informează pe N.G. că mai are o sută de pagini de tradus din *Ion* şi că aşteaptă cărţi de la acesta şi îi trimite fotografii făcute la Puia Rebreanu. Îi va trimite poze şi cu alte ocazii, nu s-au păstrat în lada cu epistole.

Următorul semn venit din îndepărtata Japonie datează din decembrie 1983 – o delicată carte poştală tip felicitare conţinând „urări pentru Anul Nou 1984, Succese şi La mulţi ani”, dar, mai ales, o veste: „Manuscrisul de traducere din ION e astăzi cu totul la editura Kobunsha”. Exact peste un an, în decembrie 1984, într-o altă felicitare cu tradiţionalele urări de An Nou, S.H. notează: „Aştept apărarea ION japonez în anul acesta”. Evident, niponul aştepta *apariţia*!

După câteva luni, o nouă scrisoare, pe care o redăm mai jos, precizând că e vorba de volumul omagial *Liviu Rebreanu după un veac*, pregătit de Mircea Zaciu şi publicat la Editura Dacia în anul Centenarului Rebreanu.

[2]

Kawasaki 15.VI.1985

Stimate dl. Gheran,

După întocmirea [întâlnirea?] noastră la ocazia vizitei mele la casa d-nei Puia-Florica Rebreanu, vă trimit manuscrisul pentru dl. Mircea Zaciu pentru Editura Dacia.

Vă rog să-mi îmbunătăţiţi expresiunile manuscrisului şi să-i daţi d-lui Zaciu manuscrisul cât mai repede cu toate că nu ştiu dacă şi astăzi încă mă aşteaptă. Mulţumind dinainte pentru amabilul dvs. ajutor, vă urez sănătate şi succes.

Cu stimă,

Sumiya Haruya

În colţul drept de sus, N. Gheran a notat, cu puţin năduf:

Rescris articolul, pierdut o zi, după care l-am expediat lui Zaciu să se spele pe cap cu el. Răspuns lui S.H. azi 30 iun. 85.

[3]

Kawasaki 29 iulie 1985

Dragă prietene,

Am primit scrisoarea ta precum şi copia de pe articolul meu pentru „Dacia” pe care l-ai îmbunătăţit, pentru care îţi mulţumesc frumos. Toate corectările sunt, mi se pare, bine făcute şi ajută să-mi precizeze ideile. Dar sunt îngrijorat că am întârziat şi că probabil l-am deranjat pe dl. Mircea Zaciu, atunci trebuie să-i cer scuze.[7]

Mă gândesc că aici în Japonia cu multe afaceri sunt împiedicat în cunoaşterea limbii şi a literaturii române. Dacă stau în România timp de un an sau doi, de pildă, ca specializare la vreun institut, voi face mai mare progres. Ce părere ai despre asta? Trebuie să rezolv problema economică. [8]

Îţi urez succes în monografia Rebreanu.

Cu salutări cordiale,

Sumiya Haruya

La finele anului (5.12.1985, data poştei Bucureşti), în nelipsita felicitare de An Nou, S.H. se declară fericit că va apărea *Ion* „chiar în anul centenar al autorului. Vă mulţumesc din suflet de ajutor", iar fericirea este atât de mare, încât peste câteva zile (31 decembrie), într-o altă carte poştală, îi anunţă colegului român apariţia traducerii lui *Ion* din care „v-am expediat un exemplar prin vaporul".

În primăvara următoare (15 aprilie 1986), o altă c.p. ilustrată îl înştiinţează pe N. Gheran că niponul i-a trimis un exemplar din *Ion*, iar el a primit de la Editura „Dacia" volumul *Liviu Rebreanu după un veac*. „Vă mulţumesc pentru toate ajutoarele în privire la muncii mele cu Liviu Rebreanu". De asemenea, S.H. îl avertizează că va veni în România luna viitoare ca să se înscrie la doctorat.

Sumiya Haruya (stânga) şi Gheorghe Păun, mai, 1985, undeva în Bucureşti (comunicată de acad. Gh. Păun) - inedită

Cum schimbul de cărţi funcţionează în ambele direcţii, la 1 mai 1986, printr-o c.p. ilustrată expediată din Kawasaki, S.H. îi mulţumeşte lui N.G. pentru *Tânărul Rebreanu*.

Veşti mai sosesc din Japonia în octombrie 1989 (v. mai jos), după care Sumiya Haruya însuşi va sosi în România, unde îl vor prinde evenimentele din decembrie.

[4]

Bucureşti, 3 oct[ombrie]]989

Vă trimit nişte fotografii cu Nini [?] Sper că vă plac.

Am fost în Japonia cu manuscrisul de traducere din *Pădurea spânzuraţilor*, care a fost primit de Editura KOBUN-SHA şi va apare anul viitor, sper. Din Japonia, am expediat nişte exemplare de *Ion* în japoneză. Dacă aveţi nevoie de un exemplar, vă rog să-mi spuneţi. Pachetul va sosi într-o lună.

Cu calde salutări pentru Nedea [9],

Sumiya Haruya

Aproape după un deceniu, în 4 mai 1998, S.H. îi semnalează lui N.G. apariţia traducerii romanului *Pădurea spânzuraţilor*, „la care am lucrat de demult cu ajutorul dumneavoastră", şi îl anunţă de iminenta sa vizită în România. Iar la finele anului, formalele urări pentru 1999: „Sărbători fericite şi La mulţi ani".

Rodica LĂZĂRESCU

Note

1. „Cu specificitatea culturală eram obişnuit odată cu alcătuirea volumului de basme."

2. Cerc artistic premergător al avangardismului din Japonia.

3. Citatele din această prezentare sunt din interviul acordat în 2016 Tatianei Segal.

4. Scriitoarea Claudia Golea Sumiya s-a născut la 2 decembrie 1968, în Bucureşti, a copilărit la Paris, în 1980 revine la Bucureşti, în 1991 absolvă japoneza-engleza la Universitatea bucureşteană, în 1992 pleacă pentru doi ani în Japonia, călătoreşte mult, dar locuieşte preponderent în Japonia şi Thailanda, după căsătoria cu Haruya Sumiya s-a stabilit definitiv în Japonia. În 1998 publică romanul *Planeta Tokyo* la Nemira. În 2000, romanul *Tokyo by Night*. În 2004 apare la Polirom *Vara în Siam*, iar în 2005 *French Coca-Cola* şi reeditează *Planeta Tokyo* şi *Tokyo by Night*. În 2007 apare la Editura Trei *Flower-Power Tantra*.

5. Formă de teatru tradiţional japonez.

6. În acelaşi plic se află o carte poştală ilustrată (reprezentându-l pe Yaoya Oshichi în Kabuki Story „Ukiyde"). Se înţelege că au fost două, una pentru Puia Rebreanu.

7. Articolul lui S.H., *În satul lui Ion*, a apărut, la pag. 380-384, în volumul omagial amintit.

8. Pesemne problema economică a fost rezolvată, de vreme ce în 1986 începe studiile doctorale la Facultatea de Litere a Universităţii bucureştene, cu tema „Interacţiuni între culturile franceză şi română", sub îndrumarea prof. dr. Zoe Dumitrescu-Buşulenga.

9. A doua soţie a lui N. Gheran.

(Din *Niculae Gheran în oglinda corespondenţei*, vol. 2, în pregătire)

O sărbătoare tăcută

trec prin cameră cu ţigara în mână
mă-ntreb când o să plouă
când o să ningă
dar asta nu mai are importanţă
scrisorile zboară pe lângă tâmpla mea
asemenea unor gloanţe cu termenul expirat
poate aş vrea să vină o pasăre mică
să-mi ciugulească din palmă
dar nu
aici nu se întâmplă nimic
aici nu sunt păsări
nici păpădii
nici iepuri cu urechile ciulite
resemnarea e o lecţie bună
simt nevoia să dau limbile ceasului înapoi
să îndes perna în capul îngerului din colţ
dincolo de gustul blasfemiei
se roteşte parcă o sărbătoare tăcută
cineva ne acoperă cu o linişte albastră
ne întoarcem în gările din care am plecat
batiste incolore
silabe ca nişte pâini aruncate în vânt
cine să mai alerge
după cărăbuşul de ieri
cine să inventeze pentru noi
un alt pământ
o altă lumină

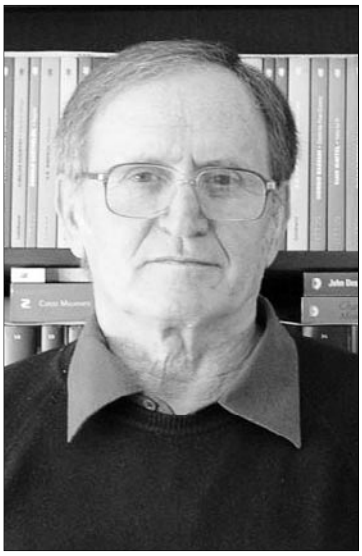
Nimic de pierdut

ceva rămâne
în frunzele ca nişte gâze sub soare
în liniştea care dansează în oasele orbilor
ceva ca un cristal
care nu se sparge
sub biciul de foc al neputinţei şi furiei
în calea spaimelor
un dig tăios puternic necruţător
vor veni zorii opaci
şi vor lovi
vor lovi
dar ceva rămâne
ceva ca o respiraţie intraductibilă
ca un oftat înaintea asfinţitului
când umbra păşeşte în şoaptă
să nu atingă marginea
să nu trezească vocea care ne locuieşte

ceva rămâne
când nu ai nimic de ales
nimic de pierdut

Mâine va fi altfel

cine te-a întrebat
despre plicul cu melancolii din hol
ne rotim după soare
colectăm adevăruri în pâlnia străzii
aş vrea să mă crezi
când îţi spun că iertarea vine dimineaţa
atunci coboară greierii într-o procesiune tăcută
şi spulberă zăpada în toate calendarele

cine te-a întrebat
despre limitele unui zbor impus
o ceaşcă de ceai măsoară energiile de ieri
nu trebuie să vorbeşti
nu trebuie să asculţi pasul care se apropie
totul este o simplă improvizaţie
un simplu declic al orei resemnate
desigur că mâine totul va fi altfel
vei vedea o pasăre dincolo de pereţi
vei şti să numeri până la următoarea oprire

În altă parte

mi s-a spus că lucrurile vin tiptil în preajma noastră
aşa
ca nişte păsări uşoare
care-şi caută cuibul pe timp de noapte

la tâmpla mea
se-adună zăpezile incandescente
argumente suficiente pentru îngerul
care mi se aşează pe umărul drept
şi suferă de inerţia dedublării

o propoziţie fictivă va realiza imposibilul
când umbra ta e oglinda
în care nu te mai regăseşti

o violenţă intraductibilă a unui zeu fără iluzii
aceasta e singurătatea care-ţi reinventează chipul

mi s-a spus
că orice pământ îşi caută răspunsul

o răsplată a verii neiertătoare
viaţa care se întâmplă mereu în altă parte

Din când în când

din când în când ieşim din pagini
privim lumea cu ochi inocenţi
(ia uite cât a crescut iarba!
ia uite cât au crescut copiii!)
mirarea noastră e cheia cu care
deschidem trapa fericirii
pe care năvăleşte o stea căzătoare

desprinsă dintr-un cer de carton
îngerii sunt la locul lor
intonează același cântec
cu care ne-au cucerit simpatia și adeziunea
din când în când ieșim din pagini
afară e iarnă
zăpada își face de cap
pe străzi lovite de o amnezie precoce
trebuie să fim atenţi
să nu ne intre apa la galoși
să nu strănutăm îm biserică
azi vom da speranţele la remaiat
vom hrăni porumbeii
apoi vom duce pisica în parcul cu păsări și flori
e bine
încă nu avem problem digestive
încă mai credem în micile filosofii de cartier
care sunt cel mai sigur remediu
pentru insomniile noastre întâmplătoare
din când în când ieșim din pagini
viaţa ne găsește
în aceeași piele ascultătoare

O victorie tardivă

un punct de rutină pe cer
anomaliile urcă dealul
în şir indian

cine aduce silaba fântânii
mai aproape de pietre
cine măsoară
poezia trasă pe roată

o pasăre în calea sufletului
declicul toamnei
adulmecându-ne umbra

mai înalţi cu un eșec
trecem
prin pagina unui ziar obosit

în camera goală ne așteaptă
aceeași victorie tardivă

Eroarea și timpul

nu mă întreba nimic
în patul acesta se naște hazardul
un silogism pur al disperării
cândva fraternizam cu utopia umbrei
amestecând culorile și argumentele
spiritul lucrurilor intangibile
într-o iarnă omniprezentă
și mica reptilă a raţiunii
eroarea și timpul
chipuri ale aceleiași nostalgii atroce
sunt viu până la capătul textului
respir prin porii cuvântului

cuvântul trăiește în mine
și nu mă mai apără

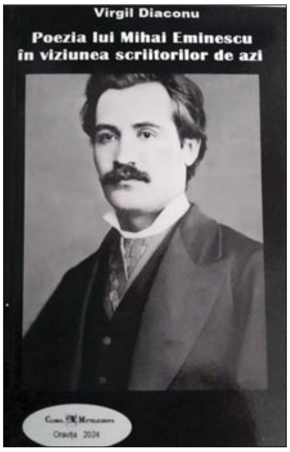
Geo GALETARU

Bunul simţ adie benefic peste întregul volum

Când construiești un monument produci cu mult mai puţin praf decât atunci când îl dărâmi.

Încercarea din 1998 (revista *Dilema* nr. 265), de dărâmare a Eminescului de către un grup de conjuraţi nu tocmai altruiști și cu galoane literare fragile pe umeri, a împrăștiat mult praf în agora literelor, provocând multor oameni confuzie și îndoială cu privire la propriile percepţii axiologice.

Atunci, uluit de acea încercare fetidă, am scos din raft operele „inculpatului" și l-am recitit, făcând efortul să rămân cât se poate de obiectiv. Am ajuns la concluzia definitivă că EL nu a fost un dramaturg mai important decât Hașdeu, Alecsandri sau Caragiale, și nici un romancier mai important decât Negruzzi, Filimon sau Odobescu, însă în poezie... a fost! Și indiferent de mode și de generaţii, rămâne inegalabil.

Nu vreau să continui dezbătându-i cazul – mi-am spus punctul de vedere răspunzând la întrebările „anchetei" lui Virgil Diaconu –, ci vreau doar să fac o observaţie pe care o consider cardinală: Mihai Eminescu a fost și rămâne un poet mare fiindcă, în primul rând, talentul său poetic rarisim a fost instrumentat de o conștiinţă mare! Citiţi-i și reciţiţi-i publicistica, a cărei esenţă și viziune se potrivesc uneori perfect situaţiilor în interiorul cărora încă ne zbatem.

Fără Eminescu nu am vorbi așa cum vorbim, nu am iubi așa cum iubim, nu am scrie așa cum scriem, - aceasta-i concluzia care se impune și după ce citim volumul lui Virgil Diaconu, *Poezia lui Mihai Eminescu în viziunea scriitorilor de azi* (Clubul Mitteleuropa, Oraviţa, 2024).

Praful împrăștiat în agora literară de frustraţii disperaţi că nu vor atinge niciodată profunzimea ideatică și nici perfecţiunea prozodică a POETULUI NAŢIONAL este eliminat cu eleganţă și cu acurateţe de acest volum în care patruzeci și trei de scriitori își expun fără patimă, dar cu argumente, motivele respectului lor faţă de geniul care a fost Mihai Eminescu.

Bunul simţ adie benefic peste întregul volum. Un volum care era necesar să apară și pe care Virgil Diaconu a avut curajul să ni-l ofere.

Viorel SAVIN

Literatura babiloniană şi asiriană

EPOPEEA LUI IZDUBAR

COLOANA III

HEABANI ÎI DEZVĂLUIE REGELUI DOUĂ VIZIUNI MINUNATE, UNA DESPRE MOARTE ŞI UITARE, CEALALTĂ DESPRE RAI, ŞI MOARE ÎN BRAŢELE REGELUI

DESPRE RAI (continuare)

Teribilul zeu era aşezat pe tron, cu frunte sublimă,
În robe ţesute cu aur era înveşmântat, şi-o diademă
Care strălucea cu o splendoare orbitoare pe capul său încoronat.
Astfel am privit eu zeul cel înfricoşat,
Regele Regilor, al Anilor Străbun,
În timp ce muzica se-nălţa cu elogii voioase în jur.
Cu tunete teribile se bucură ei toţi
Şi cântă tare cu-o singură voce la unison.
Regele meu, ce fericire pe mine a fost!
De la boltă la templu am mers des să cânt
Sau mi-am desfăcut aripile deasupra muntelui divin
Şi-am văzut câmpurile din înălţimi azurii.
Acele cântece încă persistă în memoria mea
Şi neobosite se-aud, mă bucură întruna.
Dar de pe Câmpiile Fericite vai, m-am trezit
Şi din faţa ochilor mei viziunea paradisiaca a pierit.
Vai, regele meu, totul fusese doar un vis!
Sper că adevărul este precum mi-a apărut.
Dacă-i adevărat c-astfel de Tărâm Minunat
Există, cu-aşa extraordinară fericire înzestrat,
Să mă aflu la acel liman aş fi fericit,
Dar vai! Acum acest lucru îmi este interzis!
Căci, o, Regele meu, eu către Infern trebuie să mă duc,
Aripile mele se deschid ca să zboare spre-al Durerii Ţinut,
În întuneric, spre Lumea Cealaltă, necunoscută,
Vai! Viaţa mea a zburat de pe veselul Pământ.
Adio, Regele meu! Iubirea mea tu bine o ştii.
Mă duc; în Infern în curând voi locui,
Spre sălaşul zeului Irkalla cel feroce,
Spre zidurile unde pentru mine lumina nicicând nu poate pătrunde,
Calea de pe care niciunui suflet nu-i e dat să se întoarcă,
Unde praful va-nvălui trupul meu, ca pe o urnă,
Unde corbi nesătui plutesc prin aer,
Unde lumina nu-i văzută niciodată şi-acolo nu pătrunde,
Unde eu în întuneric voi fi încununat cu jale,
Împreună cu capete-ncoronate de pe pământ ce-acolo vor ajunge
Pentru-a domni prin bunăvoinţa lui Anu sau a lui Bel cel Mare.
Apoi, fără sceptru sunt înlănţuite-n celulele lor întunecoase,
Fără nimic de băut decât apele din Infern, de-acolo
Şi visează cu disperare cumplită la tot trecutul lor.
În lumea aceea şi eu voi geme neîncetat,
Lumea în care sălăşluieşte Stăpânul şi cel Neîngenuncheat.
Şi văzători şi oameni de vază locuiesc în acel abis
Cu balauri din ţinuturi alese cu toţii vom dormi;
Unde domnesc Regele Etana şi zeul Ner,
Împreună cu Allat. marea regină a întunecatei Lumi Subpământene,
Care singură domneşte peste tot ce se aflã în al ei ţinut.
Mama ei, Stăpâna Câmpurilor, cade la pământ
Înaintea ei, şi nimeni în faţa ei nu va rezista;
Dar eu am să mă apropii de ea şi mâinile îi voi lua,
Şi ea îmi va alina suferinţa mea.
Vai! Spre-acel vid acum mă voi îndrepta.
Mâinile-mi întind! Ca păsările cu aripi eu zbor
Spre acel groaznic cer! Cobor! Cobor!”
Văzătorul în braţele lui Izdubar se prăbuşeşte
Şi moare. Doar lutul aici mai zăboveşte.

(continuare în nr. viitor)

Traducere din limba engleză de Liana ALECU

Cafeneaua literară

Revistă lunară editată de
Centrul Cultural Piteşti
sub egida
Consiliului Local Piteşti şi a
Primăriei municipiului Piteşti

Fondată în ianuarie 2003

REDACŢIA

Director: Virgil DIACONU
Redactor-şef: Marian BARBU
Secretar de redacţie:
Simona FUSARU

Redactori:
Lucian COSTACHE
Denisa POPESCU
Liliana RUS
Ion PANTILIE

Corespondenţi:
Elisabeta BOŢAN (Spania)

Corectură:
Jean DUMITRAȘCU

Prezentare artistică:
Virgil DIACONU

ADRESA REDACŢIEI:

Centrul Cultural Piteşti,
Cafeneaua literară,
strada Craiovei nr. 2, bl. G 1,
sc. C, et. I, Casa Cărţii, 110013,
Piteşti
Tel./fax: 0248/219976

http://www.centrul-cultural-pitesti.ro

Cont: 50104122256,
Trezoreria Piteşti
ISSN: 1583-5847

Responsabilitatea asupra conţinutului textelor revine autorilor, conform legii.
Autorii pot avea şi alte opinii decât ale redacţiei.

Manuscrisele primite
la redacţie nu se înapoiază.

Tiparul executat la
VENUS PRINTING SOLUTIONS
Iași

Revista nu publică decât texte inedite, deci care nu au mai apărut în alte publicații.

Proiecţii miniaturale lirice în volumul Nicoletei Crăete, *Femeia cu trupul de ceară*

Volumul de poeme **Femeia cu trupul de ceară** apărut în 2019 la Ed. Grinta din Cluj-Napoca ne-o prezintă pe autoarea **Nicoleta Crăete** în luminile unei vulnerabilităţi feminine sensibile care inspiră o puritate căutată şi bine păstrată în cutia memoriei, dincolo de un limbaj poetic destul de dur uneori, care taie în carne vie, *plantând* moartea şi tristeţea în carnea poemelor ce pot simboliza un haos al oamenilor adulţi incapabili să oprească deteriorarea sensibilităţii sufleteşti. Acest volum este materializarea unui premiu obţinut de către tânăra poetă la secţiunea „Manuscris" din cadrul Festivalului Internaţional de Poezie de la Sighetu Marmaţiei, ediţia 2018. Se cuvine să mai fac o specificare referitoare la această carte şi anume faptul că face parte din Colecţia *Poezia 9*, coordonată de Adrian Suciu, publicată în colaborare cu Direcţia 9.

Poemul intitulat **deschide cutia** evocă o serie de imagini complexe şi simboluri care explorează teme precum copilăria, moartea, visul şi realitatea. Prin limbajul său bogat şi structura liberă, autoarea reuşeşte să creeze o atmosferă de introspecţie şi melancolie, invitând cititorul să cugete asupra propriei relaţii cu trecutul şi cu inevitabilitatea morţii. Deschiderea cutiei (poate a Pandorei) ne duce cu gândul spre o atmosferă onirică, cu imagini enigmatice completate de estetic, dar şi de macabru. Legătura dintre amintirile din copilărie şi moarte pare să se piardă pe măsură ce omul se maturizează, în vreme ce inocenţa se suprapune peste o realitate devastatoare. Contrastele între *„muzică neagră"* şi *„rochie albă"* sau *„mireasă virgină"* şi *„moartea"* care *„va dansa goală"* sugerează o tensiune între puritate şi corupţie, între viaţă şi moarte, iar *„lumina carbonizată a somnului"* face trimitere la amintirile deformate sau visele distruse, legate de experienţele din trecut: *„ţi-am visat cozile împletite deasupra dezastrului/ ca un lapsus mi-a spus// deschide cutia şi inspiră lumina carbonizată a somnului/ în care ai plantat morţii copilăriei// din oasele lor parfumate nu expiră tristeţi/ e doar o muzică neagră foşnind pe podea/ într-o rochie albă// mireasă virgină de fiecare dată moartea/ va dansa goală"* (p.35).

Ştiu că exist pare un dicton, care dincolo de a fi titlul unuia dintre poeme, concentrează tematic conexiunea dintre existenţă şi identitate, definind în mod conştient materialitatea fiinţării, a sinelui. Răzbate tonul fricii prin constatarea existenţei unui păpuşar nevăzut-o forţă externă care controlează acţiunile şi cuvintele poetei: *„de fiecare dată la capătul celălalt/ unde exist// lumina/ mă trage pe sfori când vorbesc// cobor un conţinut/ în viermele din miezul lucrului."* (p.40) Imaginea unei divinităţi vulnerabile şi temătoare sugerează inversarea rolurilor obişnuite dintre om şi divinitate *„un dumnezeu trist şi mânjit/ de frică bate scurt/ îl port de mână/ ca pe un copil"*, iar disperarea sau pierderea speranţei este reprezentată de *umbra* care se asociază aici cu partea întunecată a sinelui *„trei umbre mici/ se sinucid/ pe unghiile rele"*. Observăm câteva simboluri precum *„lumina"*, *„viermele din miezul lucrului"*, *„Dumnezeul trist şi mânjit de frică"*, *„umbra"* care evocă antagonismul dintre aparenţă şi esenţă. Acest poem oferă o explorare complexă a temelor legate de existenţă, identitate şi frică. Prin utilizarea unui limbaj încărcat de metafore şi simboluri, Nicoleta Crăete se dedă creării unei atmosfere introspective şi melancolice, invitându-ne să ne concentrăm atenţia asupra existenţei noastre perisabile şi asupra relaţiei cu divinitatea. Textul sugerează o percepţie duală a sinelui şi o vulnerabilitate inerentă în faţa forţelor externe şi interne care ne modelează viaţa şi gândurile.

Poemul **proiecţii animate** explorează temele dualităţii, conflictului intern şi gestionării durerii prin imagini sugestive şi metafore puternice. Relaţia dintre *„partea văzută şi partea nevăzută a trupului"*, simbolizată de *„şarpele negru"* şi *„pasărea albă"*, reflectă o tensiune continuă între forţele opuse din interiorul eului liric. Durerea personificată şi conflictul legal sugerează încercările de a controla sau elimina suferinţa, în timp ce *„bătaia cu scaun la cap"* poate însemna momente de claritate brutală şi restabilirea ordinii: *„partea văzută şi partea nevăzută a trupului/ şi-au dat întâlnire/ un club moderat de şarpele negru ce poartă cu sine/ o pasăre albă pe care o înghite frecvent/ deranjat de starea de melancolie/ din cântecul ei// senzuală în fustă cu escapade durerea/ e scoasă de urgenţă în afara legii/ din ambele părţi/ dar legea îşi vine în fire rapid/ după o bătaie cu scaun la cap// presupun."* (p.44)

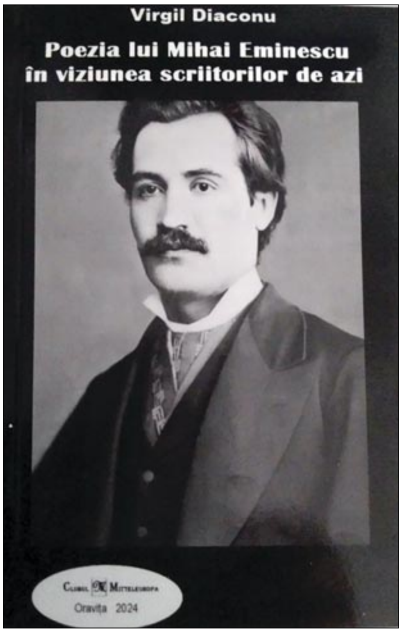
Folosind imagini evocative şi un limbaj metaforic, poemul **la capătul lumii** explorează teme despre memorie, identitate şi legătura profundă dintre om şi natură. Prin referinţa la *„lampa cu gaz a bunicii"*, autoarea evocă tradiţia şi legătura cu trecutul, în timp ce ideea că *„omul ia culoarea pământului/ în ultima clipă"* sugerează o reîntoarcere fundamentală la natură, prin moartea inerentă. Imaginea apei care *„izbeşte vârful lumii"* adaugă o dimensiune de transcendenţă şi eternitate, sugerând o conexiune continuă şi profundă între elementele naturale şi experienţa umană: *„cuvintele se înghesuiau în lumina gălbuie a serii/ ca bătăile inimii// am întrebat-o pe femeia care locuieşte în miezul erorii/ unde a pus lampa cu gaz a bunicii/ ca să pot citi mâinile/ mi-a spus că omul ia culoarea pământului/ în ultima clipă/ apa izbeşte vârful lumii/ până când o auzi cum respiră"* (p. 34) Atmosfera meditativă şi tonul nostalgic ne invită să reflectăm asupra propriilor amintiri şi conexiuni cu lumea naturală.

Cu apariţia acestui volum de poeme, Nicoleta Crăete îşi completează portofoliul personal şi ne face părtaşi la un moment esenţial în ascensiunea spre alte culmi ale creaţiei, determinându-ne să fim atenţi la esenţe şi simboluri, la fragilitate şi la feminitatea fecundă, la tot ce ţine de legătura dintre fiinţare şi lumea exterioară, „îmbrăcând" trăirile în cele mai subtile metafore şi cele mai intense imagini senzoriale.

Corina VLĂDOIU
Iulie 2024, Târgu Jiu

LITERATURA ROMÂNĂ

POEZIA LUI MIHAI EMINESCU ÎN VIZIUNEA SCRIITORILOR DE AZI. ANCHETĂ

A apărut de curând volumul **POEZIA LUI MIHAI EMINESCU în viziunea scriitorilor de azi**. **Anchetă**, coordonator Virgil Diaconu, Clubul Mitteleuropa, Oraviţa, 2024, 312 p.

Ancheta şi-a propus să ia pulsul receptării poeziei lui Mihai Eminescu, adică al modului în care aceasta este înţeleasă, interpretată şi evaluată azi, în aşa-zisa epocă postmodernistă, când atât înţelesul poeziei, cât şi criteriile ei de evaluare sunt, în general, altele decât în epoca Eminescului şi când poezia însăşi apare sub cele mai neaşteptate chipuri. Tocmai de aceea, răspunsurile date sunt destul de variate, uneori de-a dreptul contradictorii.

Ancheta a fost iniţiată de Virgil Diaconu şi a apărut mai întâi în revista „Cafeneaua literară”, în perioada ianuarie 2022 – martie 2024.

Au dat curs anchetei 43 de scriitori, profesori şi cadre universitare, tabloul critic pe care ni-l înfăţişează prezentul volum fiind unul „destul de cuprinzător”.

Au fost puse opt întrebări: **1.** Ce critic/critici credeţi că a/au analizat mai bine, mai aproape de fiinţa ei, poezia lui Eminescu? **2.** Cum evaluaţi, astăzi, poezia lui Eminescu? **3**. Ce caracteristici, trăsături sau constante poetice (estetice), sau numai pseudopoetice (pseudoestetice, deci modeste), credeţi că are poezia lui Eminescu, raportată, fireşte, la poezia majoră dintotdeauna? Ce vă seduce sau ce vă nemulţumeşte în poezia lui Eminescu? **4.** Dacă apreciaţi poezia lui Eminescu, în ce serie de 5-10 poeţi de valoare o includeţi? **5.** Ce poeţi, români sau străini, credeţi că se situează înaintea poeziei lui Eminescu? **6.** Ce influenţă a avut poezia lui Eminescu asupra poeziei (româneşti) ce i-a urmat? A ridicat sau a coborât ea calitatea (valoarea) poeziei noastre? **7.** Cum este poezia de astăzi faţă de poezia lui Eminescu? Prin ce caracteristici îi este superioară? Sau prin ce caracteristici îi este inferioară? **8.** Este Eminescu astăzi un poet citit de lectorul obişnuit?

La anchetă au răspuns următorii scriitori, rânduiţi în ordine alfabetică: Paul Aretzu, Marian Barbu, Horia Bădescu, Elisabeta Bogăţan, Ionel Bota, Zenovie Cârlugea, Iosif Cheie Pantea, Iulian Chivu, Theodor Codreanu, Daniel Corbu, Ioana Cosma, Lucian Costache, Constantin Cubleşan, Şerban Denk, Ana Dobre, Alexandru Dobrescu, Florin Dochia, Eugen Dorcescu, Nicolae Georgescu, Aureliu Goci, Ovidiu Ivancu, Alexandru Jurcan, Valeria Manta-Tăicuţu, Nicolae Mecu, Grid Modorcea, Marian Nicolae, George Olteanu, Liviu Pendefunda, Adrian Dinu Rachieru, Ioan N. Roşca, Viorel Savin, Nicolae Silade, Octavian Soviany, Alexandru Ştefănescu, Constantin Trandafir, Radu Ulmeanu, Magda Ursache, Nina Vasile, Geo Vasile, Călin Vlasie, Radu Ionescu, Varujan Vosganian, Lidia Zadeh.

Selectez din volum un fragment din răspunsul lui ZENOVIE CÂRLUGEA, critic şi istoric literar, redactor-şef „Portal-MĂIASTRA”, Tg.-Jiu:

„În partea ei de rezistenţă, da, poezia lui Eminescu este «o poezie de excepție, o capodoperă». Dincolo de «dilematicii» care s-au umplut de ridicol (precum cel ce scuipă împotriva vântului sau nu ştiu eu ce vor mai face împotriva fenomenului...), Eminescu rămâne reper în evoluția literaturii române. Am auzit că într-o universitate olteană, un tânăr (desigur „neomarxist” până-n plete!), care propune studenţilor scriitori din sec. al XIX-lea, evită să-l «predea» pe Eminescu, fiind mai ispitit de Grigore Alexandrescu, Bolintineanu, Odobescu ş.a. E foarte bine că-i «propune» pe aceştia, dar să nu fi auzit acest tinerel şcolit, zice-se, prin universităţi occidentale, de Eminescu... La început am simţit un sentiment de revoltă, dar, mai apoi, gândindu-mă la cât de mult a decăzut învăţământul universitar în România postrevoluţionară (cu doctorate plagiate, cumetrii, veresii, servituţi reciproce etc.), mai ales azi în contextul «corectitudinii politice» – care vine de prin universitățile americane, ca directivă globalistă -, mă gândesc la infirmitatea intelectuală a unui român care-l repudiază pe Eminescu.”

Ancheta poate fi comandată pe platforma Libris. Acest prim volum va fi urmat de *Arta poetică a lui Mihai Eminescu,* la care Virgil Diaconu lucrează în prezent.

George OLTEANU